הספריה הלאומית
S 25 A 13752
הידנהים, בנימין וולף בן שמש
ספר משפטי הטעמים /
C.3
1297949-30
KAL
60984 81800

D. Woracken in h. Dirz, 1857,

Jewish Cultural Reconstruction

ספר

משפטי הטעמים

הוסד ע"פ גאוני הלשון הקדמונים ה"ה בעלי המסרת
ובן אשר ובן בלעם וחיוג ושארי זקני לה"ק נ"ע.

קובר ע"י

וואלף בן שמשון איש היידענהיים

רעדעלהיים
בשנת תקס"ח לפ"ק

bey W. Heidenheim in Rödelheim 1808.

Isr. Religionsschule
R. Kirchheimsche Bibliothek
Frankfurt a. M.

25V13752
C.3

492.416

הקדמה

נאום וואלף ב"ר שמשון ז"ל איש היידנהיים . דברי האחרונים במשפטי הטעמים ואם הם מעטים רובם המלאות חקויות , וסברות בדויות , על אדני הדמיון בנויות , ומספרי הדפוס שנויות הבלתי מדויקים כראויות ; כי הספרים הקדמונים המדוקים , אבדו באורך הזמן ובקקום בוקקים , ורבתה המחלוקת בספרים הנעתקים מהם ובפרט בענין הניקוד ויותר ממנו בטעמיהם , והחכם המתבונן בהם להוציא משפטי טעמיהם , הלא יבוש ויכלם , ויחרש ויאלם . כי מי חכם יודע וחוזה , איזה יכשר הזה או זה . לא כן הדייקנים הקדמונים להם נתנו הספרים המזוקקים והצרופים , גם הם ספרו ומנו כל ניקוד וכל טעם עד שאמרו הטעם הזה נמצא כך וכך פעמים על אופן זה , והטעם הזה לא נמצא כי אם פעם אחת במקרא וזה שתי פעמים וזה כך וכך פעמים אך בתנאי , ומי מן האחרונים הבא אל הקדש פנימה לאמר אליהם כמשלתי ואעשה כן גם אני ? ואף כי החכם ר' אלי' הלוי ז"ל כבר קבץ הרבה מדברי הקדמונים ועשה מהם חיבור נחמד אשר
הר"א קרה בשם טוב טעם , מ"מ לא יצא ידי חובת הביאור כראוי בהיות משפטיו בלתי ברורים כהוגן ואין הכרע בלשונו עד שבכמה מקומות נתן

יד

הקדמה

יד למעיין לשגות בדבריו ולהטעות הגירסות הנכונות שבמקראי קדש כאשר ימצא כל בודק אחריו, וכמו שהעירותי בשער ג' פ"א אצל האתנח ואצל היתיב.

ואחרי שכל מגמתי בחיבורי זה להעמיד המעיין על תוכן הלשון ולהבינו בבירור משפטי הטעמים הצרופים והברורים להיותם עיקר בהבנת מקראי קדש וכמו שאמרו קדמונינו ז"ל יקום הטעמים על הנקודו' כיקום הנשמה אל הגוף ויקום הנקודות אל האותיות כיקום הרוח אל הנפש (ס' התיקוני') לזאת שוטטתי בארץ העברי' למצוא מעין לרוות צמאוני, ומצאתי מים עמוקים דברי פי קדמונינו גאוני הלשון ה"ה רמזי בעלי המסרת וקונטרס מיוחס לר' אהרן בן אשר מחכמי טברי', וטעמי המקרא לר"י הנקרא בן בלעם ספרדי, ושער הנגינות להר"מ הנקדן, וקונטרס אחר לחכם קדמון לא ידענו שמו, והגרתי מימיהם אל תוך ספרי זה והנה גאו המים ויהי כנחל נובע מקור חכמה.

וחלקתי הספר כולו לשערים והשערים לפרקים כדי שיבואו הענינים כולם מסודרים על אופן יותר נאות.

והנה השער הראשון גם השער השלישי שניהם לקחתי מספר טעמי המקרא להחכם בן בלעם, כי לא מצאתי זולתו מדבר על אודות הטעמים על הסדר והאופן הנזכר בשני השערים האלה זולתי בן בלעם לבדו, ואולם השער השני הוא מקובץ מדברי כולם, וכל המשפטים שמצאתי מוסכמי' מפי כולם אלא שהם נבדלים בזכר הפסוקים שהביאו למשל לקיום המשפט כל אותן המשפטים לקחתי לי להלכה פסוקה וכתבתים בלשון קל ברור ומובן, ואמנם הפסוקים אשר הובאו למשל קבלתי כולם ולא השמטתי פסוק אחד לאחד מהם על דעתי כי מריבוי המשלים יתבררו כל צדדי המשפט גם יתלבנו טעמי הכתובים במקום

שים

הקדמה

שיש מחלוקת בדברים, אכן המשפט אשר מצאתיו מיוחד לאחד מהם ולא לחברו, המשפט ההוא הזכרתי בשם אומרו, ודקדקתי אחריו עד מקום שידי מגעת, ואם הזכרתי דבר שלא מפיהם אמרתי בו כי כן נראה לי למען דעת כל מעיין כי מלבי כתבתיו ואם שגיתי אתי תלין משוגתי וחכמינו הקדמונים נקיים.

ולתועלת המעיין הצגתי בסוף כל טעם המשרות הנחברות בשתי תיבות בטעם ההוא ובזה יעמוד המבין על עיקר כל טעם וטעם ועל שימושו והצטרפותו בטעמים אחרים לפניהם ולאחריהם כי כמה טעמים לא יתחברו כ"א עם טעמים ידועים ואחרים עם טעמים זולתם כמבואר בזה הספר.

והשער הרביעי סגור היה מקדש קדמונה, סתום וחתום עינה. ופתחתיו וגליתי מסתריו ומצפוניו, והשלמתי בו היכל הקדש לארבעת פניו, והי' כל מבקש ה', ובא אל ההיכל לפני, מעשים רמוניו ינעם, ודעת לנפשו ינעם.

מכלל הספר

שער א׳.

מספר הנגינות וחלוקתם והבדליהם בדרך כלל.

	דף	עמו׳
פרק א׳. מספר הטעמים וצורתם ושמותם. =	ה׳	א׳
מספר המשרתים צורתם ושמותם =	ו׳	ב׳
פרק ב׳. הבדל שבין הטעמים והמשרתים =	ז׳	א׳
פרק ג׳. בחלוקת הטעמים לשלש כהנות =	ח׳	א׳
פרק ד׳. יש טעמים מתהדפין ויש בלתי מתהדפין	ח׳	ב׳
פרק ה׳, חלוקת הטעמי׳ לפי ריבוי משרתיהם =	ט׳	ב׳
פרק ו׳. משכונת המשרתים = = =	י׳	ב׳

שער ב׳

הטעמים בבחינת משרתיהם אשר ישרתו בהם

פרק א׳. האתנח בקרב מחנה משרתיו =	יב	א׳
זקף קטן וגדול והבדלם = =	יג	א׳
זרקא = = = = =	טו	א׳
יתיב = = = = =	יט	א׳
טרס = = = = =	כ	ב׳
טפחא = = = = =	כב	א׳

	דף	עמו׳
לגרמי׳ = = = = = =	כג	ב׳
פזר קטן = = = = = =	שם	
פזר גדול = = = = = =	כד	א׳
פשטא = = = = = =	שם	
רביע = = = = = =	כה	ב׳
הביר = = = = = =	כו	ב׳
תלישא גדולה = = = =	ל	א׳
שלשלת וסגולתא = = =	שם	
סוף פסוק הוא סילוק = =	ל	ב׳
פרק ב׳. הפסק הונח לתקנת הדיבור והלשון לא לתקנת הענין = = = =	לא	א׳
פרק ג׳. תניית המשרתים = = =	לב	ב׳

שער ג׳.

על תכונת הטעמים וסדרם ומקום הנעימה.

פרק א׳. מה שראוי להיות שכן על דרך חוק =	לב	ב׳
פרק ב׳. מה שהוא שוכן על הדרך הראוי לעבור =	לג	א׳
פרק ג׳. הטעמי׳ המנועים לבוא זה אחר זה =	לו	ב׳
פרק ד׳. סדר הטעמים האחד אחר אחד =	לו	ב׳
פרק ה׳. מכפ׳ משרתי כל אחד ואח׳ מטה הטעמי׳	לח	א׳

מכלל הספר

	דף	עמו'
פרק ו'. מקום נעימת הנגינה = =	לה	א'

שער ד'

מסימני הטעמה והדקדוק ועלתם וענינם.

	דף	עמו'
פרק א'. מיופי גלגול הדבור ועלת הגעיא והמתג והמקף = = =	לט	א'
פרק ב'. משפטי הגעיא והמתג והמעמיד =	מה	א'
פרק ג'. משפטי המקף הוא סמיך = =	כא	א'

תיקון. בדף כ"ג ע"ב שורה י"ב צ"ל הוא המפסיק והמקף המבדיל את הפסק ביניו.

משפטי הטעמים

שער א

הנגינות והם הטעמים והמשרתים.

פרק א׳

משמות נגינות המקרא וצורתם ומספרם.

הנגינות, לפי דעת קדמוני הקדמונים שהיא עיקרית, יתחלקו לשני ראשים, הראש אחד יפנה אל הימין והם כלל הנגינות המפסיקים הנקראות ביחוד טעמים או מלכים; והראש אחד יפנה שמאלה והם כלל הנגינות הבלתי מפסיקי׳ אבל הם רהוטים בנעימתם אל הטעמים הבאים אחריהם, ואלה נקראות משרתים. וכל הקדמונים ה״ה בן אשר ובן בלעם ור״י חיוג והראב״ע וסיעתם כולם הסכימו על מספר הטעמים שהם שנים עשר, ועל המשרתים שהם תשעה, ולא ראיתי לאחד מן הדייקנים שמנה אותם על סדרן זולת החכם ר״י בן בלעם לבדו, ואלה דבריו בטעמי המקרא שלו.

דע כי הטעמים של כ״א ספרים (הכוללי׳ כל המקרא חוץ

ושלשת הספרים שהם איוב משלי תלים שטעמיהם משונים מיתר הספרים) הם שנים עשר. ואלה שמותם:

א) פזר והוא על שני פנים, האחד נקרא פזר גדול והוא קרני פרה, (ובמסרה קראו לו אופן ועגלה), פזר קטן, (ויש שקוראים לה מרעים.

ב) תלישא גדולה. ג) טרס ולו שתי תמונות האחת מקל אחד על האות הנוטה מימין לשמאל והוא הנקרא גרש (ויש שקוראים לה אזלא ויקראו לאזלא שהוא אזלת קדמא) והאחרת בשני מקלו' והוא הנקרא גרשיים או שני גרשין. ד) יתיב וגם לו ב' דמיונות, האחד דמיון שופר מהפך, והאחד מקל מלמעלה הנוטה משמאל לימין, וקורין אל דמיון שופר מהפך שלמטה יתיב וקורין לאותו המקל של מעלה פשטא, ואשר הביא שינוי הדמיונות האלה יבואר להלן על מקומם. ה) זקף גם היא תאומים האחד הוא זקף קטן והמונהו שתי נקודות זקיפות על האות, והאחד הוא זקף גדול והמונהו ב' נקודות ומקל אחד זקוף על שמאלם. ו) אתנחתא*

זרקא

*) ויש שקוראים לה קונה, ויש שקורא גם בעברית גם כספרד,

ז) **זרקא**. (ויש שקורין לו צינור והוא ל' עברי שהוא זרקא בלשון ארמי) ח) **לגרמיה** ו והוא מקל בין ב' התיבות ועניני יבואר בסמוך פ"ב. ט) **תביר**. י) **רביע** (ויש שקוראין לו מיושב ואין הבדל ביניהם אלא שזה לשון ארמי וזה לשון עברי).

יא) **מפחא** ויש שקורין לו טרחא ויש דחי. * יב) **סילוק** הוא סוף פסוק, (ותמונתו מקל כעין באות הראוי' להנגן בתיבה אחרונה של הפסוק והוא סימן לסילוק ולחתימת הפסוק. ודע כי אותם שתי נקודות הנמצאות בספרינו אחר סוף כל פסוק אינם מכלל הטעמי' אבל הם המצאת הסופרים אשר עשו לתוספת סימן הפסק ואין לו לבעל הטעמים עסק עמהם).

(הן אלה שנים עשר טעמים לפי דעת הקדמונים, ולא הכניסו במנינם לא הסגולתא ולא השלשלת אשר קראו בעלי המסרה מרעים גם מרעיד, ולא הפסק מטעם המבואר להלן

פרק

וראיתי לבעל טוב טעם שאמר שלא יקראו סמפי כ"א להאתנח הבא בראש פסוק, וכמוהו כתב בעל ערוגת הבשם, אכן ממסרה בפ' אחרי בפסיק ערות כלתך לא תגלה שמסרה כל סמוכי בנר"י, כסתר דבריהם, והעיקר שקראוהו כן בעבור צורתו לשון סמופי כמא כלומר כוס הפק.

*) וראיתי לחכם קדמון שאמר בראשית נטרחא את השמים נדחי, ונראה מדבריו שיקרא טרחא כשאין משרתו לפניו ויקרא דחי כשמשרתו לפניו, גם יתכן שלא יקרא דחי כ"א כשהתיבה מלעיל.

פרק ב׳, ויש מן הקדמונים שהכניסו השלשלת והגלגלתא במנין המלכים אע״פ שאין להם טכסיס כל מלוכה, גם הבדילו היתיב מן הפשטא ומנו אותם לשנים לכן העמידו מספר המלכים על ט״ז, ויש שהעמידו מספרם על ט״ז, כי הבדילו עוד בין שני מיני הזקפים, ויש שהבדילו גם בין שני מיני הפזר לכן העמידו מספר המלכים על י״ז, ואין בזה שום הבדל בעיקר הדינים כ״א באופן ביאורם, לכן בעקבות קדמונינו נלך כי הם הרכו בדרך יותר סלולה.

והמשרתים לטעמים הם תשעה ואלו הם.

שופר והוא מתחלק לשלשה חלקים, האחד שופר מונח ושופר עלוי, והשני שופר כרבלהא והשלישי שופר **הפוך** (הוא מהפך), **ותלישא קטנה**, **ואולא**, **ומרכא**. **ודרגא**. (ויש שקורין לו שישלה גם שופר גלגל.) **ומאיילא** (ותמונתו כתמונת הטפחא). **וגלגל** הוא ירח בן יומו. ואע״פ שמונח ועילוי דומים זה לזה אותן הבאים לפני אתנחתא זרקא וזקף וסי׳ או״ז נקראין עילוי, ולפני שאר מלכים מונח, ויש קוראין העילוי שופר ישר או שופר הולך.

פרק ב׳.

הבדל בין הטעמים ובין המשרתים.

אשר יפריד בין הטעם ובין המשרת הוא שהטעם ינוח בלא משרת כגון **בראשית**, ואין משרת בלא טעם, ולפי שלא יתכן למשרת לעמוד בלא טעם לכן נקרא משרת ולא יכון הטעם להיות משרת ולא משרת להיות טעם אלא **השלשלת** בלבד בשלשה הספרים איוב משלי תלים שפעמים תהי׳ טעם ופעמים תהי׳ משרת. אבל בכ״א ספרים אינה מצויי׳ כ״א בז׳ מקומות ובתחלת הפסוק ופסיק אחריה, והם ויתמהמה׀ (בראשי׳ י״ט י״ו), וימאן׀ (שם ל״ט ח), ויאמר׀ (שם כ״ד י״ב), וישחט׀ (ויקרא ח כג), ונבהלו׀ (ישעי׳ י״ג ח), ויאמר׀ (עמוס א ב). ואמר־לה׀ דעזרא (ה טו) (וכן אמרו במסרת בפ׳ צו ז׳ מילין בטעם מרעימין ופסקין), והואיל והן במנין אינן נחשבין לא עם הטעמים ולא עם המשרתים.

ובין **הסגולתא** (ויש שקורין לו סרי) שהיא ג׳ נקודות אינה מנוי׳ לא עם הטעמים ולא עם המשרתים לפי שאינה באה כ״א אחר הזרקא ואילולי שהזרקא תחלה לא היתה הסגולה באה, ובכל מקום שבאה הזרקא באה הסגולה אחריה הוין

ממקום

ממקום אחד במקרא שאין סגולה באה אחרי׳ והוא כה אמר יי למשיחו לכורש אשר־החזקתי בימינו * (ישעי׳ מה א), ופעמים באות ב׳ זרקות זו אחר זו וסגולה אחת באה אחריהן כגון גם במרם יקטירון את־החלב · (ש״א ב טו) וכן הפסק לא נמנה לא עם הטעמים ולא עם המשרתים, עם הטעמים לא נמנה מפני שאינו בא כ״א עם המשרת כגון יוסף יי על־עמו ׀ כהם (דה״א כ״א ג׳) ואמרנו למעלה שזה שופר מהפך הוא מן המשרתים, ועוד עשו ׀ כלה (בראשית י״ח כ״א) היא שופר עליו והוא מן המשרתים. ואם לחשך אדם לומר הלא לגרמי׳ בא עם השופר? והו דרכו שלא תמצא לעולם לגרמי׳ בא כ״א בשופר ומקל בין שתי תיבות, וכל לגרמי׳ שבמקרא באים לפני רביע כי אבינו אל־האדמה ׀ אשר־נשבעתי לאבותיו (דברים לא כ) לבד במקומות מעוטים המנויים בזה דביאור בשער הלגרמי׳, ולעולם לא תמצא פסק לפני רביע (בלמ״ע כפוק) כ״א במקום אחד במקרא והוא כה אמר האל ׀ יי בורא שמים (ישעי׳ מב ה)

והוא

---

*) כן כינון דהלי קרא נכ״י ומדויקים וכן עיקר לכורש במונח לגרמי׳ כי לעולם לא ימצאו שני מונחים לרביע אם לא שהראשון מונח לגרמי׳ כמבואר בקונ׳ בשער ב׳ פ״א בדין הרביע.

(וסיא כסק לכן הוא נמנה נהדי פסקין דספרא במערכת ערך פ"א וכמוהו תברו אשמעה מה ידבר האל ׀ יי (תילי' פה ט) נפסק גם היא כדי להפסיק בין שני שמות הקדושים וזהו עלה לפסק כאשר יבואר להלן בשער הפסק ואין כאן שום עילה למונח לגרמי'). אבל בכל המשרתים תמצא פסק בא עמהם לפיכך לא נמנה עם הטעמים, ולא עם המשרתים מפני שלא נמנע דגש מלבוא אחרי' בין יה"וא לבג"ד כפ"ה.

פרק ג'.

בחלוקת נעימות הטעמים לשלש מחכות.

דע כי אלו י"ב טעמים מהחלקים על ג' חלקים. החלק האחד ירים הקול ויעלהו, והן ג' פזר ותלשא וטרס. והחלק השני יהי' מונח, והם יתיב (ונכללו הפשטא) וזקף ואתנחתא, השבונם ג'אם הי' הטעם עם מלך אחרון בתיבה. והשלישי יבוא מחלקוהו עילוי, והם שארית הטעמים מלבד הטפחא והחילוק שאם היו עם מלך אחרון במלה חזרו לחלק המונח.

בחלוקת

פרק ד׳.

בחלוקת הטעמים אל מתרדפין ובלתי מתרדפין.

אלה הטעמים מתחלקים. חלק א׳ שמתרדף אחד אחר חבירו, והחלק הב׳ אין בו רדיפה כלל. המנוען מן הרדיפ׳ הם ששה, טרח, ותלישא, ירביע, וטפחא, ואתנחתא, וסילוק. והמתרדפים הם ששה, פזר, יתיב (ונכללו הפסקות), זקף בין גדול בין קטן, ולגרמי׳, תביר, וזרקא. ויש בהם שמתרדפים שנים ולא יותר ויש שמתרדפים שלשה ויש שמתרדפין יותר.

הפזר מתרדף אחד אחר חברו מן שנים עד חמשה, וששה ושבעה לא ימצא, אבל יש אחד במקרא שמתרדף שמונה והוא ועמהם אחיהם המשנים **זכריהו בן ויעזיאל ושמירמות ויחיאל ועני אליאב ובניהו ומעשיהו** (דה״א ט״ו י״ח). והמתרדף ב׳ כגון **וימהרו וישכימו** (יהושע ח יד), ומתרדף ג׳ בני **הימן בקיהו ומתניהו** (דה״א כה ד), והמתרדף ד׳ **ושבניהו ויושפט ונתנאל ועמשי** (דה״א ט״ו כ״ד), ומתרדף ה׳ **ואחיו שמעיה ועזראל מללי גללי** (נחמי׳ יב לו).

ואשר יתרדף ג׳ ולא יותר הם זקף וזרקא:

הזקף

הזקף (קטן וגדול) יתכן להיות אחד כגון **ועלינו** (ש״א י״ד י׳), והמתהדף ב׳ כמו ומשה **בן־שמונים שנה ואהרן** (שמות ז׳ ז׳) (וכן **ויאמר יי׳** בראשי׳ כ׳ ד׳, **ותכל כל־עבודת** שמות ל״ט ל״ב, **ואתה לא כן** דברי׳ י״ח י״ד, **וטהור אך** (במדבר ל״א כג), והמתהדף ג׳ כגון כבואך **בבל וראית וקראת** (ירמי׳ כ״א ס״א).

והזרקא מתרדף ב׳ כגון **כה אמר יי׳ למשיחו** (ישעי׳ מ״ה א׳) ומתרדף ג׳ במקום אחד ואין זולתו **יען אשר שלחת מלאכים לדרוש בבעל־זבוב** (מ״ב א׳ יו).

ואשר יתרדפו ב׳ הם יתיב (והכמע׳ ממכו) לגרמי׳ ותביר.

היתיב כגון **מפני תנופת יד יי** (ישעי׳ יט יו).

והלגרמי׳ כגון **מדוע עברתי להלחם** (שופטי׳ יב א׳).

והתביר כגון **לרדת אל־כרם** (מ״א כא יו), וכבר זכרתי בס׳ הוריות הקורא שהתלישא תתרדף במקום אחד והוא **בוא הנה ואשלחה** אותך אל המלך (ש״ב יד לב), ונתברר לי הוא שדבריהם על זה הוא שהראשון טעם והשני משרת, התלישא שהוא טעם הוא בראש התיבה, והתלישא שהוא משרת הוא בסוף התיבה.

ודע זה שהוקיק אל המשרתים כדי להכריע המחלוקה לפי שאילו אמרת אשר נחלו אלעזר הכהן ויהושע בן נון (יהושע יט נא) בלא משרת עד שתגיע אל הטעם הורע כוחו של דיבור והושפלו המשרתים ונקטעה המלה עד שיגיע אל הטעם.

פרק ה׳.

על הקמת המשרתים לטעמיהם.

דע כי יש בטעמים אשר לא ישרתהו כ״א משרת אחד והוא הקל שבהם, והיתר שבהם שישרתוהו מן המשרתים שבעה, והוא מתחלקת על זה האופן אל ששה חלקים.

האחד יהי׳ לו משרת אחד לבד והוא הסילוק כגון **וְאֵת הָאָרֶץ** (בראשי׳ א א).

והשני יתכן שיהיו לו ב׳ משרתים, והם ד׳ טעמים, לגרמי׳ כגון **כִּי הַמְלֵט אֲמַלֵּטו** (ש״א כ״ז א). ואתנח כגון **כִּי לֹא תַחְפִּירִי** (ישעי׳ נ״ד ד׳). וזקף כגון **אֲשֶׁר יֵצֵא מִמֵּעֶיךָ** (בראשי׳ טו ד). וטפחא **וַיָּבֵא לוֹ יַיִן** (בראשי׳ כז כה).

והחלק השלישי יתכן שיהיו לו ג׳ משרתים והוא הרביע כגון **גַּם בֵּן וָאָח אֵין־לוֹ** (קהלת ד ז).

והרביעי שיהיו לו ד׳ משרתים, והם זרקא ותביר.

הזרקא

הזרקא הִנְנִי עֹמֵד לְפָנֶיךָ שָּׁם ׀ עַל־הַצּוּר (שמות יז ו)*, התביר כגון כָּל־הַבָּא אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־נָפַל שָׁם עֲשָׂהאֵל (ש״ב ב׳ כ״ג).

וההמישי שיהיו לו ה׳ משרתים, והם תלשא וטרס. התלשא כגון וְעַל־הַנַּחַל יַעֲלֶה עַל־שְׂפָתוֹ מִזֶּה וּמִזֶּה כָּל־עֵץ־מַאֲכָל (יחזקאל מ״ב י״ב). והטרס כגון יוֹצִיאוּ אֶת־עַצְמוֹת מַלְכֵי־יְהוּדָה וְאֶת־עַצְמוֹת־שָׂרָיו וְאֶת־עַצְמוֹת הַכֹּהֲנִים (ירמי׳ ח א).

והששי שיהיו לו ו׳ משרתים והם פזר ויתיב (פשטא) כגון וְהַנּוֹתָר לַנָּשִׂיא מִזֶּה וּמִזֶּה לִתְרוּמַת הַקֹּדֶשׁ וְלַאֲחֻזַּת הָעִיר (יחזקאל מח כא) (בפסוק הזה יש ששה לבד מן הגלגל ובכללו הם שבעה עיין לקמן פרק ב׳ שער הפזר). והיתיב יש מקום אחד במקרא שיש לו ו׳ משרתים והוא וַיִּשְׁלַח חִזְקִיָּה מֶלֶךְ־יְהוּדָה אֶל־מֶלֶךְ־אַשּׁוּר ׀ לָכִישָׁה ׀ לֵאמֹר ׀ חָטָאתִי (מ״ב יח יד).

ודע שאלה שנים עשר טעמים כולם יתכנו להיות בהחלת הפסוק לבד הסילוק בכ״א ספרים, אבל בשלשת הספרים אמ״ת

*) בספרינו שם במונח ופסק אחריו ומלת על בגעיא וכן ג׳ דברי׳ דסתרי אהדדי, ונראה הוא שבשים פסק צ״ל במרכא כמבואר לקמן שער ב׳ פ״א בדין הזרקא, וכן מצאתי ביה״ד מרכא.

אמ"ת יתכן להיות בתחלת הפסוק לפי ששם ישרתהו יותר משמש אחד, ובכ"א ספרים לא ישרתהו כ"א שמש אחד, ופסוק משתי תיבות לא יהי' בג' ספרים בעבור כן יתכן להיות סילוק כג' ספרים בראש הפסוק.

פרק ו'.

על שכונת המשרתים.

דע כי המשרת אל יתכן שיהי' שכן האחד לימינו על אופן מכל פנים כ"א שלשה והם שופר מונח ושופר עילוי ומרכא. **אֲשֶׁר נִחֲלוּ אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וִיהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן** (יהושע יט נא) ודומיהן מן המונח. ומן העילוי כגון **כִּי מַה רָאִית** (ב"א כח יג). ומרכא כגון **אֲשֶׁר בֵּית יִשְׂרָאֵל** (יחזקאל מ ו). ושאר כל המשרתים לא יתכן שכונתם. והשופר המונח ישרת לתלשא ולטרס כאשר יהיו לו ג' משרתים ויותר. וליתיב פשטא כאשר יש לו ד' משרתים, והמיוחד שבמקרא שיש לו ו' משרתים כמבואר בפרק הקדו'. והשופר המונח יהי' שכן אל דרגא כגון **גַּם בֵּן וָאָח אֵין־לוֹ** (קהלת ד ח). ואזלא יהי' שכן אל שופר הפוך כגון **וְקָרָאתִי עָלָיו לְכָל־הָרַי** (יחזקאל לח כא), ויהי' שכן

למאיילא

למאילא כגון ומזון לכלא־בהּ (דניאל ד׳ ט׳ וי״ח), ויהי׳ שכן למרכא כגון וישלח האלהים ׀ מלאך לירושלים (דה״א כא טו) , ויהי׳ שכן לה הדרגא כגון ויקרא יי למשה (שמות יט כ), ויהי׳ שכן לה הטרס בעצמו. התלשא לא יהי׳ שכן לה אלא אולא בלבד בד׳ טעמים, ביתיב פשטא כגון ונבקע הר הזיתים מחציו (זכרי׳ יד ד) , ובטרס כגון בהעביר בניכם באש (יחזקא׳ כ לא), ובזרקא כגון ואשר יבוא את־רעהו ביער (דברים י״ט ה׳), ובתביר כגון נחלת עבדי יי וצדקתם (ישעי׳ נד יז). מרכא יהי׳ לה שוכן כמוהה כגון אשר בית ישראל ׀ עשים פה (יחזקא׳ ח ו); ויהי׳ שכן לה מאילא במקום אחד אם ארץ מאפליה (ירמי׳ ב לא), ותהי׳ שכנה לזרקא וליתיב (פשטא) ולסילוק. הדרגא תהי׳ שכינה לשופר מונח כגון לא בסתר דברתי (ישעי׳ מה יט), ותהי׳ שכינה למרכא מוכפלת ויבא לו יין (בראשי׳ כז כה) , ותהי׳ שכינה לטעם תביר בלבד. שופר כרבלא יהי׳ לו שכן שופר עילוי אשר כפר בהם (שמו׳ כט לג) . שופר מהפך לא יהי׳ שכינו אלא יתיב פשטא בעצמו כה אמר.

שופר עילוי יהי׳ לג׳ טעמי׳ שכן אתנח וזקף יזרקא וסי׳ אזו .
עילוי מאיילא לא תהי׳ שכינה אלא לאתנחתא וסוף פסוק כגון קְפָּדָה־בָ֥א (יחזקאל ז כה) וכגון לְהַחֲלִ֗ו (ויקרא כא ד) . הגלגל יהי׳ שכן לפזר גדול בלבד כגון וִיהוֹשֻׁ֧עַ בִּן־נ֟וּן (יהושע יט מא) .
ודע אלו השכניות לא יתחלף תיקונם ומנהגם ולא יועדו בפסוק אחד לפי שהמאיילא והגלגל לא יהיו בפסוק אחד , והמתיגה אשר תהי׳ עם הזקף קטן לא תחשב משרת כגון וְהַכֹּ֣הֵן המקריב (ויקרא ז׳ ח׳) אבל היא כימן לביטול הגעיא , לפי שהמתיגה והגעיא לא יתחברו יחד .
ודע שיש מן המשרתים שנים שלא יבואו בצד תיבת הטעם אא״כ יבוא אחריהם משרת אחד , והם תלישה קטנה ואזלא , אבל יש מן חוק אזלא שתהי׳ שכינה לטרס (ר״ל שוכן בלדו וסמוך לו) ולשאר הטעמים לא תתחבר (ר״ל שלא תהא סמוכה להם בלבדם אבל יהי׳ אחרי׳ עוד משרת אחר , דרגא מהפך או מרכא) והתלישא קטנה היא תתחבר לפעמים אל הטרס בלי משרת (אלה דברי בן בלעם וקשה מאד לעולם אחר ת״ק יהי׳ אזלא לפני טרס כאשר יבואר להלן ? ונראה שר״ל והתלישא גדולה תתחבר לפעמים אל הטרס בלי משרת וכמבואר לקמן בשער ג׳ במאמרה) .

שער ב׳.

הטעמים בבחינת משרתיהם אשר ישרתו בהם.

פרק א׳.

על פנים עשר הטעמים והנלוים עמהם שלשלת וסגולתא ופסק.

אתנחתא. לעולם לא תבאנה שתי אתנחתות בפסוק אחד לפי שהיא תנהג מנהג מחצית הפסוק ולא ישרתנה כ״א עילוי חוץ מן י״א מקומות שישרתנה מאילה ע״פ המסרת, והיא דומה לטפחא, וסי׳ נמסר בסדר פינחס ודניאל סי׳ ג׳ ודה״כ סי׳ כ׳. ויאמר בן בלעם ז״ל: אתנח לא ישרתה כ״א שופר עילוי חוץ מן י״א מקומות שהשרתה המאיילה והשלמתה והנאה שיש בין המאיילה ואתנחתא מלך אחר, בר מן חד וישבו־בה ויבנו לך דד״הב (כ׳ ח׳), ואלה הם ויצא־נח (בראשית ח׳ י״ח), בשבעתיכם דוביום הבכורים (במדבר כח כו) מאפליה (ירמי׳ ב לא) קפדה־בא (יחזקאל ז׳ כ״ה) לאופנים (יחזקאל י׳ יג) ובאו־שמה דיחזקאל (י״א י״ח) ותאמרנה־לה (רות א׳ י) ומזון לכלא־בה, וחברו דדניאל (ד׳ ט׳ וי״ח) ובאת־שמה (מלכים ב ט ב) וישבו־בה דד״ה (ב׳ כ׳ ח׳) עכ״ל, (ובכולם

יבוא האתנח מבלי טפחא לפניו, ובספרים מדויקים וכתבי יד כולם במקף ובג"ד כפ"ת שאחריהם רפה בעבור יהו"א שלפניו, חוץ מן בי"ת קפדה בא ולמ"ד לה ושי"ן שמה שהם דגושים בס"מ בדין דחיק, והרד"ק כפירושו על ובאו שמה אמר נחלקה המלה במרחא והם עשרה בטעמא עכ"ל. וכבר מסיימת המסרה בדניאל סי' ג' כי לאופנים פלוגתא, ולכן הרד"ק לא אמר כ"א עשרה, ודע כי וישבו־בה הנ"ל המאיילא בבי"ת ברוב המדויקים וכעדות החכם הזה שהוציאו מן התנאי שהתנה באמרו בר מן חד וישבו בה, ור"ל חוץ מן חד שבא במאיילה אף שאין בינה ובין האתנח מלך אחד, והנה החכם ר"א הלוי ז"ל בספרו טוב טעם פ"א בתמונה המאיילא העתיק רק ראשית דברי החכם הזה והשמיט בר מן חד וישבו בה והטעה להחכם בעל מנחת שי להגיה וישבו בה המאיילה ביוד על פי התנאי הנ"ל, וכשל עוזר ונפל עזור). ויאמר עוד החכם הנזכר: ויתכן להיות לאתנחתא ב' משרתים מונח ועילוי כגון כי מה ראית (שם כח יג), כי לא תהפירי (ישעי' כד ד) ודומיהן, ויתכן לבוא בראש הפסוק כמו ובהר (יהושע טו מח) במדבר (שם טו סא) ויאמר אל נא אחי (בראשי' יט ז) עכ"ל.

הזקף

הזקף גדול אין לו משרה, (ובמקום הזקף קטן הוא בא אם אין התיבה ראוי' לז"ק וכאמר לקמי').

הזקף קטן אם יש לו משר' אחד והתיב' אשר בה המשרת נגינה' בראש' אז יהי' המשר' מכרבל כגון ומי **גוי גדול** (דברי' ד ח) **לא דבאו** (ירמי' מד י). **רגע אדבר** (ירמי' יח ז), ואם אין הנגינה בראשה אז יהי' משרהו עילוי כגון **ולא פחדו** (ירמי' לו כד), **ורגע אדבר** (ירמי' יח ט), **טפכם נשיכם** (דברי' כט י), (וכבר כתבתי בשום שכל לתורת האלקי' מפורש בראשית י"ח ע"ז גם כ"ז ו' כי ישרת המונח בתיבת הזקף בתנועה השנית של תיבה אם היא ראוי למתג כי אז ישתנה המתג למונח כגון **ויאמר אל-האשה** בראשית ג' א' ולא כן **ותאמר האשה** שלאחריו בפסוק י"ג כי בזה המתג בהברה הראשונה והיא לא ישתנה למונח, וכן **והאדמה** דברי' י"א י"ז הה"א במונח ולא כן שלאחריו בפסוק כ"א **על האדמה** שהה"א במתג ולא נשתנה למונח, ולכן כל לשון עשיי' במתג בר מן ד' במונח כמו שכתבתי בערך עשה, והטעם כי בארבעתם המתג בהברה השנית ונשתנה למונח, ומזה תבין למה כל **בית-אל** שבטעם ז"ק הבי"ת במתג חוץ מן ג' שכתבנו במסרת אלל ויסעו מבית אל, בראשי' ל"ה ע"ו שבא בהם הבי"ת במונח, וזה לפי שבשלשתם המתג בהברה ב' הי'

כבתנה למונח, ודע שבלא דוקא במונח משרת הזקף נוהג הדין הזה אבל גם בזולת משרת הטרם ומשרת הראשון לפשטא הדין נוהג וכמו שהעירותי לקמן בדין הפשטא).

ואם שנים משרתים אע"פ שאין הנגינה באות הראשון מ"מ הוא מכרבל והשני עילוי כגון **אֲשֶׁר יָצָא מִמְּעֶיךָ** (בראשי' ט"ו ד'), **אֲשֶׁר כֻּפַּר בָּהֶם** (שמות כט לג), וגם אם אין לו כ"א משרת אחד אף אם הוא באות ראשון אם תיבה הקודמת לאותו משרת מוקפת לו הוא עילוי כי אז נראה כתיבה אחת ונראה שאין הנגינה בראש כמו **בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם** (שמות ז יט), ואם הזקף בלא משרת (ומבלי פשטא או יתיב לפניו) יבוא לפניו מקל בתיבה להיקון הנגינה, או בתיבה שלפניו אם היא מוקפת לו כי אז הוא כתיבה אחת, כגון **וְהַכֹּהֵן** (ויקרא ז ח) **וְהַנָּכְרִי** (דברים כט כא) **וְאַבְנֵי־שֹׁהַם** (שמות לה ט). ויאמר בעל טעמי המקרא ז"ל ודע כי המתיגה תהי' עם הז"ק בתחלת התיבה אם הי' התיבה בלי משרה לבער הגעיא מן האות אשר היא עליו כגון והכהן והדומים לו, והזקף גדול מרמז בו בעמידה נצבה עם המקל מפני שבא בלא משרת ובלא מתיגה מלמעלה כגון ויעמוד בין המתים (במדבר יז יג) ויבוא

עד

עד לפני שער המלך (אסתר ד 3) עכ"ל, ובמקום אחר אמר והמתיגה אשר תהי׳ עם הז"ק לא תחשב משרת כגון והכהן המקריב אבל היא סי׳ לבטול הגעיא לפי שהמתיגה והגעיא לא יתחברו יחד עכ"ל, נשמע מיני׳ שהוא הי׳ גורס ויעמד בז"ג בין במרכא וכן מצאתי בכ"י של שנת נ"ד אכן יה"בי כתב כגירסת ספרינו.

(ודע כי מדייקת המקרא למדנו שלא יבוא קדמא וז"ק בתיבה אחת כ"א בתנאי כשיהי׳ ההברה השנית של תיבה ראוי׳ לגעיא והיינו כשיש בינה ובין האות המנוגן שני שבאים רצופים דוגמת לְיַחְלְאֵל לִיהְצְאֵל, בפ׳ פנחס, וכמוהם וְעַל־צְבָא, שְׁמָר־לְךָ כי המקף מחבר שתי התיבות לאחת, או אף שאין ביניהם ב׳ שואין רצופים אבל יש ביניהם שוא נח ותנועה דוגמת ואשריאל למלכיאל ומנחתם, ואבני־שהם בשמות ל"ה ט׳, ואברהם ברא׳ י"ח ט"ז, וכמוהם והבקר במדבר ל"א ל"ח, והבשר כל טהור ויקרא ז׳ י"ט, והכהן כי הדגש אשר בבי"ת ובכ"ף מכפיל האות הנה בכל אלה ודומיהם יבוא ז"ק עם קדמא לפניו בתיבתו, אבל כשאין שם התנאים הנזכרים לא יבוא ז"ק כלל אבל יהי׳ תמורתו זקף גדול כגון ואברם ברא׳ י"ו י"ו. וחמורים במדבר ל"א פסוק ל"ה ול"ט, לאחזרם לאוני

לארוך

לארוד לפוה, ליישוב שנמ׳ ככהם כולם בז״ג כי אין באחד מאלה אחד מן התנאים הנזכרים, ועוד דע והבן כי כל התנאים הנזכרים לא הותנה כ״א כשאין לפני הזקף תיבה המוטעמת בפשטא אבל כשיקדם לו פשטא אז לעולם הזקף שאחריו הוא זקף קטן לא ז״ג אפילו בתיבה בת תנועה אחת כגון **ויקרא אלהים לאור יום** והדומים לו, ומצאנו מחלוקת בין הספרים והסופרים בתיבת **את־כספך** ויקרא כ״ה כ״ז, ובדומה לו **את־הדברים** בשמות ל״ד א׳ ודברים י׳ ב׳ שלפי עדות בעל א״ת הראשון דשמות הקדמא באלף בס״ס לא בה״א וחברו דדברים הקדמא בה״א לא באל״ף **ואת־כספך** האל״ף בגעיא, ואין טעם לשינויים האלה, אכן כבר קדמו הנקדן יהב״י וכתב בכולם הקדמא באל״ף, וכן מצאתים במקרא כ״י של שנת כ״ד, וכפי הנראה מחילופים אצל את כספך ואצל את הדברים דדברים דבר זה שנוי במחלוקת ב״א וב״נ, ודברי בעל א״ת דלא כחד מנהון):

ובמסרה פ׳ וארא גם בדה״א סי׳ י״ח מסר י״ו זוגין מתחלפין בטעמא בחד ענינא חד זקף וחד תביר וע״ש. ובערך אמר מסר ויאמר אלי יו״ד בטעם ז״ק ביחזקאל. ובערך אד **בן־אדם** ל״א בטעם ז״ג, ובפ׳ וישלח **ועמו** ק׳ בטעם זקף גדול. ובירמי׳ סי׳ מ״ח **ארור** ק׳ בטעם ז״ג. ובפ׳ וארא גם פ׳ פקודי **ואש** ג׳ בטעם זקף גדול,

ובכ׳ ויבכ ל״ח י״ד מכר היא ז׳ בטעם זקף גדול. ובסוף כ׳ לו י״א זוגין מן־ב׳ ב׳ בעכין קדמא רביע ותבירא זקף.

(זרקא הוא טעם בכ״א ספרים אבל בשלשת הספרים תלים משלי איוב משלתו גם זרקא משרת והולכו גם להבדיל ביניהם והעמידו כל זרקא משרת בראש התיבה וכל זרקא שהוא טעם בסוף התיבה ולא זזו אותו ממקומו גם בכ״א ספרים, אכן יש לנגנו באות הראוי לכינון אם מלעיל ואם מלרע, לכן הרב׳ מן הסופרים הקדמוני׳ העמידו ב׳ זרקות באותן התיבות שניגונם מלעיל אחד בסוף ואחד באות הראוי׳ להנגן, וכן עשו בתלישא וכמו שעשו בפשטא).

זרקא אם היא בלא משרת אין עלי׳ הדבור, ואם יש לה משרת אחד לא יהי׳ כ״א שופר עילוי כגון וַיֹּאמֶר יי׳ אֶל־יְשַׁעְיָהוּ (ישעי׳ ז׳ ג׳). כֹּה אָמַר יי׳ לִמְשִׁיחוֹ (שם מה א), והיוצאים מתנאי זה הם השע שבאים במרכא והם א) כִּי תִשָּׂא אֶת־רֹאשׁ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל (שמו׳ ל״ב), ב) לָכֵן אֱמֹור לִבְנֵי־יִשְׂרָ׳ (שם ו ו), ג) בְּכֹל אֲשֶׁר־הִתְהַלַּכְתִּי (ש״ב ז ז), ד) וַיַּעֲלוּ בְּבַעַל פְּרָצִים (דה״א יד יא)), ה) נִסְפֶּה מִפְּנֵי־צָרֶיךָ דד״ה (דה״א כא יב), ו) וַיִּזְבַּח שׁוֹר וּמְרִיא־וְצֹאן לָרֹב (מ״א א׳ י״ט), ז) בני ראובן וגדי וַחֲצִי שֵׁבֶט־מְנַשֶּׁה (דה״א ה׳ י״ח),

קנה

ח) קְנֵה נֶגֶד הַיֹּשְׁבִים (רות ד ד), ט) בְּכֹל אֲשֶׁר־ הִתְהַלַּכְתִּי דד"ה. (דה"א יז ו).

(הן אלה תשע שהזכיר בן בלעם בטעמי המקרא שלו, גם החכם יהב"י הנקדן אבל לכן אמור ואבל כי תבא אמר בתשעה מקומות ישרת המרכא יחידה לזרקא, גם במסרה כ"י מסר תשע אלה, ואולם החכם ר"מ הנקדן בשער הנגינות שלו אמר גר מן יו"ד שבאים במרכא והזכיר כל אלה והוסיף אבל ויזנח שיר ומריא גם חברו שבענין והיא שם בפסוק כ"ה וגם הוא במרכא בכל ספרינו, גם החכם הקדמון בן אשר הוציא מן הכלל העשרה הנזכרים, שוב ראיתי במס"ג ריש פ' אמור שמסרה י"א פסוקי' שהם במרכא לפני זרקא והוסיפה על העשרה חבירו של ויעלו בבעל פרצים, ובאמת לא מצאנו לו חבר כ"א ויבוא דוד בבעל פרצים (ש"ב ה' כ') וגם הוא במרכא בכל ספרינו אלא שאין ענינו דומה לאלה הנזכרים כי בכל אלה אין לזרקא כ"א משרת אחד ובדין זה אנו עסוקים עכשו לדעת אם הוא מונח או מרכא לכן אין לחבר עמהם ויבוא דוד בבעל פרצים כי יש שם שני משרתים לזרקא כי ויבוא באזלא לכן הוא ככלם בדין שני משרתי' לזרקא אשר יבואר בסמוך, ואעפ"כ שיש בידינו לתת טעם לכל הנזכרים ולומר שלכך באו במרכא בעבור שיש געיא בין המשרת והזרקא והוא הגורם למרכא כשיש שם ב' משרתים כאשר יבואר בסמוך, מ"מ אחרי שקדמונינו תפשו במנין

ואמרו

ואמרו שלעולם לא ישמש המרכא יחידי לזרקא כ״א במקומות הנזכרים לכן אין להוסיף עליהם, ובפרט שמלאנו כמה פסוקים שיגרת גם העילוי יחידי לזרקא אע״פ שיש אחריהם געיא) •

ואם ישרתו לזרקא שנים משרתים אם הראשון באות ראשון של תיבה הוא מונח והשני עילוי כגון שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבוֹד (שמות כ ט), הֵן קֵרְבוּ יָמֶיךָ (דברים לא יד), רוּחַ אֱלָהִין קַדִּישִׁין (דניאל ה יא)׳ ואם באו שני המשרתים בתחלת אותיות התיבה יהיו שניהם שופר עילוי כגון מִי שָׂם פֶּה (שמות ד יא) בִּי לֹא מוּעָף (ישעי ח כ״) חוץ מן ב׳ שבאים במרכא וסי׳ וַיְהִי הוּא מְסַפֵּר לַמֶּלֶךְ דמלכים (מ״ב ח ה), אֲשֶׁר לֹא מֵעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל (דה״ב ו׳ ל״ב), ואם המשרת הראשון אינו באות ראשון כ״א באות שני ולהלן הוא אזלא והשני מונה או מרכא כגון וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְפַרְעֹה (שמו׳ ח ה) הַעִידֹתִי בָכֶם הַיּוֹם (דברי׳ ל יט) הָרֹאשׁ כֻּלּוֹ אֲנִי (שה ג ח) וַיִּקְרָא פַרְעֹה שֵׁם־יוֹסֵף (בראשית מא מה) ודומיהן ; והמשרת השני לזרקא הראוי להיותו במרכא מלמטה בא משתי סבות האחת פסק והאחת געיא, ויש שכותבין אותו שופר מונח והוא כמו מרכא במהלקותיו, אשר ביניהם פסק כגון

וכתוב

וכתוב בספר ׀ והתום (ירמי׳ לב מד) ועלה הגבול ׀ דבירה (יהושע טו ז) וכל הדומהן כשיש פסק בין המשרת והזרקא אזהו המשרת יהי׳ מרכא, חוץ מן ב׳ מקומות במקרא שיש בהם פסק והן שופר עילוי והן ויאמר אלהם ׀ ראובן (בראשי׳ לז כב) הנה חרדת ׀ אלינו (מ״ב ד יג). ואשר ביניהם געיא כמו ויבוא יעקב מן־השדה (בראש׳ ל יז) וקח משענתי בידך (מ״ב ד כט) ודומיהן, חוץ מן ז׳ מקומות שיש בהם בניגון שינוי והם ואשר יבוא את־רעהו ביער (דברי׳ יט ה) אשר על פני בית־חורון (יהושע יח יד) וישלח חירם מלך־צר מלאכים (ש״ב ה יא) והבירה ה (דה״א י״ד א׳ ונכנס במרכא בכ״י ומסר עליה׳ ז׳ בטעם) את־ראש איש־בשת אל־דוד (ש״ב ד ח) באדין קריבו ואמרין קדם־מלכא (דניאל ו יג) ויעבירו קול בכל־עריהם (נחמי׳ ח טו) והקורא יטעים הגעיא בפיו או כתובה או לא כתובה. ובכ״א ספרים יש ג׳ מקומות שישרתו אולא ומרכא בתיבה אחת לזרקא וסי׳ ואת־איתמר ׀ בניו (ויקר׳ י׳ י״ב) אם־יצאו בנות־שלו (שופטי׳ כא כא) לאוצרות ׀ לתרומות (נחמי׳ יב מד)׃

(כן זאת בספר הזרקא ותמצאו כפי אשר גדרו בן בלעם ובן אשר אלא

אבן אשר שינה בלשונו מעט באומרו סימן דרך אילא העולה היא למעל׳, אם יש לפני׳ שופר וגעיא וזרקא עמהם קנויים כעימת שופר למטה שנויי׳ [ר״ל כעימת השופר למרכא ישתנה] כמו **וביום שמחתכם ובמועדיכם** (במדבר י׳ י׳) **והשביע הכהן את־האשה** (במדב׳ ה כא) **יצאו כל־ישראל הנמצאים** (ר״ה ב לא א) חוץ מן פסוקי׳ שבעה דרכם מזו כגרעה יבוא עמהם תלשא או טרס מחובר בלי הרם וסי׳ ואשר יבוא את רעהו, אשר על פני בית חורון, וישלח חירם מלך צור, את ראש איש בשת, באדין קריבו, ואשר ישמיעו ויעבירו קול במחנה, וכן דרך פסק על זה הדרך ירוק, בדבר חרון, חוץ משני פסוקי׳ בטעמם כפסקי׳ שופר ופסק עמה׳ שרוי׳ ואין כמוה׳ בכל הקריא׳, והם ויאמר יה׳ ראובן, הנה חרדת אליכו, וג׳ פסוקים כבונים מאחריהם משתנים, אם יצאו בנות שילו, ולאיתמר בכיו, לאוצרות בתרומות, וב׳ פסוקים מיוחדים בטעם לא כפרדים מרכא ושופר וזרקא למורים וסי׳ ויהי הוא מספר למלך, אשר לא מעמך ישראל, וכל שופר אחד לפני זרקא מיוחד חוץ מן עשר׳ פסוקים על זה חולקים ומדרך זה נתוקים, והם כי תשא את ראש וכו׳, ככל הכתוב למעלה. הרי לך שני החכמים האלה משפט אחד קרבו במסרתי הזרקא ובשבעת הפסוקים אלא שבן בלעם מנה וישלח חירם ושמואל ותכריו די״ה ובן אשר השמיט חברו [או השופר השמיטו בטעות]

והוסיף [לו הסופר בשג'] תיבת במחנה, וגם זה במרכא בכל הספרי'
וביה"ב יען הוא בדינו כי יש געיא בינו ובין הזרקא ולכן הוא נמנה
בכלל י"ח מאיילין אשר יבוארו בסמוך ועל שבעתם אשר מנה בן בלעם
מצאתי כתוב בגליון מס"ה כ"י ז' בטעות, ואולם בעיקר המשפט אין
להם מחלוקת ושניהם הסכימו שפסיק או געיא שם. וב'ין המשרת
לזרקא הם הגורמים שיהי' אותו משרת מרכא לא מונח, ומעתה יתברר
לנו בעל המסרת בערך טעם והזכירו גם בעל שער הנגינות באומרו:
ואם יש פסק בין המשרת לזרקא אותו המשרת מרכא כגון ועלה הגבול ו
דבירה, או יש מאיילא בין אזלא לזרקא בלא פסק והם י"ח מקומות
בחומש והא לך לשון המסרת, י"ח מאיילין מאריכין בין אזלא לזרקא
באוריתא וסי'. א) ויבוא יעקב מן השדה, בראשי' ל' יו. ב) ויקרא
פרעה שם יוסף, שם מ"א מ"ה. ג) ולקחת מן הדם אשר על המזבח,
שמות כ"ט כ"א. ד) ויעבירו קול במחנה, שם ל"ו ו'. ה) כאשר
יוסר חלב-הכשב, ויקרא ד' ל"ה. ו) והעמיד הכהן את האשה, במדב'
ה' י"ח. ז) והשביע הכהן את האשה, שם ה' כ"א. ח) וביום שמחתכ'
ובמועדיכם, שם י' י'. ט) כל תרומת הקדשי' אשר ירימו, שם י"ח י"ט.
י) ויאמרו אליו בני ישראל במסלה נעלה, שם כ' י"ט. יא) ולא נתן
סיחון את ישראל, שם כ"א כ"ג. יב) ואם הקרש יקרים לה אישה,
שם ל' ט"ו. יג) והיו לאחד מבני שבטי בני ישראל, שם ל"ו ג'.

ובוא:

יד) ונואו הר האמורי, דברי׳ א׳ ז׳. טו) כי ירחיב ה׳ אלהיך את
גבולך, שם י״ב כ׳. טז) ואשר יבוא את רעהו ביער, שם י״ט ה׳.
יז) ואכל פרי בהמתך ופרי אדמתך, שם כ״ח נ״א. יח) וסקלתם
אותם באבנים, שם כ״ב כ״ד. כל אלו במאיילא וכל פסיקתא דכוותהון
מאריכין במרכא אף לא במאיילא עכ״ל, וכן הוא במסרת כ״י כל אוריתא
כלקין טעמיהון בר מן י״ח כלקין ונחתין וסי׳ ויבוא יעקב מן השדה
וכו׳ כדלעיל, ומסיימת וכל פסקת נחתא בר מן ב׳ וסי׳ ויאמר אליה׳
ראובן, הנה תרדת אליכו, עכ״ל, וכבר הארכתי בזה בשום שכל לתורת
אלקים מפורש אצל ויקרא פרעה שם יוסף ע״ש, ואחרי שבכל י״ח
מקומות הנ״ל [חוץ מן ב] מלאכו געיא בין המשרת להרקא והיא הגורמת
למרכא לדעת בן אשר ובן בלעם כמבואר, גם ידעכו בעדות בן בלעם
שלגעיא ולמאיילא ולטפחא כורה אחת לכן נתברר שמאיילא וגעיא
הם שמות נרדפים ובעל המסרה הזאת קרא מאיילא אל מה שקראו
הם געיא והכי פירושו י״ח מאיילין שבתורה גורמים שישרת המרכא בין
אזלא לזרקא, ולכן הביאו בן בלעם ובן אשר מן י״ח מאיילין הנ״ל
למשל לקיום משפטיהם על הגעיא הגורמת למרכא, וכולם כמשפט
בר מן ואשר יבוא את רעהו ביער שהכניסו בכלל הז׳, ולא כמלאו בתור׳
כ״א בי״ח מקומות הנ״ל אבל בנביאים וכתובים ימלאו רבים כמוהם,
וכמוהם שִׁמְעִי בֶן־גֵרָא בֶּן־הַיְמִינִי (מ״א ב ח) תיבת גרא

במרכא

במרכא בכל המדויקים וכ"י בעבור הגעיא שמלת בן והוא ויאי
נגעיא ע"כ הכלל שכתבו בן אשר והבלמשי וחכמים אחרים אשר
העתקתי דבריהם בפ' שבל נראשי' י' י"ח גם כ' ע"ו אלא ויבוא יעקב
מן השדה, שמלת מן בגעיא כמבואר שם, ואגב גררא שמענו כי
טעות נפל ברוב ספרינו בפסוק הנני עומד לפניך שָׁם ׀ עַל־
הַצּוּר שמות י"ז ו', שנקדו מונח ופסק וגעיא וזה דבר שאין לו שחר
כי לעולם קודם הפסק יבוא מרכא וכן קודם הגעיא מרכא כנ"ל ולכן
נ"ל שָׁם אם בעבור הפסק או בעבור הגעיא, וראיתי לה"בי בעין
הקורא שלו שכתבו מרכא ופסק, ומן המסרה הגליונית שמסרה
עליו י"א בטעמא באורי' כשמע שמלת על בגעיא וכדעת בן אשר
בתילותים וכ"כ בעל מנחת שי וא"כ אין צורך בפסק כי הוא מן י"א
מאיילין שמאריכין בלא פסק כנ"ל וכן מסתבר להכניס זה בכלל י"א
מאיילין ולהוציא ממנינם ואם התריס יתריס לה אישה לפי שאין בפסוק
ההוא שום מקום למאיילא, ואם איתא שגם הוא במרכא אף שאין
שם מאיילא ולא פסק הי' לו לבן בלעם ולבן אשר להוציאו מכללם
דוגמת ואשר יבוא את רעהו ביער, אלא מקוררתא כדאמרן).

ואם יש לזרקא ג' משרתים או הראשון תלישא קטנה
והשני אזלא והשלישי כמשפטו כמו וַאֲשֶׁר יָבֹא אֶת
רֵעֵהוּ בַיַּעַר (דברי' יט ה), וַיִּשְׁלַח הָאֱלֹהִים

מלאך

מלאך ׀ לירושלים (ד״ה א׳ כ״א ט״ו).

ואם יש לזרקא משרתים יותר מן ג׳ האמורים ה״ק אולא וגלוי כל אשר לפני התלישא הם עילויים כגון הנני עומד לפניך שם על־הצור (שמות י״ז ו׳) והדומים לו.

זרקא לעולם אחרי׳ סגולתא חוץ מן אחד והוא כה אמר יי למשיחו לכורש ׀ אשר־החזקתי בימינו, וכבר נתבאר זה לעיל שער א׳ פ״ב.

(ובמס״ג נפ׳ לו מסר ג׳ ויאמרו בטעם זרקא ר״פ. ונפ׳ כנקם מסר ז׳ שמות בטעם זרקא).

יתיב אין לו משרת וקריאתו כקריאת פשטא ובמקום פשטא הוא (וכ״כ במכלול דף פ״ט א׳), אמנם אם הנגינה בראש נקרא יתיב, והוא כמו מהפך בצורתו אך קטן הוא ממנו ונקוד חוץ מן הנקודה לצד ימין כגון אלה בני בלהה (בראשי׳ מו כה), בכה (אסתר ו ט) הוי המרבה (חבקוק ב ו) ואם אין הנגינה נקראת בראש תיבה הוא פשטא כגון ולו שתי נשים (שמואל א׳ ב׳) וידבר אלהים, לחם תנופה שתים (ויקרא כג יז) העבד ישראל ירמי׳ ב׳ י״ד) ויאמר בן בלעם וז״ל ודע אם הי׳ משפט היתיב יהי׳ עם תחלת אות בתיבה [ר״ל נהברה ראשונה] ומי שקורא

שתים

שְׁתַּ֣יִם כתיב מהפך והיא באות השלישי לא עשה יפה לפי שהנחת הדיבור שתים נהי' עם אית הגימ"ל ועל זה הענין יתכן להיות בפשטא מלמעלה שְׁתַּ֨יִם ולכך אתה רואה בספרים הטובים שְׁתַּ֨יִם, ואל התמה על דיבור שְׁתַּ֣יִם שעיקרו אֶשְׁתַּ֣יִם כי היא כמו אשה אל אחות' ואין ואת כ"א חיבור לדבר אחד ולכך עיקר שְׁתַּ֣יִם הוא אֶשְׁתַּ֣יִם עכ"ל ונראה שדומה לו שְׁתַּ֣יִם מוסבות דלתות שְׁתַּ֣יִם הכתובים ביחזקאל מ"א כ"ד שהם כתיב ברוב הספרים וג"ל בפשטא וכ"ה בס"ס בעיות מכתת ש"י • וגם אף אם הנגינה בראש תיבה ותיבה שלפניה מוקפת לה הוא פשטא כי אינו חשוב כבראש תיבה אלא כמו באמצע כי שתי תיבות כשהם מוקפות אינם חשובות כשנים רק כאחת כאשר פירשתי בדין מברבל, כגון וְלֹא־בָ֨אוּ לִגְב֣וּל מוֹאָ֑ב (שופטי' יא יח), ונקוט האי כללא בידך למהפך ולדרגא ולמרכא (ר"ל המשרת השני הבא קודם המהפך או הדרגא או המרכא הוא מונח או אזלא והתנאי על זה הוא) אם יש להם משרת והוא בראש התיבה הוא מונח כגון כִּ֣י לֹ֨א יָלָ֔דָה (בראשי' לא), דֶּ֣גֶל מַחֲנֵ֧ה רְאוּבֵ֛ן (במדבר ב' י') דֶּ֣גֶל מַחֲנֵ֧ה אֶפְרַ֛יִם (שם ב' י"ח), ואם אינו בראש תיבה הוא אזלא כגון אֲשֶׁ֨ר דִּבֶּ֤ר

משה

מֹשֶׁה (דברים א א)׃ נַפְתּוּלֵי אֱלֹהִים׀ נִפְתַּלְתִּי (בראשית ל ח) אַחַד עָשָׂר יוֹם (דברי׳ א ב), וכן אף אם הוא בראש תיבה אם תיבה שלפניו מוקפת לו עוד הוא אולא כי הכל כתיבה אחת וא״כ אינו בראש תיבה כגון אַל־נָא תְהִי מְרִיבָה (בראשי׳ יג ח), ואחר היתיב לא תבוא לעולם פשטא (ר״ל תבופה וכן כתב יה״בי בעם הוריות הקורא י״א יתיבן כמוכים לכעגא מלפני׳ ואין מגה ביניהם) כי אם בי״א מקומות* וסי׳ א׳) אוֹ בִנְבֵלַת (ויקרא ה ב), ב) אֶת סִיחֹן (דברי׳ א ד) ג) כִּי מָאֲסוּ אֵת תּוֹרַת (ישעי׳ ה כד), ד) אִישׁ יוֹשֵׁב (ירמי׳ כב ל), ה) כָּל מַעֲבַר מַטֵּה (ישעי׳ ל לב), ו) אִישׁ אַחֲרֵי שְׁרִירוּת (ירמי׳ יז יב), ז) שֶׁקֶר הַנְּבִיאִם (שם יד יד), ח) דִּי כָל־מֶלֶךְ רַב וְשַׁלִּיט (דניאל ב י), ט) דִּי מַלְכוּת (שם ז כז), י) כָּל חֲדָה דְעֶזְרָא (ט ד), יא) דִּי מִדַּת עֲבַר נַהֲרָא דעזרא (ו ח), וכל זולתם שתמצא במקרא צורת שופר הפוך קודם הפשטא ידוע תדע

שאיננו

---

*) ור״א הלוי בספרו טוב טעם באומרו בתמונת היתיב בי״א מקומות השדה היתיב לפשטא, לא רק בליסכא כי היתיב מלך הוא בכל מקום ואיכנו משרת והעד שבג״ד כפת שאחריו דגוש לעולם, אכן כוונתו שבי״א מקומות יהי׳ יתיב במקום מהפך המשרת לפשטא. והוי לי׳ להזהר בדבריו.

שאיננו הטעם יתיב אך הוא מהפך משרת הפשטא, ואם תמצא שני שופרות הפיכים תכיפים הראשון יתיב והשני מהפך משרת הפשטא כמו אֶ֚רֶץ כִּ֣י תֶחֱטָא לִי (יחזקא' יד יג) בילא יתכן כלל שישרתו לפשטא ב' שופרות הפוכין אלא הראשון יהי' יתיב והשני מהפך המשרת . פשטא, וכן אם תמצא שופר הפוך ומרכא קודם לפשטא הנה הוא שופר יתיב כי לעולם לא יתחברו לו בשירותו שופר מהפך ומרכ' יחד.

טרס הוא גרש וישמשהו עד ה' משרתים, ואם אין לו כ"א משרת אחד והוא בתיבה שלפניו, אם הוא באות ראשונ' הוא מונח כגון הֵ֤ן הֵ֜נָּה (במדבר לא יו), הֵ֣ן הֶרְאָ֜נוּ (דברי' ה כא) תַּ֣חַת הַנְּחֹ֜שֶׁת (ישעי' ס ז) כִּ֣י אָבִ֜ינוּ (דברי' ל"א כ', כן הוא במקלת ספרים מלת כי במונח וכן הוא במקרא כ"י של שנת כ"ד לפן ברונס במקף וכן כתב יה"בי בספרו עין הקורא ח"ל כִּי־אָבִ֜ינוּ במיעוטם כִּי ולא נראה לי עכ"ל). כִּ֣י הֵ֜נָּה (ש"א כו ח), וכן לגרשיים כִּ֣י תִשָּׂ֞א (שמות ל יב), ואם אינו באות ראשונה הוא אזלא כמו וַיִּקַּ֤ח תֶּ֜רַח (בראשי' לא יא) ואם המשרת בתיבת הגרש כמו כן הוא אזלא (וגם זה דוקא בהברה הפנית של תיבה) כמו וְהַֽמְּכַ֜סֶּה (שמות כט כו) וַהֲסִ֣ירוֹתִ֜י (יחזקאל י"א י"ט ול"ו כ"ו) וְהָ֣רַסְתִּ֜י (שם יג יד) וַהֲבִיאוֹתִ֜ים

ירמי'

(ירמי' כה ט) **וסלחת** (מ"א ט לו), ואם יש לטרם הברה אחת
אחריו בתיבתו אז הוא גרש במקל אחד כמו שפירשתי **הן**
הנה כי אביאנו, **ויעש ויאמר** אבל אם הוא בהבר'
אחרונה אז הוא גרשיים בשתי מקלות כגון **כי תשא** (שמות
ל יב) **ויהי ברכת יי** (בראשי' לט ה) **ויאמרו איש אל-**
אחיו (שם מב כא) **וישמע יתרו** (שם יח א) (כין שיהי' לו
משרתו לפניו בין שלא יהי' לו משרת כלל) אמנם אם המשרת אזלא
(וזה כשהניגון בתיבת המשרת בהברה ב') אינו רק במקל אחד
ואפילו הוא בהברה אחרונ' כגון **ויגש אליו** (בראשי' מד יח),
וכן כשהמשרת עמו בתיבתו כגון **והסירותי לב האבן**.
(והנכם בעל טעמי המקרא למנם הדין הזה באומרו ואם הי' אחר
הטרם רביע לא יהי' משרתו עמו בתיבתו, והאמת שעל פי התנאי הזה
יתבארו כמה שנויי טעמים הנזכרי' במסרה כגון **והיתה** ג' בטעם
אזלא וגרש בנביאים וסי' והיתה לילת כובל (ישעי' כח ד), והיתה
נבלת העם הזה (ירמי' ז לג), והיתה חרפה וגדופה (יחזק' ה טו),
ושלשה אחרים **והיתה** בגרשיים וסי' והיתה הפלירה (ש"א יג כא),
והיתה חבל היום (לכני' ב ו) והיתה נבלת איזבל (מ"ב ט לז) שלשה אלה
בגרשיים בעבור הרביע שאחריהם, ועוד במסרה **ויאמרו** שבעה
בגרשיים בר"פ והיינו בעבור הרביע שאחריהם, אף שנקד מכהן מוכח

לגרמי' קודם הרביע והוא ויאמרו הנה כנ"ל (בראשי' יח ה) נראה שלא חששו על הלגרמי' בעבור הרביע שאחריו שהוא העיקר ולא בא הלגרמי' כ"א להפסיק בין שני המונחים כמבואר במשפטי הרביע).

ואם ישרתו לטרס שנים משרתי' הראשון לעולם תלישא קטנה והשני לעולם אזלא ואפילו בהברה ראשונה בתיבת הטרס ואף כשיש אחריו רביע כי לעולם אחרי ה"ק יבוא אזלא לפני טרס כגון **וַיֹּאמֶר יי לוֹ עוֹד** (שמות ד ו) **וַיַּעַשׂ לוֹ אֵהוּד חֶרֶב** (שופטי' ג טז), (והוא ל' המסרת במערכת ערך טע, ד' מילין בטעם תלישא קטנה ואחרי' אזלא וטרס בתיבה אחת וסי' **וַיְהִי כָל־הַנֹּפְלִים** (יהושע ח כה), **לֹא־תַעֲלוּ וְלֹא־תִלָּחֲמוּ** (מ"א י"ב כ"ד, וד"הבי"א ד') **וּמַתִּתְיָהוּ וֶאֱלִיפְלֵהוּ** (דה"א טו יח), את תבנית **הָאוּלָם וְאֶת־בָּתָּיו** (דה"א כח יא) עכ"ל ולכאורה הי' נראה להגי' ה' מילין במקום ד' מילין כי לא תעלו ולא תלחמו הוא במלכי' גם בד"ה ושניהם באזלא גרים בכל ספרינו והי' לו לבעל המסרת לסמן אי דמלכים אי דד"ה, אכן במקרא כ"י ישן מצאתי הא' דד"ה **וְלֹא־תִלָּחֲמוּ** בגרשיים, ומ"מ קשה מאי אולמא האי מהאי. ונראה עוד שמה שאמרו שאחר תלישא קטנה יבוא לעולם אזלא קודם הטרס לאו דוקא א"ק אבל גם כשיש לפני הטרס ת"ג ותיבת הטרס ראוי לשני טעמים גם שם ישרת אזלא בתיבת הטרס אף

כשאחריו רביע, דאי לא תימא הכי יקשו כמה פסוקים כגון דגנך ותירושך ויצהריך (דברי׳ ז׳ י״ג) מכל־איביך מסביב (דברי׳ כה יט) בן אלישמע מזרע המלוכה (מ״ב כה כה) ואת האזוב (ויקרא יד נא) ודומיהן וכראה שהתליש׳ שלפניהם גורמת כל אלה כי בכמה מקומות משפט אחד לת״ג ולת״ק (בשבוכת הטעמים).

ואם יש לפניהם ג׳ משרתים או יותר כל אותם שלפני התליש׳ קטנה הם מונחים כגון ויקחו אליך פרה אדמה תמימה (במדבר יט ב) ויוציאו את עצמות מלכי־יהודה ואת־עצמות־שריו (ירמי׳ ח א).

(ובדניאל סי׳ ג׳ מסר באדין ה׳ בטעם גריש ובפ׳ שמות מסר ויאמר יי י״ב בטעם קדמא ואזלא, וחמשה בס׳ דברים כמסר במערכת. וד׳ בירמי׳ כמסר ריש ירמי׳. והנה ארך היריעה האחת דציווי יריעות המשכן והאהל בפ׳ תרומה הם במוכח לגרמי׳, ואבריהם דעשיי׳ בפ׳ ויקהל בגריש, וכמו שנמסר עליהם דכקיד יתיב ועביד קאים, וסיבת השינוי נ״ע).

מפחא היא טרחא ולא ישרתנה לעולם כ״א מרכא רק בי״ד מקומות ישרתנה דרגא עם ב׳ מרכות והם תרין חוטרין (עיין מכלול דף כ״ט א׳ מהכוס פירדא) וסי׳, א) ויבא לו יין

ויּשת (בראשי' כז כה), ב) לָמָּה תעשֶׂה כה (שמו' ה טו),
ג) אשֶׁר לא צִוָּה (ויקר' י א), ד) הלא טוב לָנוּ (במד'
יד ג), ה) ויקרא לָה נבח (במד' לב מב), ו) אני יי
נעניתי לו בא ברב גלוליו דיחזקאל (יד ד), ז) ויחנו
אֵלֶּה נכח אלה (מ"א כ' כ"ט וקצת ספרי כאן יש לו ג' משרתי'
והרב בעל טעמי המקרא בפירוש אמר שלא יהי' לו יותר מן ב' משרתי'
על זה האופן, ואפשר שמלת נכח צ"ל במקף אף שאין כן בכל ספרינו),
ח) אשר לא הגיד לה דמלכים (א' י ג), ט) ותבירו דד"ה
(ב', ט' ב'), י) ויהי ריב ומדון דחבקוק (א ג), יא) הלא
זה אוד (זכרי' ג ב), יב) ודי לא ידע (עזר' ז כה), יג) ויהי
לב לעם דעזרא (נחמי' ג' ל"ח), יד) ויגח לו אלהיו
(דה"ב כ ל). ויאמר ההכם בעל טעמי המקרא בי"ד מקומות
אלה ישרתו הדרגא עם ב' מרכות ביחד לטפחא, ולא יהי'
לו יותר מן ב' משרתים על זה האופן, ולא השרתה המרכא
בזיבתה עמה לעולם כ"א בח' מקומות והם, א) בכל־
מושבותיכם לדורותיכם (ויקר' כג כא), ב) את־
כל־ההרותיה בקע (מ"ב טו יו), ג) מבליגיתי (ירמי'
ח יח), ד) ומכל־גלוליכם (יחזק' לו כה), ה) מכל־
תועבותיכם דיחזקאל (מד ו), ו) כי־למבראשונה

דה"א

(דה״א טו יג), ז) וְנִבְזוֹתֵיךָ דדניאל (ה יז), ח) שֶׁהֵם הִרְהִיבֻנִי (שיר ו ה), וסימן מה״ם גת״לוש, ומלבד אלה הח׳ לא יתחברו עמה כ״א געיא, והשמר בזה שהגעה כל תיבת טפחא שיתכן להיות עמה געיא מלבד אלה הח׳, ואם שרת אותה משרת בתיבה אחרת יהי׳ לעולם מרכא כגון זֵאת הַשָּׁמַיִם (בראשי׳ א א) והדומים לה· טפחא נוטה לימין ומרכא לשמאל וסי׳ וימיני טפחה שמים.

מִשְׁפַּט כִּי לֹא· כתבו החכם בן בלעם בטעמי המקרא גם החכ׳ הנקדן בשער הנגינו׳ שלו ז״ל כל ג׳ תיבו׳ שהראשונ׳ כִּי והשני׳ לֹא והשלישית טפחא, הסתכל בתיבת הטפחא אם אות הראשונה מתיבת הטפחא ננקדת במלך תהי׳ תיבת כִּי במרכא ותיבת לֹא־מוקפת לתיבת הטפחא כגון כִּי לֹא־נָסַב (ש״א טז יא) כִּי לֹא־כָלוּ רַחֲמָיו (איכ׳ ג כב) כִּי לֹא בָאתֶם עַד עָתָּה (דברי׳ יב ט) כִּי לֹא־הֶאֱמִין (בראשי׳ מה כו) ויוצא מן הכלל תיבה אחת כִּי־לֹא תַעֲבוֹר אֶת הַיַּרְדֵּן (דברי׳ ג כז) שמלת כי במקף ולא במרכא אע״פ שיש מלך באות הראשון מתיבת הטפחא; ואם יש חטף באות ראשונה מתיבת הטפחא תיבת כִּי תהי׳ מוקפת לתיבת לֹא ותיבת לֹא תעמד במרכא כגון כִּי־לֹא דְרַשְׁנֻהוּ (דה״א

(י״ג) **כי־לא ביד יקחו** (ש״ב כג ו) **כי־לא בבה** (ש״א כ ט), וזה התנאי נוהג במדבא לשרת הטפחא, עכ״ל, ושניה׳ העידו על כי לא תעבור את הירדן דדברים שהוא יוצא מן הכלל, וכ״כ יהב״י בעין הקורא שלו, והדבר תלוי במחלוקת בן אשר ובן נפתלי כפי הכתוב בהילופים ואחזו בדעת ב״נ שלא כמשפט ושלא כהלכה וזה תימה, ומצאתי במקרא כ״י של של שנת נ״ד **כי לא־כמשפט**.

לגרמיה ׀ ישרתיהו עד ב׳ משרתים והם ב׳ מדכות כגון **כי המלט אמלט** ׀ (ש״א כז א) וכגון **אשר בית ישראל** ׀ (יחזקאל מ ו), והשופר הבא עם המקל אשר בין שתי התיבות היא לגרמי׳, והאות אשר השופר החתי׳ היא המחלק השובר את הפסק ואינו על אחת מכל האותיות אלא מודיע שזה השופר הוא לגרמי׳, ועיין לעיל שער א׳ פ״ב. (ונרים כ׳ כיתבא מסר **זה** ׀ ג׳ בטעם מונח לגרמי׳, וזה וזה ׀ **פרשגן** דעזרא ז׳ י״א, ע״ש. וכבר כתבתי לעיל בסוף הטרס כי **ארץ הזיעה** דמשכן ואהלו בפ׳ תרומה הם במונח לגרמי׳ ע״ש).

פזר קטן כל משרתיו שופרות מונחים ואין בו חילוק במשרתים. ובמערכת רש לות ב׳ מנה כ״ט מילין כגון ג׳ נרים

תבותא ומזרין. ונערך זה מסר הזה, ג׳ בטעם, ונערך כי כ״ג בטע׳ פזר. וביהושע סי׳ ב׳ והיה י״ג בטע׳ פזר. ובס׳ תלים ואתה ד׳ בטעם פזר. ובס׳ בצלם ויי ב׳ בטעם פזר. ובשמואל ב׳ סי׳ כ״ג ואמרת ג׳ בטעם פזר. ובס׳ כי תצא ויאמר י׳ בטעם ובס׳ וישלח על־כן ט׳ בטעם פזר גדול, וצ״ל ק׳ ולהוציא מהם כי על כן הוא מרכא דירמי׳ גם בכ״י איכנו).

פזר גדול שהוא קרני פרה לעולם ישרתו גלגל שהוא ירח בן יומו, והוא בששה עשר מקומות במקרא וסי׳ נמסר בסוף ס׳ יחזקאל ומגלה סוף סי׳ ז׳ ונחמי׳ סי׳ י״ג, בד׳ מקומו׳ מהם ישרתוהו ב׳ משרתים, ובה׳ מקומות ישרתוהו ג׳ משרתי׳ וישרתוהו ד׳ משרתים בג׳ מקומות, ויש לו ה׳ משרתים בב׳ מקומות ובב׳ ו׳ משרתי׳, וכל משרתיו חוץ מן הגלגל הסמוך לו כולם מונחים (ודע כי שם במס״ג בסוף יחזקאל מסיים ב׳ מכהון בשש׳ משרתים לבר מן הגלגל הסמיך לו וזה תימא כי לא מצאנוהו כן כ״א במקום א׳ והוא בפסוק והנותר לנשיא שם ביחזקאל ואין זולתו אבל בקברו והוא בפסוק ומה קטין דעזרא ו׳ ע׳ לא נמצאו כ״א ששה עם הגלגל לא זולתו, וכן בלעם לא אמר כ״א בב׳ מקומו׳ ישרתוהו ו׳ משרתי׳ והביא לדוגמא והנותר לנשיא ומה קטין. ועיין עוד לקמן שער ג׳ פ״ג).

פשטא כך משפטה, אם ישרתנה משרת אחד ואין בין

משר׳

משר׳ לפשטא לא מלך ולא חטף בראש התיבה משרתו מרכא היתה תהו (בראשי׳ א ב) אלוף נחת (שם לו), הן עוד (שם כט ז), ידע שור (ישעי׳ א ג) יוצר אור (שם מ״ה ז), אבותיכם בי (ירמי׳ ב ה), האלהים אני (מ״ב ה ז). אבל אם יש מלך אחד או חטף אחד בראש התיבה או ישרתנו מהפך כגון וחגתם אותו (ויקרא כג מא) וידבר משה (במדבר יד לט), ויהי השמש לבוא (בראשי׳ טו יב) שלש סאים (שם יח ו) מזריע זרע (בראשית א יב) (ובמקצת מדויקים מלת ואותי יום ׀ יום ידרשון (ישעי׳ נח ב) במהפך בעבור שיש פסק אחריו וכן נראה נכון כי לעולם יבוא פסק בין ב׳ תיבות תאומות כמבואר בשער הפסיק). ואם ראית על המלה שני פשטין הרי סומך הקריאה על הראשונה לפי שהאות הראשונה היא המחלק, הלא תראה שהתי״ו של תהו הוא המחלק הדיבור, והשניה נכתבת שלא יחשוב אדם שהראשונה אולא.

ואם ישרתו לפשטא שני משרתים אם הראשון באות ראשון של תיבה הוא מונח והשני כמשפטו המפורש מרכא או מהפך כגון כי לא ילדה ליעקב (בראשי׳ ל א), כי ארץ פסילים היא (ירמי׳ נ לח), ליל שמורים

הוא

הוא (שמות יג מב) , אבל אם אינו באות ראשון היא אולא והשני כמשפטו מהפך או מרכא כגון וכי מי אנבי, אשר אמרו לרואים (ישעי׳ ל׳) אחד עשר יום (דברים א ב) (אבן מלאו מונח לגרמי׳ קודם פשטא בג׳ מקומות כמבואר לקמן שער ג׳ כ״ב בדין הלגרמי׳). ומלאו ב׳ מילים באורייתא מנוגנים באולא ומהפך והם ובאחיכם (ויקרא כה מו) כל־העדה (במדבר כא) , וחד באורייתא באולא ומרכא והוא המאכילך מן (דברים ח י״ו) (וכולם כמשפט כי כן מדרך המתג להשתנות למשרת כשאיננו בהברה ראשונה של תיבה , ובמסורת נפ׳ נהר מסר ו׳ מלין באולא ומהפך בתיבה אחת , וכולם כמשפט).

ואם ישרתו לפשטא ג׳ משרתי׳ הראשון לעול׳ הלישא קטנ׳ והשני לעול׳ אולא אף באות ראשון של תיבה (כי המסרת שאחר התלישא קטנה לעולם אולא) והשלישי כמשפט כגון ונבקע הר הזיתים מחציו (זכרי׳ יד ד).

ואם יש לה יותר מן ג׳ משרתים כל שלפני התלישא קטנה מונחים הם כגון וישלח חזקיה מלך יהודה אל־מלך־אשור׀ לכישה׀ לאמר חטאתי (מ״ב יח יד) המשרתים הבאים קודם התלישא כולם שופרות מונחים (ואחר התלישא לעולם אולא ואחר האולא לעולם

או שופר הפיך או מרכא כל אחד כפי משפטו המפורש לעיל.

ויש פסוק אחד נחלקו עליו בן אשר ובן נפתלי והוא **ואתן גֹום על אפך** (יחזקאל י״ו י״ב) זה קורא **וְאֶתֵּ֣ן נֶ֙זֶם֙** בשופר הפוך באל״ף וזה קורא **וָֽאֶתֵּ֤ן** במרכא בהי״ו ושניהם על יסוד אחד, (כן מצאתי בקונטרס אחד לחכם קדמון, ופשוט הוא שמחלוקתם בשיקול הדעת אם יותר טוב להעמיד המלה מלעיל ולקיים המהפך או להעמידה מלרע ונמרכא. ולפי גירסת קלובי ב״א וב״נ מדפוס ויניציא של רע״ו יהי׳ דעת ב״א במרכא מלרע וב״ה בספרינו גם בכ״י של שנת כ״ד).

רביע אם יש לו משרת אחד הוא שופר מונח כגון **וְלֹ֥א יִבָּלוּ** (שמות ט״ז כ״ג), **אוֹ־אֹ֥ז יִפְגַּע** (ויקרא כ״ו מ״א) **וּבְפָרִשְׂכֶ֣ם כַּפֵּיכֶ֔ם** (ישעי׳ א׳ טו).

ואם יש לו שנים משרתים הראשון דרגא והשני מונח כגון **שְׁתֵּי כְתֵפֹ֣ת חֹבְרֹ֔ת** (שמו׳ כח ז) **כִּ֥י עַל־אַפִּ֖י וְעַל־חֲמָתִ֔י** (ירמי׳ לב לא) **אֲשֶׁ֥ר הֲבֵאשְׁתֶּ֖ם אֶת־רֵיחֵ֔נוּ** (שמו׳ ה כא), **וְה֥וּא לְבַדּ֖וֹ נִשְׁאָ֑ר** (בראשי׳ מב לח), **רְעֵ֤ה עַמְּךָ֙ בְשִׁבְטֶ֔ךָ** (מיכ׳ ז׳ י״ד).

ואם ישרתוהו ג׳ משרתים יהי׳ הראשון שופר מונח והשני

דרגא

דרגא והשלישי מונח כגון לֹא מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל הֵמָּה (ה"ב כא ב), גַּם בֵּן וָאָח אֵין־לוֹ (קהלת ד ח). ובחמש מקומו' ישרתנו מונח בתיבתו והם לֹא תֵעָצְבוּ (בראשי' מה ה), אָנָּא חָטָא (שמו' לב לא) וָאֱסָעֲרֵם (זכרי' ז יד) וְאִילֵי (קהל' ד י), בֵּלְטְשַׁאצַּר (דניאל א ז).

ולא יהיו לעולם שתי שופרות ואח"כ רביע, ואם יהיו הראשון פסק לגרמי' יהי', כגון מִכֹּל ׀ הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה (בראשית ז ב), וְאֵת ׀ שְׂעִיר הַחַטָּאת (ויקר' י טז), ואם יהיו שלש מילין יהי' במלה הראשונה שופר והשני' במקף או הראשונה במקף והשני' בשופר כמו הָרֵם אֶת־מַטְּךָ (שמו' יד טז), הֲלֹא־זֶה ׀ הַדָּבָר (שמו' יד יב).

ויש הרבה שיהי' הרביע לבדו בלא טעם יקדימו כמו וְהָאָרֶץ (בראשי' א ב), וַיִּקַּח (שם ב כא), וְאַחַר (שמו' ה א). (ויאמר ר"א הלוי בספרו טוב טעם פ"ח כל מלה זעירא כגון אוֹ כִּי מִי לֹא זֶה נסמכין אל רביע יבטל המקף כגון אוֹ נֶפֶשׁ (ויקר' ה ב). (ובמסרה כ' כי תבא אָרוּר ה' בטעם רביע. ובסוף פ' לו י"א זוגין מתחלפין מן ב' בענין קדמא רביע תביר זקף. ובמערכת ערך אד וַיֹּ ח' ר"פ בטעם רביע. ובערך לבן לָבָן ה' ביטעי'. ובערך כן לָכֵן כ"ג בטעם רביע ביחזקאל, ויש שם טעות בסוף

ובמקום

ונמקים את ידי נ"ל את ענות וכוה שם בסימן ל"ע כ"ה).

התביר אם שרתו משרת אחד בתיבהו לא יהי' כ"א מרכא, והתנאי על זה הוא אם תהי' התיבה אשר בה התביר במתג יחטף כגון צרי לפני חטף המניע או חולם לפני חטף שהוא מהוג או קמץ לפני חטף מהוג, אז יהי' המשרה מרכא במקום המתג בתיבת התביר כגון **וַיֵּצְאוּ** (שמות לה כ) **וַיֵּשְׁבוּ בִּבְאֵר שָׁבַע** (דה"א ד כח), **אֶת יוֹשְׁבֵי הָעִיר** (דברי' יג יו) **הִתְבּוֹנְנוּ** (ירמי' ט טז) **יִשְׁתָּרְגוּ** (איכה א יד) **וַיִּנָּגְעוּ** (יהושע ח טו), בר מן הד שיש עם אות המרכא הירק והוא **בִּבְיָרְתָא דִּי בְמָדַי** (עזרא ו' ב' כן הגגון לפי דעת הקכם וכן מצאתיו בכ"י ישן ומדייק והלא כנספרינו), אבל אם הוא חטף פתח אין משרתו מרכא בתיבתו בר מן ג' והם וידרוש חזקיהו על **הַכֹּהֲנִים** (דה"ב לא ט), **אַל תִּלָּחֲמוּ** (דה"ב יג יב) **וַתַּעֲלוּ** על שפת לשון (יחזק' לו ג) ואין זולתם, ואילו לא אחזו אילו הג' הייתי סובר כי **וְרָחֲצוּ** (שמות ל יט) יקרא כמו כן במרכא ותביר וכל הנוהג כמנהגו· ואם ישרת לתביר משרת אחד בתיבה אחרת זולת תיבת התביר יהי' או מרכא או דרגא, והתנאי על זה הוא אם יש בין המשרת לתביר שני מלכים או חטף בראש תיבה ומלך אז המשרה הוא

דרגא כגון אהרן הכהן (ויקרא ח ז), ויקם יהושע
(יהושע ח ג) וילנו העם (שמות טו כד), וישב על־
ברכיה (מ״ב ד כ) ושני אדנים (שמות כו יט) כי נחש
ינחש (בראשי׳ מד טו) שהחטף בראש תיבה הוא מלך בכמה
מקומות אצל הנגינות; גם אם יש ביניהם מלך והטף בראש
תיבה כמו כן המשרת דרגא כמו ווי המטיר על־סדם
(בראשי׳ יט כד); גם אם יש ביניהם מלך ושני חטפין רצופים
כמו כן המשרת דרגא כגון וכי תזבחו (ויקרא יט ה) ביום
זבחכם (שם יט ו); גם אם יש ביניהם מלך והטף פתח
או מלך וחטף סגול הרי הם נחשבים כמלך וישרה דרגא, גם
אם אין ביניהם כ״א מלך וחטף מניע מ״מ המשרת דרגא כגון
אשר קנה יעקב (יהושע כד לב) ויגש יעקב (בראשי׳ כז
כב) ואשר תאמרו אלי אתן (בראשית לד יא) אבל אם
אין ביניהם כ״א מלך אחד או שאין ביניהם מלך כלל אז
המשרת מרכא כגון ויכם דוד (ש״א ל יז) ושרה
שומעת (בראשי׳ יח י), שה תמים (שמות יב ה) כי לא
שונא הוא (דברי׳ יט ו) ויקרא שם אברם (בראשי׳
יג ד); גם כשאין ביניהם כ״א מלך וחטף מובלע ישרתהו
המרכא כגון אשר לקחו (ש״א ל טז) כי עזבו (ירמי׳ יז יג)

כִּי לֹא קִדְּמוּ דבוק עזרא (נחמי' י"ג ב' בספרינו לֹא במרכא וכן בכ"י ישן אבל בכ"י של כ"ד כִּי לֹא קִדְּמוּ, אבל אצל לקחי וכי עיני שניהם במרכא במדויקים ובכ"י ובדעת המחברים בעל טעמי המקרא ובעל שער הנגינות כי שניהם הביאו הפסוקים הנ"ל לשלל על המרכא, ומזה נגלה טעות המדקדקים האחרוני' האומרי' שהמתג מניע הגיא שאחריו והחכמים האלה שניהם העידו שהפסוק האלה שוכנים לא מניעים, ועיין דעת הראב"ע בספר צחות ע"ש)

וי"ג יוצאין מכלל זה שהמשרת דרגא אע"פ שאין בין המשרת לתביר רק מלך אחד או מלך וחטף מובלע וסי' נמסר בהם ג בפ' משפטים (וכלשון המסרה הזאת בטעמי תמלא בשער הנגינות והלשון מבולבל גם בכרטן אינן כ"א י"ב, ומצאתי בס' משפטי הטעמים המיוחס לר' אהרן בן אשר שאמר גם הוא י"ג יוצאין מן הכלל הזה אבל בכרטן לא מסר כ"א י"ב והשמיט איזה פסוקים המנויים במסרה שלנו והביא אחרים תחתיהם, ואח"כ מנה עוד שלשה ואמר שהם במחלוקת שנויים, גם מצאתי להחכם בן בלעם בספרו טעמי המקרא שאמר ט"ו יוצאין מן הכלל ומנה יהון אבל שנים במנינם מן הבאים כמשפט על פי כללו, וכאשר ראיתי המבוכה הגדולה הזאת חקרתי ודרשתי אחריהם ואחר המסרה הגליונות אשר לכל אחד מהם בספרי הדפוס וכתבי יד ומצאתי שעל

מקצתם

מקצתם כסבר י"ב ועל מקצתם י"ג ועל מקצתן ט"ו, וכאשר קבלתי הפסוקים כולם מכל דברי החכמים הנ"ל מצאתי מספרם עולה יותר על כך ט"ו וביררתי מהם אותם שבאו בדרגא על משפטם ונשארו לי ט"ו מהם הבאים בדרגא שלא כמשפטם, והסירותי מהם ג' שהם השנויים במחלוקת והנה נשארו י"ב על נכון ואלה הם: א) ואברהם **הָיוֹ יִהְיֶה** (בראשית יח יח) ב) וכי **יִגַּח שׁוֹר־אִישׁ** (שמו' כא לה), ג) **לוֹ תִהְיֶה שׁוֹק הַיָּמִין** (ויקרא ז לג) ד) וכל **אֲשֶׁר אֵין־לוֹ** דמשנה תורה (יד י), ה) וישלחם יהושע וילכו **בֵּין בֵּית־אֵל** (יהושע ח ט), ו) וקברו וישם אותם ארנ (גם בפסוק יג), ז) **אַרְבַּע מֵאוֹת אִישׁ־נַעַר** (ש"א ל יז) ח) עתה **יְרַעֲלֵנוּ** (ש"ב כו) ט) **הֲפֹךְ יָדְךָ** דה"ב (ב יח לג), י) כי **לֹא יָכְלוּ** לעשותו (דה"ב ל ג), יא) כל אשר **תִּמְצָא יָדְךָ** (קהלת ט י), יב) **כְּשֹׁד שַׁלְמַן** בית ארבאל (הוש' י יד) ואינן שנים עשר, ועל שלשה פסוקים נחלקו הסברים והסופרים הראשונים והם אלו ובני אשר ימנה וישוה (בראשית מו יז) וחבירו (דה"א ז ל) ומיכאל וישפה (דה"א ח טז), אלה השלשה במחלוקת שנויים במקצת ספרים הם בדרגא וכן מצאתים בכ"י ישן בדרגא ועל כל זה מספר ט"ו בטעם, והמקצתן במרכא; גם בחילופי ב"א וב"נ מצאנו מחלוקת אבל הפוך ידך ואבל ימנה וישוה; ואת מה שמצאנו שלשת אלה מכל

חביריהם

תחתיהם ובאלו קא מפלגי והרי יש ביניהם שו"א מניע ומלך וא"כ דינם בדרגא כמבואר לעיל, ומה כתבנו ובני אשר ימנה וישוה, וישוי ושבה מן ובני שמעון ימואל וימין ובני יהודה ער ואונן שהם בדרגא בלא מחלוקת ובמשפטם? וי"ל שכתבנו בעבור היו"ד החרוקה אחר השו"א המניע וידענו כי שו"א מניע שלפני יו"ד חרוקה נקראת בהברת החירק ממש כמבואר בטעמי המקרא שער השו"א וכ"כ החכם ראב"ע גרים שברו נקות כי אנשי טבריא יקראו השו"א המתנועע אם אחריו יו"ד בתנועת החירק עכ"ל, וכ"כ רד"ק במכלל בשער השוא וכ"כ ר"א הלוי ז"ל, ובעבור שכן היא קריאת השו"א שלפני יו"ד לכן תתבלע הברת השו"א בהברת החירק שאחריו ושתי ההברות כהברה אחת כתבנו ומטעם זה יש לנגנם במרכא כי אין ביניהם כ"א הברה אחת, אכן בכל ספרינו שלשתם בדרגא ולא חששו להבלעת ההברות וזה ברור ונכון; ועיין עוד מה שכתבתי בתורת אלקים בפירוש אלו ואברהם היו יהי' (בראשית יח יח).

והא לך לשון המסרת כפי שמצאתיו במקרא כ"י בפ' שמיני כי נדכוס כתבנו הפסוקים והם נכונים בכ"י וז"ל ו' זוגין מן ג' ג' מתחלפין בענין קד בדרגא וחד במאריך וסי' ואברהם היו יהיה, כי יהי' שלום ואמת (ישעי' ל"ט ח). לו תהי' שוק הימין, לא תהי' משכלה ועקרה (שמות כ"ג כ"ו). כי

לא יכלו לעשותו, כי לא יוכלו להראות (ש״ב י״ז י״ז בספרינו בדרגא שלא כמשפט אבל בכ״י במרכא). וכל אשר אין לו דמשנה תורה, כל אשר אין לו סנפיר וקשקשת (ויקרא יא יב). פסוק ידך דד״ה, פסוק ידך דמלכי׳ (בספרינו בדרגא נטעות ובכ״י מרכא כדין). תהי נא ידך בי (ש״ב כ״ד י״ז), כל אשר תמצא ידך לעשות בכחך עכ״ל, וכבר ידעת מן המסרה הקודמת איזה מן הזוג שהוא בדרגא ואיזה במרכא, אך זאת פלאתי כתוב ביהכ״י בספרו עין הקורא וכי יגף שור איש, גם ואברהם היין יהי׳ שניהם רפס בספרו נמרכא).

ואם יש פסק בין המשרת להביר יהי׳ לעולם דרגא כמו המול ׀ ימול (בראשי׳ יז יג) ואפילו אין בין המשרת והתביר לא חטף ולא מלך מ״מ הוא דרגא כמו אחשורש ׀ מס (מגלה י׳ א׳).

ואם ישרתו להביר שנים משרתים יהי׳ המשרת הראשון או שופר מונח או אזלא, והתנאי על זה הוא אם המשרת הראשון באות ראשון של היבה הוא מונח, והשני כמשפטו המפורש כמו עיר שפכת דם (יחזקאל כב ג), כי אין נגרע (שמו׳ ה יא), ואם אינו באות ראשון הוא אזלא והשני כמשפטו, כגון ואיש ראש בית אבותם (יהושע כב יד), אשר עלה עליו (ויקרא יו ט), והבל הביא

גם־הוא (בראשית ד׳ ד׳).

ואם ישרתוהו שלשה משרתים הראשון תלישא קטנה והשני לעולם אזלא ואפילו בהברה ראשונה כי לעולם המשרת שאחר התלישא הוא אזלא, והשלישי כמשפטו כגון **כי אעלה ארוכה לך** (ירמי׳ ל׳ יז), **נחלת עבדי יי וצדקתם** (ישעי׳ נד יז).

ואם ישרתוהו ד׳ משרתים יהי׳ המשרת המוקדם לתלישא לעולם שופר מונח כגון **כל־הבא אל־הבוקים אשר נפל שם עשהאל** (ש״ב ב כג). ויאמר בעל טעמי המקרא כי בעולם לא יתחבר לתביר בשירותו הדרגא והמרכא יחד כ״א באם תעירו ואם תעוררו (שיר ב ז) ותביר (שיר ג ה), ונראה שבספרו הי׳ כתוב **ואם** במרכא ובכל ספרינו במקף והוי״ו בגעיא, גם יתכן שכוונתו על המתג שבאות עי״ן של תעוררו שהוא מרכא, ומה שאמר לעיל כי לא ימצא מרכא בתיבת התביר לפני ק״פ כ״א בג׳ מקומות ר״ל בשאין לתביר משרת אחר כ״א מרכא לבד. ובמסורה כ׳ בהעלותך **ועתה** י״ק בטעם. ובפ׳ לו **הדבר** ד׳ בטעם ובפ׳ ואתח׳ **וידבר יי** ז׳ בטעם דרגא ותביר. ובמערכת **ואתה** ה׳ בטעם תביר. ובירמי׳ ריש סי׳ כ״ה **הדבר** ה׳ בטעם תביר. ובפ׳ ואתח׳ גם דה״א בי׳ י״ח זוגין מתחלפין בטעמא בתר ענינא חד זקף וחד תביר,

והמסרה לדיכה תיכון וכבר תקנתי׳ על מקומה •

תלישא גדול׳ כל משרתי׳ שוכרות מוכחי׳, וישרתוה עד ה׳ מוכחי׳ כגון **ועל־הנחל יעלה על־שפתו מזה ומזה כל־עץ־מאכל** (יחזקאל מז יב) . ויאמר בעל טעמי המקרא וז״ל דע שהתלשא שהוא טעם והתלשא שהוא משרת צורה אחת לשתיהן אבל ההפרש שיש ביניהם הוא שהתלשה שהוא טעם מונחת באות הראשון של תיב׳ ואחר שהיא משרת מונחת בסוף התיבה וכהונים הם יקד על אות המחלק ועל אות שאינו מחלק והלימוד יפריש זה עכ״ל, וכן היא בספרים כ״י אכן בספרי הדפוס כבר הבדילו בצורתם מעט עד שת׳ק נוטה לימין הקורא ות״ג לשמאלו ולפי הבדל צורתם העלמית אשר להם עתה יתכן להעמיד אותם על אות המחלק כיתר הטעמים אלא שכבר תפשו מקומם מעולם ונשארו על מעמדם זה בראשית התיבה וזה באחריתו . (ובמערבת ערך לכן מסר לכן ק׳ בטעם בישעי׳ ירמי׳ יחזקאל. ונפ׳ בראשית זה ה׳ מלין בתרי טעמא) •

שלשלת לא מצאנו לה משרת להיותה בלתי מצוי׳ בכ״א ספרים כ״א בשבעה מקומות וכולם בתחלת הפסוק כמבואר לעיל שער א׳ פ״ב.

סגולתא לא מצאנוה כ״א אחר הזרקא ויהכן שישרתנה מונח א׳ גם שנים, ובמקום אחד לבד מצאנו זרקא בלא

סגולתא

סגולתא אחריו כמפורש לעיל בשער א׳ פ״ב, אבל סגולתא בלא זרקא איננה נמצאת אפילו פעם אחת.

סוף פסו׳ הוא הסילוק לא ישרתהו לעול׳ רק מרכ׳ לבד׳, חוץ מן חמש׳ מקומו שהשרתהו המאיילא בתיבתו, והא לך ל׳ המסרה בפ׳ אמור, ה׳ מילין בטעמא וסי׳ לְהַחֲלוֹ (ויקרא כב ד), לְדוֹרֹתֵיכֶם דראשית עריסותיכם (במדבר טו כא) מִמְּעוֹנֹתֵיהֶם דהושע (יא ו) וְהָאֶשְׁתָּאֻלִי בריש דברי הימים (דה״א ב נג), וְקִוּוּתִילוֹ (ישעי׳ ס ט) והמקף הוא מחברו בתיבה אחת, ; (ודע כי החכם בן בלעם בספרו טעמי המקרא גם בספרו הוריות הקורא העתיק לשון המסרה הזאת אלא שבמקום לדורותיכם דראשית עריסותיכם כתב הוא לדורותיכם דסמן משחת קדש (שמו׳ ל לא) אבל כבר כתב עליו החכם הנקדן יהב״י בספרי עין הקורא וז״ל בס׳ הוריות הקורא הובא לדורותיכ׳ דסמן משחת קדש מן ה׳ מילין שמשרתת בהם המאיילא לסילוק ובכל האשכנזיים אינו כן כ״א לדורותיכם דראשית עריסותיכם עכ״ל, וכל ספרינו מסכימים לו וכן עיקר כי כולם שכנים לאתנח חוץ מן והאשתאולי שהוא שכן לזקף כמבואר להלן שער ג פ״ב אצל זקף). ויאמר בן בלעם עוד, ואם השרתהו המרכא לא תהי׳ עמו בתיבתו לעולם, ויותר ממה שמתחזקין בני אדם בדבר זה לפי שקוראים עם הסילוק אם

היתה

הית׳תיבהו רחבה מרכא, וזהו שינוי שרשי הקריאה לפי שלא השתהו כ״א בתיבה אחרת כגון וְאֵת הָאָרֶץ וכמוהו •

ודע כי שני׳ עשר הטעמי׳ כולם יתכנו להיו בתהל׳ הפסיק חוץ מן הסילוק אבל יתכן להיות הכופה לאהנח כגון בתחִלָּה ואיקֵץ: (בראשי׳ מא כא) יְהִי־אוֹר וַיְהִי־אוֹר: וכבר כתבתי בתהלת הספר כי כל הטעמים אפשר שינוחו בלא משרת כלל•

פרק ב׳•

הדינור על הפסיק.

אמר החכם הקדמון ר׳ אהרון בן אשר במסורותיו בביאור הפסיק וז״ל: הפסיק יהי׳ לחמשה דברים, כאשר תקנו החוזים הישרים. האחד, להפריד אות מחברתה, שהיא כמוה ובאה לקחתה, לביאור הלשון בנעימת לחשון, כמו להגדיל ׀ למעלה (דה״א כ״ב ה׳), וברזל ׀ לרוב (שם כ״ב ג׳) לגלים ׀ מעון (ירמי׳ כא לד). שנית, שהי תיבות, זו לעומת זו כתובות, כגון יי׳ ׀ יי׳ אל ׀ אלהים ׀ יי (יהושע כב כב). יום ׀ יום האת ׀ והאת• סביב ׀ סביב• אמן ׀ אמן. הבוגד ׀ בוגד (ישעי כא ב)• שלישית, ליראה שלא יסמכו שתי תיבות, זו

לעומת

לעמית ה׳ הציבית, והם לא יוכנו להתחבר, ובמלה אחה
לדבר, כגון אליה | רשע (תלי׳ קלט יט). עמים | אלהים
(תלי׳ סז ד). רבים | יי (פס קיט קנו) יי | אנא (פס קיט קכח).
רביעית, לתקן המלה, שלא תהא ז׳ עם ז׳ בלילה, להפריד
מענת החבור, לבלתי היות מחבר כגון עשו | פלה (פרלתי׳
יט כח). ישמע | אל (תלי׳ נה כ). החמישית, להפריד בין
הטעמים שיהיו מופרדים, איש מאחיו ולא נצמדים, כגון
את פאת ים | אלפים באמה (במדב׳ לה ה). אלעזר הכהן |
ויהושע בן נון (יהושע יט נא). לעלון | לאלה שמיא חנטן (עז׳
ו ט) עכ״ל, ודע שהענין החמישי שהזכיר היא המונח לגרמי׳
אשר כבר התבאר לעיל שער א׳ פ״ב ושער ב׳ פ״א במאמר
הלגרמי׳, אלא בעבור שהלגרמי׳ הוא המפסיק בין המונח
והטעם שאחריו לכן לא נמנע החכם להכניסו בביאור הפסק.
וכבר מבואר לעיל שלא יתכן פסק כ״א עם המשרת ואחרי
הטעם אין בו צורך כי הטעם הוא המפסיק, ובמערכת
סוף אות פ׳ נמנו כל הפסקין של כל ספר וספר.

על חכיית המשרתים לטעמיהם (ועיין לקמן שער ג׳ פ״ג)

שופר מְכרבל לא ישרתו אלא לזקף קטן. **שופר מהפך** לא ישרתו אלא ליתיב פשטא. **שופר עִילוי** משרת לג׳ טעמי׳, לזרקא וזקף ואתנחתא, וגם בין הזרקא ולבגולה לא ישרתו אלא שופר עילוי. **שופר מונח** ישרת לז׳ טעמים, כזר, וזרקא, ותלישא, וטרס, ויתיב (והפשטא בכללו), ורביע, ותביר. **הפזר** לא ישרתהו אחד זולת המונח אלא אם יהי׳ פזר גדול (הוא קרני פרה) יבוא הגלגל והתלישא זולתו, יהטרס והזרקא יהרביע והיתיב ישרת׳ שופר מונח במקומו׳ ידועים. מספר חלקי **התלישא** ראדוקה בד׳ טעמים והם זרקא ויתיב וטרס ותביר במקומות ידוע׳. חלקי **המַרְכָ׳** בו׳ טעמים בלבד הטפחא והסילוק במקו׳ ידוע שישרת׳ המאילא והדרג׳ כגון **וַיָּבֵא לוֹ יַיִן וַיֵּשְׁתְּ** (בראשי׳ כז כה) והביריו. מספר חלקי **האזלא** בד׳ טעמים טרס ויתיב וזרקא ותביר במקום ידוע. מספר חלקי **הדרגא** בשני טעמים רביע ותביר במקום ידוע. וכולם נתפרשו בטוב אצל טעמיהם.

שער ג׳.

על שכונת הטעמים.

פרק א׳.

מה שראוי להיות שכן על דרך חוק ולא יעבור.

תביר אי אפשר בלא טפחא אחריו, והיוצא מתנאי זה אחד שהוא אתנח והוא **אם אֶרֶץ מַאְפֵּלְיָה** (ירמי׳ ב ל״א). כן כתב החכם בן בלעם ואחריו החזיק הר״מ הכהן באומרו כלתביר אחריו טפחא בר מן ארץ מאפליה עכ״ל והוא תימה כי לא מצאנו תביר בפסוק זה בשום ספר מספרי הדפוס, גם במקרא כ״י לא מצאתי בו תביר, ואין לומר שהמאילא הוא תחת הפ״א שבתיבת מאפליה וא״כ יתכן המרכא במ״ס ומלת ארץ בתביר, גם זה ליתא שהרי מתנאי המאילא שיהי׳ בינה ובין האתנח מלך אחד כמבואר לעיל בשער האתנח, וא״כ ע״כ צריכין אנו לומר שהתביר הוא במלת **אם** ואין כן בכל הספרים ועיין מ״ש לקמן כ״ב אצל הזקף).

הטפחא אי אפשר שלא יהי׳ אחרי׳ או אתנח או ס״פ **בראשי׳ ברא אלהים את השמים ואת הארץ.**

ומן זה **הזרקא** אי אפשר שלא יהי׳ אחרי׳ רוביע (הוא הסגולתא) חוץ ממקום אחד והוא **כה אמר יי׳ למשיחו לכורש אשר החזקתי בימינו** (ישעי׳ מה א), ואלו

שלשת הטעמים התביר והטפחא והזרקא ארוקים לד׳ טעמים
והם תביר שאחריו טפחא, וטפחא לאתנחתה וסילוק,
וזרקא לסגולה.

פרק ב׳.

מה שהוא שוכן על דרך הראוי לעבור ממנה.

הפזר (קטן וגדול) יתכן להיות אחריו התלישא כגון
זרע וקציר (בראשית ח כב), והיתיב כגון ותשבנה
הערים אשר־לקחו־פלשתים מאת ישראל׃
לישראל (שמ״א ז יד), וכגון ועתה אל־ישם אדוני
המלך אל־לבו (ש״ב יג לג), והזרקא כגון והנותר
לנשיא מזה ומזה לתרומת הקדש ולאחזת
העיר אל־פני חמשה ועשרים אלף׃ תרומה
(יחזקאל מח כא), ויתכן אחריו התביר כגון והיה כל
אשר־יצא מדלתי ביתך החוצה (יהושע ב יט),
ויתכן אחריו טרס (גריש או גרשיים) כגון ויהי מאז
הפקיד אותו (בראשית לט ה) ויתכן אחריו לגרמי׳
שלח למכנש׃ לאחשדרפניא (דניאל ג ב),
וישוע ובני ושרביה׃ ימין (נחמי׳ ח ג), אבל לגרמי׳

אם הי׳ אחריו טרס יתכן להיות אולא כינהב כגון ויקח את־מחלת׀ בת־ישמעאל בן־אברהם (בראשית כח ט) (ויתוחר עוד נסמוך בדין הלגרמי׳).

התלישא יהי׳ לה שכן מאחרי׳ הטרס (או גריש או גרשי׳ כמשפטם) כגון ׀כנניהו ושמעיהו ונתנאל (דה״ב לה ט) ויאמר חלקיהו (מ״ב כב ח) כי בליל שדד (ישעי׳ טו א), ויתכן אחרי׳ הזרקא כגון והביאו את־אחיכם הקטן (בראשי׳ מב לד) ויתכן אחרי׳ היתיב כגון כי יען בטחך במעשיך (ירמי׳ מ״ח ז׳), פלא יועץ אל גבור (ישעי׳ ט ה), ויתכן אחרי׳ התביר כגון וישבע ויורי ויעכן (דה״א ה יג), ולא תהי׳ שכנה אל טעם אלא למה שנזכר.

הטרס (גריש או גרשיים) יתכן להיות אחריו רביע כגון והיו בתי ירושלים (ירמי׳ יט יג), ותלישא כגון ביום ההוא תתעלפנה (עמוס ח יג) וזרקא כגון ויכס את־עין כל־הארץ (שמות י טו), ולגרמי׳ כגון כי אביאנו׀ אל־האדמה׀ (דברים לא כ), ויתיב כגון ועשה למבצרי מעזים (דניאל יא לט), ותביר כגון דמות כמראה אדם (יחזקאל א כו), אור־בכור

כשב

כשב או־בכור עז (במדבר י״ח י״ו).

הלגרמיה יתכן להיות אחדיו רביע כגון ואיבה׀ אשית (בראשי׳ ג טו), וזה׀ יתנו (שמו׳ ל׳ יג) ועשית׀ לבית׀ אשר נקרא־שמי עליו (ירמי׳ ז יד). ופזר כגון למכנש׀ לאחשדרפניא (דניא׳ ג ב) ושרביה׀ ימין (כזמי׳ ח ז). וטרם (ר״ל גריש) לא יהי׳ (אחר לגרמי׳) אלא אזל ואזי (ר״ל אלא בצירוף משרתו אזלא לפניו, וכן אמרו במסרת בי״א מקומות בטעם לגרמי׳ משרת הגרשה אבל לא תמצא האזלא מנוח ביניהם) והוא בי״א מקומות במקרא והם ויקח׀ את־מחלת׀ בת־ישמעאל בן־אברהם (בראשית כח ט) מעי׀ מעי אוחילה (ירמי׳ ד יט) ויקח׀ עבד־מלך את־האנשים (ירמי׳ לח יא) הן׀ ישא־איש בשר־קדש (חגי ב׳ י״ב) ויעש׀ בירושלים חשבונות (דה״ב כו טו) אי־כבוד׀ בן־פינחס בן־עלי (ש״א יד ג) ויען יונדב׀ בן־שמעה אחי־דוד (ש״ב יג לב) במואב׀ ובבני־עמון ובאדום ובמלכי צובה (ש״א י״ד מ״ז) את־תרתן ואת־רב־סריס׀ ואת־רב שקה מלכיש (מ״ב יח יז) באים׀ מדרך־שער העליון (יחזק׳ ט ב) וגם כל־היהודים אשר־

במואב

במואב ׀ ובבני־עמון ובאדום (ירמי׳ מ יא). ויתכן להיות אחד לגרמי׳ פשטא בג׳ מקומות והם אשר־יוצק על־ראשו ׀ שמן המשחה (ויקרא כא י) ושם שני בניו ׀ מחלון וכליון (רות א ב), ראשיכם אל־תפרעו ׀ ובגדיכם לא־תפרמו (ויקרא י ו) • ויתכן אחריו תביר במקום אחד והוא וישלח מלך־אשור ׀ את־רבשקה מלכיש ירושלימה (ישעי׳ לו ב), ולא יהי׳ לו שכן אחד מן הטעמים חוץ ממה שנזכר •

הרביע יתכן להיות אחריו זרקא כגון ויהי בשלח פרעה (שמו׳ יג יז) והיתיב (יתיב מהפך ויתיב פשטא) כגון ויאמר אלהים תדשא הארץ (בראשי׳ א יא) וכגון לכן שוא (יחזקא׳ יג כג), והתביר כגון וילך בכל־דרך (מ״א כב מג), ותלישא כגון ויאמר קראתי מצרה לי (יונה ב ג), וטרס כגון אנא חטא (שמות לב לא), ויתכן אחריו פזר כגון ויצאו יושבי ׀ ערי ישראל ובערו והשיקו (יחזקא׳ לט ט), והטפחא במקום אחד אני יי נעניתי לו בא (יחזקא׳ יד ד) ולא יהי׳ לו לשכן אחד מן הטעמים חוץ ממה שנזכר •

הפשטא יתכן להיות אחרי׳ זקף כגון ויקרא לאור

אֹהִים וּלְאוֹר יוֹם (ברחשי׳ א ה) והרביע כגון הַמַּיִם הָאֵלֶּה יוֹצְאִים (יחזק׳ מז ח), אלא יש לו זה ההנאי, כל רביע שיבוא אחר פשטא אי אפשר שלא יהי׳ אחר הרביע יתיב אחד (יתיב מהפך או יתיב פשטא) כגון הַמְשַׁלְּחִים עָלָיו לִדְרוֹשׁ הַמּוֹפֵת דד״ה (דה״ב לב לא) וְהַמָּן נֹפֵל עַל־הַמִּטָּה (אסתר ז ח) בר מן ב׳ וַיֹּאמֶר דָּוִד אֶל־אָכִישׁ אִם־נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ יִתְּנוּ־לִי מָקוֹם בְּאַחַת (ש״א כז ה) אָבִי דָּבָר גָּדוֹל הַנָּבִיא (מ״ב ה יג),* ותלישא כגון כִּי־פָשָׂה הַנֶּגַע בַּבֶּגֶד (ויקרא יג נא). ולגרמי׳ כגון וְאֵת יֹתֶרֶת הַכָּבֵד וְאֵת׀ שְׁתֵּי הַכְּלָיֹת (שמות כט כב). וזרקא כגון הַיְלָדִים אֲשֶׁר גָּדְלוּ אִתּוֹ (מ״א י״ב י). ופזר כגון וְלָקַחְתָּ מִדָּמוֹ וְנָתַתָּה (שמו׳ כט כ). ותביר עַל־הָעִיר אֲשֶׁר הִיא עֹשָׂה עִמְּךָ מִלְחָמָה (דברי׳ כ כ) עָלָה סַנְחֵרִיב מֶלֶךְ אַשּׁוּר עַל כָּל־עָרֵי יְהוּדָה (מ״ב יח יג) וטרם חַי אָנִי אִם יִפֹּל (ש״א יד מה) וְלֹא יוכל

---

*) ואגב גררא למדנו כי טעות נפל בספרינו שהעמידו על גוזי צאנו הוּא וחירה (ברא׳שית ל״ח י״ב) ברביע וצ״ל הוּא בז״ק וכ״כ יהב״י.

יכול להיות לה שכן אחד מן הטעמים הין ממה שנזכר (וכבר נתבאר לעיל שער א׳ פ״ד בדין המתרדפין כי היתיב מהפך ויתיב פשטא מן המתרדפין לכן יתכן אחר הפשטא יתיב כגון אדני פתה (שמו׳ לח ג) ימי שבע שבתות השנים (ויקרא כה ח), וכן הפשטא אחר היתיב מצאנו בכמה מקומות אך בתנאי שיש בין היתיב לפשטא משרתו מהפך כגון כי יען אשר עשית את הדבר הזה (בראשי׳ כב טז) ארץ כי תחטא לי (יחזקאל יד יג) אבל יתיב הסמוך לפשטא בלא מהפך ביניהם לא מצאנו כ״א בי״א מקומות כמבואר לעיל בדין הפשטא).

יתיב המהפך יתכן להיות אחריו זקף קטן כגון רק אתכם ידעתי (עמוס ג ב), ויתיב (פשטא) כמוהו כגון או בנבלת (ויקרא ה ב) (ועיין מה שכתבתי בסוף דיבור הקודם), וטרם כגון אפס כי לא תהיה תפארתך (שופטים ד ט):

הזקף (קטן וגדול) יהי׳ אחריו טפחא כגון ויצא יי ונלחם (זכרי׳ יד ג) (וכבר התבאר לעיל שער א׳ פ״ד שיתרדף ז״ק אחר ז״ג וז״ג אחר ז״ק). והתביר כגון ויאמר יי כאשר הלך (ישעי׳ כ ג), ואם הי׳ הזקף לפניו יתיב יתכן לבוא אחריו הלישא כגון חי אדני המלך כי במקום (ש״ב טו כא),

והיתיב

והיתיב כגון ממעון קדשו יתן קולו שאג ישאג על־נוהו (ירמי׳ כה ל) אלא שיש לו זה התנאי, כל זקף שיש אחריו יתיב אי אפשר שלא יהי׳ אחריו זקף כגון כי אמר איוב אולי חטאו בני (איוב א ה) ואני זאת בריתי אותם אמר יי רוחי אשר עליך (ישעי׳ נ״ט כ״א). והרביע מבלעדי הקמת היתיב ויאמר אליו רוץ דבר (זכרי׳ ב ח) אוי לי אמי כי ילדתיני (ירמי׳ טו י) לא שלחך יי ואתה (ירמי׳ כח טו). והטרס. כגון מזריע זרע עץ פרי (בראשי׳ א׳ י״א). ולגרמי׳ אל־העגלה ואת כלי הזהב (ש״א ו׳ ח׳) ויפגע הוא בכהנים וימת וביום ההוא (ש״א כב יח). ואתנחתא במקום אחד ליי בשבועותיכם (במדבר כח כו); והסילוק במקום אחד הצרעתי והאשתאולי (דה״א ב׳ נ״ג).

(א״ה זה דברי בן בלעם וכשכה הדינור הזה בפרק הנא וזה תימה שהרי בכלל י״א מקומות שתשרת המאיילא לאתנחתא כמכה ומזין לכלא בה כמבוא׳ לעיל בדין האתנח וגם שם זקף קטן שכן לאתנח בכל הספרים כי תיבת ומזגן בקדמיא בס״ט וכן לפי ענדותו כמבואר לעיל שער א׳ פרק ו׳, בדין שכונת המשרתים, וצ״ע).

הרודף לזרקא (הייט הסגולתא) לא ימנע אחרי׳ אלא

טפחא ואתנחתא וזרקא וכגולה כמוה.

האתנחתא יתכנו אחרי׳ כל הטעמים ולא ימנע לביא אחרי׳ אלא אתנחתא כמוה.

סלוק היא **סוף פסוק** ימנעו אחריו כל הטעמים.

פרק ג׳.

הטעמים המנועים לבוא זה אחר זה.

הפזר לא יבוא אחריו זקף, ורביע, וטפחא, ואתנחתא, וסילוק.

התלישא לא יבוא אחריו פזר, ורביע, ולגרמי׳ וזקף, ואתנחתא, וטפחא, וסילוק.

הלגרמיה לא יבוא אחריו תלישא, וזרקא, וזקף, ואתנחתא, וטפחא, וסילוק, ואם יבוא אחריו טרס לא יהא אלא אזל ואתי והם י״א בלבד כמבואר לעיל בדין הלגרמי׳.

הרביע לא ימנעו מאחריו אלא זקף, ואתנחתא, וסילוק, וטפחא יבוא אחריו במקום אחד כמבואר אצלו בפרק הקדום.

הפשטא ימנעו מאחרי׳ אתנחת׳, וטפחא, וסילוק.

הזקף

הזקף ימנעו מאחריו פזר, וזרקא, וסילוק, ואתנחתא, ולא יבואו אחריו כ״א סילוק במקום אחד והאשתאולי (דה״א ב׳ כ״ג), ואתנחתא במקום אחד בשבועותיכם (במדב׳ כח כו)• (א״ה כבר הערותי עליו בפרק הקדום מה שנתקשה לי בזה).

האתנחתא לא ימנע מלבוא אחרי׳ אלא אתנחת׳ כמוה.

הזרקא ימנעו מאחרי׳ ג׳,טפחא, ואתנחת׳, וסילוק.

תביר לא ימצא אחריו כי אם טפחא לבדה, אבל במקום אחד ימצא אחריו אתנחתא כמבואר אצלו בפרק הקדום.

שופר יתיב לא ימצא אחריו אלא זקף, כ״א בי״א מקומו׳ ימצא אחריו פשטא• (כבר בארתי למעלה דף ל״ה ב׳ התנאי על זה).

ומן המשרתים לא ימצא אחד מהם מתרדף אחר חברו כ״א שופר מונח אחר שופר מונח, ושופר עילוי אחר שופר עילוי (עיין לעיל שער א׳ פ״ו מסבות המשרתים).

ואלה השנים עשר טעמים לא יתכנו להיות בפסוק אחד כולם יחד, אלא בשני פסוקים יקובצו מהם יחד, והם

וְיָצְא֡וּ יֹשְׁבֵ֣י ׀ עָרֵ֣י יִשְׂרָאֵ֗ל וּבִעֲר֡וּ וְ֠הִשִּׂיקוּ בְּנֶ֨שֶׁק וּמָגֵ֤ן וְצִנָּה֙ בְּקֶ֣שֶׁת וּבְחִצִּ֔ים וּבְמַקֵּ֥ל יָ֖ד וּבְרֹ֑מַח וּבִעֲר֨וּ בָהֶ֥ם אֵ֛שׁ שֶׁ֥בַע שָׁנִֽים (יחזק׳ לט ט)

ואשר יחסר ממנו אחד והוא הזרק׳ והיא תמצא בפסוק האחר
והוא וַיֹּאמְר֣וּ אֵלָ֗יו אִ֣ישׁ ׀ עָלָ֣ה לִקְרָאתֵ֗נוּ וַיֹּ֣אמֶר
אֵלֵ֡ינוּ לְכ֞וּ שׁ֤וּבוּ אֶל־הַמֶּ֙לֶךְ֙ אֲשֶׁר־שָׁלַ֣ח אֶתְכֶ֔ם
וְדִבַּרְתֶּ֣ם אֵלָ֗יו כֹּ֚ה אָמַ֣ר יְהוָ֔ה הֲמִבְּלִ֤י אֵין־אֱלֹהִים֙
בְּיִשְׂרָאֵ֔ל אַתָּ֣ה שֹׁלֵ֔חַ לִדְרֹ֕שׁ בְּבַ֥עַל זְב֖וּב אֱלֹהֵ֣י
עֶקְר֑וֹן לָכֵ֗ן הַמִּטָּ֞ה אֲשֶׁר־עָלִ֣יתָ שָּׁ֔ם לֹא־תֵרֵ֣ד
מִמֶּ֔נָּה כִּי־מ֖וֹת תָּמֽוּת (מ״ב א ו) ואשר יחסר ממנו
הוא הפזר והוא הנמצא בפסוק האחר ׃

פרק ד׳.

סדר הטעמים האחד אחר אחד.

אחר הפזר תלשא ׃ אחר התלשא טרס . אחר הטרס רביע , ואחר הלגרמי׳ רביע ׃ אחר רביע יתיב (יתיב משפך או פשטא) אחר יתיב זקף (קטן או גדול) . אחר הזקף תביר או טפחא ׃ (ואחר התביר לעולם טפחא במ״א כמבואר לעיל) . אחר הטפחא אתנח או ס״פ (זהו הסדר היותר נהוג , ואיכא קוק כמבואר ממה שקדוס) .

מספר משרתי כל אחד ואחד מאלה הטעמים.

שמשי **הפזר הקטן** שופר מונח. שמשי הפזר הגדול הוא קרני פרה שופר מונח אלא שהמשרת הקרוב אליו הוא הגלגל. שמש התלישא שופר מונח. שמשי הטרס ג׳ שופר מונח ותלישא (קטנה) ואזלא. שמשי הלגרמי׳ ב׳ שופר מונח ומרכא. שמשי הרביע ב׳ שופר מונח ודרגא. שמשי הזרק׳ ה׳ שופר מונח ותלישא ושופר עילוי ואזלא ומרכא. שמשי היתיב (פשטא) ה׳ שופר מונח ותלישא ואזלא ושופר מהפך ומרכא. שמשי הזקף ב׳ שופר מכרבל ושופר עילוי. שמשי התביר ה׳ שופר מונח ותלישא ואזלא ודרגא ומרכא. שמשי הטפחא ב׳ דרגא ומרכא. שמשי האתנחתא ב׳ שופר עילוי ומאיילא. שמשי הסילוק ב׳ מרכא ומאיילא.

פרק ו׳

מקום נעימות הנגינות.

הנגינות נקראות באותו מקום שראוי להאריך בניגון התיב׳ ולכן כל הנגינות ננקדות באותה אות הראוי׳ להנגן, חוץ מן הפשטא והזרקא והסגולתא והתלישא קטנה שהם מנוקדים לעולם בסוף התיבה ואע״פ הם נקראות באותה אות שהי׳

דינם

דינם להיות בתיבה אלו היו נגינות אחרות, וכבר כתבתי לעיל שער ב׳ פ״א שעשו ככה לפשטא ולזרקא ותלישא כדי להבדיל בין ב׳ נגינות נבדלות שוזה הצורות, כי צורה אחת לפשטא ולאזלא, וצורה אחת לזרקא טעם ולזרקא משרת בספרי אמ״ת גם לתלישא גדולה וקטנה, לכן הבדילו ביניהם במקומות מושבותם, ואולם גם הסגולתא נקדו לעולם בסוף התיבה בעבור שתמונת׳ ג׳ נקודו׳ ואילו נקדוה על האות יתכן שהשכון בין אות חלומית ואות שי״ן ימין או שמאל ויתחברו ד׳ וה׳ נקודו׳ על אות אחת ויתבלבל הקורא לכן נקדוה לעולם בסוף התיב׳. ויש נקדנים שעושין ב׳ תלישות גם ב׳ זרקות אחת בסוף התיב׳ ואחת באות המחלקת אם התיבה ראוי׳ להנגן מלעיל בעבור בני אדם שאינם יודעין מקום הניגון, וכל פשטא עושן ב׳ פעמים אחת בסוף התיבה ואחת במקום שראוי להנגן כגון **ויבואו**, **אלוה** וכל דכוותהון, ומצאתי להחכם בעל מ״ש שאמר **ויסר נח** (בראשי׳ ח יג) במקצת ספרים בשני פשטין ובספרי ספרד בפשט אחד לבדו כי אינם נוהגין שני פשטין רק כשיהי׳ ביניהם אות אחד או יותר עכ״ל.

מסימני ההעמד׳ והדביקות ועילה׳ וענינ׳ בכל משפט׳ וחוקוה׳.

פרק א׳.

מיופי גלגול הדבור ועילת הגעיא והמתג והמקף.

כבר הורה הזקן החכם ר״י הלוי במאמר שני סי׳ פ׳ מספרו הכוזרי כי על ג׳ תכונות הלשון עומדת, על תורת האותיות והתיבות בעצמן, ועל ענודת סדר גלגול הדבור, ועל נעימת הטעמים, וזה דברו: התכונה הראשונה תקבל תנאיה כשאתה מעיין באות אות ותיבה תיבה ולא תרגיש על תקנת גלגול הדבורים המקוברים מחבור והפסק ומלה גדולה וקטנה חולת זה, ואז יכונו לך השבעה מלכים (שהם קמץ וחולם שורק וצרי וחירק וסגול ופתח) על תכונתם הראשונ׳ מבלי חילוף, והשוא על ערכה מבלי געיא. והתכונה השנית מעיינת ביופי חיבור המלות וגלגוליים, ואפשר שישנה דבר מן התכונה הראשונה לתקן השנית. והתכונה השלישית סדר הטעמים, ואפשר שישנה דבר משתי התכונות הקודמות. ואיננו נכרי בתכונה הראשונה רדיפת שלש תנועות שלא יפרם ביניהם נח ולא דגש, אבל נאה בתנועה שבאית אחר תנועה שבאית שלש ויותר כאשר יעבור זה בערבי, אבל זה נכרי בתכונה השנית, ובעת שיזדמנו שלש תנועות בתכונה הראשונה תמשך אחת מהם בתכונה השנית בשיעור נח, כי העברית קשה לה רדיפת שלש תנועות אלא בכניסת הכפל כמו

שָׁרְרֵךְ: או אותיות אח"הע כמו נַהֲרֵי נְחָלֵי ואם תרצה תמשך
ואם תרצה תמהר; וכן הכשירה התנועה הראשונה קמץ שתי תנועו'
זאת אחר זאת כמשכות כשיעור שני נקים, וראתה התנועה השנית כי
הדבור כזה לא יהי' נאה והכילה אחד משני המשכים והשאירה השני
כמו שְׁמוֹתַי וְשַׁמּוֹתַי וכל הדומה לו; הלא תראה פָּעַל וחביריו
הדיבור בו נהפך הניקוד כי תמשך העי"ן והיא כתת ותניח הפ"א והוא
קמץ, ומשיכת העי"ן איננה כ"א להשען לא לנח רפה, ועל כן השאירו
אֱמֹר לִי וַעֲשֵׂה לִי על התנועה הראשונה מפני שנשענו על
המלה הקטנה וכו', והרבה להביא משלים להורות כי כל תורת המלעיל
והמלרע והדגשות והרפין והשתנות ההברות בסמיכות ובפרד ובעמיד'
והפסק והקיבוץ והבינוי כולם על תכונה השנית הזאת הם נשענים כדי
שיתגלגל הדיבור באופן יפה ונעים, וכבר רמז עליו לעיל מיני' בסי'
ע"ת נתנו בנת הקריאה למאה אנשים כאלו הם איש אחד בוקקים בעת
אחת ומחברים קריאת' כאחד באומרו: מפני שקבלנו נח בין שני כתי'
ולא קבלנו בין שלש תנועות אלא ע"י הדחק ובא הדבור נוטה אל הנח
עכ"ל, ובעבור כי לא רבים יחכמו בביאור הדברים העמוקים האלה,
אף כי הם היסודות אשר כל עמודי חכמת הלשון נשענים עליהם, לכן
אעתיק לך הנה את דברי תלמידו ה"ה החכם ר' שלמה ב"ר אברהם
המכונה בן פרחון ז"ל, אשר קבל תורתו מפי' ר' שלמה הלוי ז"ל בעל

הבחרי

הכוזרי כמו שהזכיר בספרו הפרחון* בכמה מקומות, והדברי הרב והדברי התלמיד הם דברים אחדים ובלתי נבדלים כ"א בהגנון הלשונות, והם דברו בשרש צית: אֲצִיתֶנָּה יָּחַד הרפו הלד"י שלא כמנהג חבריו שכולם דגשין מפני שקשה עליהם דיגוש שתי אותיות במלה אחת, גם דיגוש היו"ד של יחד הסמוך לה, והרבה עשו כך כמו כי גאה גאה דיגוש גימ"ל של מלה שניי' שלא ינואו שתי מלות רפויות זו אחר זו ראו לדגש שתים הקלוגות ולרפות את האמצעית לייפות הדיבור, וכן הלא בְּבַרְכָּמִישׁ משפטו רפה וכשראו כי פגעו עוד בכ"ף אחרת ריפו את האמצעית ודגשו את הקיצוניות, וכן ואבדה בפרעה, בהכבדי בפרעה דגשו הבי"ת מפני הפ"א והניחו מנהג. אה"וי ובג"ד כפ"ת בשביל לייפות הדבור, כא"ם שיבוא לחבר גדולים ואבנים טובות בחוט או חשן ואפוד שראוי לתת דמות מזה בין שני דמיות מזה עכ"ל, והרבה לבאר ענין זה בהקדמת ספרו בהיות דברו על מנהג לשון עברי להפיל אותיות מן השרש כגון בפעלים הכפולי' ובחסרי הפ"א ובנחים אמר וז"ל: וזה שמפילין כדי להקל הדבור הוא ולדבר בלי טורח, אלא שלפעמים אין חוששין לטורח ואומרין את המלה בשלמות

---

*) הס' היקר הזה עודנו בכתובים כי לא נקבע בדפו' עדין והוא אצור בביבליאטיק של רבינו הגדול הגאון המפורסם הנשיא מוהר"ר דוד זיכלהיים נרו' ראש לבעלי אסופות אשר גם אשר התאספו בפארים הניר' בפקודת הקיסר האדיר יר"ה, ואפדין כמש' לרבינו הגדול נרו' כי שלמת הספר אלי אחרי דרשי אותו והעתקתו עומדת לעד.

כהלכתה, ומשום זה הטעם נעשית תקנת אהו"י ובג"ד כפ"ת משום שאותיות אה"וי רפין ורכין ואין טורח בדבורם כלל ובג"ד כפ"ת שיהיו דגשין הן קשין וחזקין לפיכך אם התחיל המדבר באות רך האיך יכנע באות הקשה לחברו עמו? אלא אמרו טוב שנרפה את האות הקשה כדי להשוותו ולהסיר הטורח; ועוד יש להם תקנה אחרת שמו אותה באתנח וסוף פסוק, כי אתנח וס"פ הם סוף הדברים וכל הפסקה מאריכין בה כמעט וכשמאריכין בה ממין אחד תתגנה המלה ולפיכך תקנו לשנות מקלתה כגון ונפלו לפניכם לֶחָרֶב משפטו לַחֶרֶב ומשום סוף פסוק נהפך לקמץ ומשום שהאריכות ממין אחד תתגנה שינו ואמרו לֶחָרֶב לייפותו ולשום קמץ בין שני סגולין, וכן באתנח כגון וּבֶהָרֶם, ואפילו בשתי מלות שנזדמנו להם בס"פ עשו כן שנאמר הָרֶה נשו ומשפטו הָרֶה כי אין לנו הֶר ולא הֶרֶה בכל המקרא, ולפי שלא יאריכו באחד שלא תתגנה המלה שינו ואמרו הָרֶה[1]. וכן שינו הזבולֻנִי כי משפטו הַזְּבוּלֹנִי מן זְבוּלֻן אבל אמרו אם נאריך ממין אחד יתגנה הדיבור ורצו לשנותו כדי לייפותו שיהא קולם בין שני אותיות שרוקין אחד שורק ואחד קבוץ[2] ובטעמים

לא

---

1) ברור שבספריו היו כתוב הָרָה הה"א בצרי, וכ"כ יהב"י בשם ס"כ, וגם הקב' בעל מ"ש העיד "שמצא בספר כ"י ישן שאמר בכל ספרי דוקני נקוד בצר"י וטעמו למעלה עכ"ל אכן בספרי' מדוייקי' שאצלינו נקוד סגול יכ"כ רד"ק בשרשו שהה"א בפתח קטן תחת פתח סגול.

2) בעבור שהשורק והקבוץ קרובים במבטא עד שישתמש לפעמים זה

לא ירכו בג"ד כפ"ת מפני שמא תתגנה המלה כגון **ואכבדה בפרעה, בהכבדי בפרעה, ויהי כבואה, ושמתי כדכד, ונלאתי כלכל, הלא ככרכמיש, הלא כגעת בה**, כל אלה משונים מהלכות אהוי ובג"ד כפ"ת שלא יבואו ג' אותיות רצופות רפויות לפיכך דגשו התיכונה כדי להקל הטורח וליפות את המלות, ושינו עוד ואמרו **כי גאה גאה** משפטו **גאה גאה** אבל לא רכו להשים שניהם ממין אחד שמא תתגנה המלה לפיכך דגשו השני' וכו', וגם תיקנו את הזעיר כגון **מה פרצת** וכו', וגם תיקנו דאתי מרחיק כגון **ועץ עשה פרי, אשר שמתי בפיך** וכיוצא בהן, ותיקנו המפסיק כגון **עשו כלה**, ואשרוף **אותו באש** כדי שינוח הקורא מעט ואחר כך יתחיל באות חזק; ואל תאמר שאין זה הדין כי אם בשתי מלות דבוקות בלבד אלא אפילו אותיות יהו"א ובג"ד כפ"ת במלה אחת הרי הן מרכין כגון **אגורה אגרה מאבלה** זו הא"לף; **אוגר ונוכחת ותוגרמה** זו הו"יו; **יכבוש יגלה** זו היוד, אבל הה"י המרפה לא תמצא בראשי המלות ולא באמצעו; ויתר מזה אומר לך, אל תאמר כי לא ירפו אלא אותיות

תמורת זה כמו מחויאל ומחייאל הירם וחורם ויישם ויושם והומיה' רבי' לכן גם עליה' חששו שלא יבואו רצופים.

אותיות יה"וא בין שתי מלות אלא בטעם מלכים הם מרפים את בג"ד כפ"ת בלא אה"וי כלל כגון עָבוּ זה הקמ"ץ יֵחַת אפרים יֵין בַּיִת זה הפתח, שֵׁבֶר זה הצר"י, שֶׁגֶר זה הסגול, יִתְבָּרֵךְ זה החירק, אֹתְךָ אֹתוֹת זה החולם, יוֹדוּךָ יְבָרְכוּכָה זה השורק; וכן השו"א גם היא תרפה בג"ד כפ"ת כגון נְבִיאִים בְּגָדִים גְּדוּדִים גְּבָאִים גְּפִילִים כְּתוֹא מִכְמָר, כן סגולת כל המקרא חוץ מן מלת בָּתִּים וּבָתֵּי כל מצרים לפי שעיקר המלה בַּיִת ולא יוכל לומר בלשון רבים בַּיְתִים בַּיְתֶךָ וּבַיְתֵי לפי שיש טורח על הלשון, מה עשו? הפילו היו"ד מלשון רבים, ומנהגם כשיפילו אות מדגישין האות שבצדו להודיע עליו, ולא יוכלו לרפות או להכביר זה הדגש מפני שיבוא תקנתא לתקנתא ותקנתא לתקנתא לא עבדינן*. וכן שב"א בכל המקרא תרפה אחרי' חוץ ממלת שְׁתַּיִם שְׁתֵּי שְׁתֵּיהֶן, ולמה? לפי שאנו צריכין לנו"ן של שנים במלת שתים שהיה עיקר כי כן תאמר שני שנים שניים שנית ויאמר שנו וישנו, ולא אשנה לו, את משנה התורה הזאת

ובמלת

*) וכן אמר החכם ראב"ע בצחות בשער השמות וז"ל: ואין במקרא כלל דגש אחר קמץ גדול רק במלת בתים בתיך ובתי כל עבדיך, וכל מלה שהוא מגזרת בית, ויאמר ר' יהודה המדקדק ז"ל כי הי' כן בעבור חסרון יו"ד שהוא השרש ושלא תתערב המלה עם בַּתִּים שהוא מדה מגזרת עשרת הבתים חמר (יחזק' מה יד) עכ"ל; והמכלול אמר שבא דגש להפריד בינו ובין ואשיתהו בתה (ישעי' ה) שהוא ענין שממ' לפיכך לא אמרו בָּתִּים רכה.

ובמלת שתים ושתיהן ושתי הכליות לא יוכל לומר זה הנו״ן מפני הטורח שיאמר שְׁנְתַּיִם, מה עשו? הפילו את הנו״ן ובשהפילוה עושין אות דגושה אחרי השו״א, מה שאין כן בכל המקרא, מה עשו עוד? ראו להוסיף געיא לפני שי״ן של שתים כדי לתקן הדבור ואמרו אֶשְׁתַּיִם אֶשְׁתֵּיהֶן אֶשְׁתֵּי הכליות אע״פ שאינה כתובה, וכן קורין כל בני ארץ ישראל ומצרים ואפריקה ובני המערב חוץ מבבבל, וכשבא ר׳ יהודה הלוי ז״ל ור׳ אברהם בן עזרא ז״ל ש״ץ לאפריקאה וראו כל העם קורין אֶשְׁתֵּי תמהו מזה והוצרכו לחפש אחריו עד שידעו כי כך צריך לקרות, וחזקו ר׳ יהודה בזה המעשה בכמה ראיות נכוחות למבין, אמרו, מנהג לה״ק שלא להתחיל המלה אלא באחד משבעה מלכים ובשמתחיל בו הרי זה מרפה את האות השני כמו שאמרנו למעלה כי כל שבעה מלכים מרפים בג״ד כפ״ת וכמו שעושין הרי הדבור עומד ונפסק, ורוצין להתחיל עוד באות שלישי באחד משבעה מלכים, הא למדת כי יתחיל באות מנוענע ועומד באות נח, כגון לבלתי הַכְּבִי את העיר, כשהתחיל באות קמץ חטף הרי זה רפה את הב״א ועמד הדבור כאלו נפסק, ועוד מתחיל את האות השלישי בדגש שהיא הכ״ף, והוא הדין למלת הַכְּבְכֶם, בִּרְכַּת אובד עלי תבוא, הִגְדִּיל יי, יִרְבֶּה, לִנְגֹּף לִגְדֹּר כן תלך כל המקרא חוץ ממקצת שנרכו להקל והוציאה

אותן

אותן המברת כגון וַיִּשְׁפֶּה, שֶׁהִבִּיט, בִּרְכֹת אָבִיךָ
(וכ"כ יהב"י במגלת אסתר), ואילו ריפו את התי"ו של שתים ולא
יוכיחו הגעיא הרי אנד סימן הנו"ן של שניות וחוזרת המלה ללשון
שתיי' כמו ותאמר שְׁתֵה אדני; ואם תמצא שינוי מזה
שאמרתי לך דע כי יש שם מאורע שאירע לו (וזה המאורע הוא אשר
קרא הקבר רבו התבונה השנים) כגון וכל דבר לא יִכָּחֵד מן המלך,
כי היו"ד והחירק לא רכו את הכ"ף לפי שעיקרו יתכחד והבליעו
התי"ו ודגשו הכ"ף שבלהו, וכן תמצא במקרא אשר תאפה בַּתַּנּוּר
והלא אמרנו למעלה שהבית מרפה והנה זה דגש לפי שהוא כמו
בְּהַתַּנּוּר אבל כשהפילו הה"א עמד התי"ו בדיגושו כי כן דין
המקרא, ומצאנו כמוהו במקרא כגון להמזבח להגדוד
כי הה"א של ידיע' מדגשת אחריה כגון הַגָּדוֹל הַזֶּה, וכן הה"א
של קריא' כגון הַדּוֹר אתם, הַקָּהָל חקה אחת לכם,
הַקְּטַנִּים עם הַגְּדוֹלִים, אבל השו"א לעולם מרפה אחריו
חוץ ממלת שתים וכמו שאמרנו וכו'; וגם זה ממדת לשון הקדש שלא
יתכן שיבואו ג' אותיות מנוענעות לעולם אלא א"כ יהי' בהם מאותיות
אחה"ע כגון יֶחֱרַד יַעֲבוֹד יַהֲרֹג אי כמי אותיות כפולות כגון
מִלֲלַי גִּלֲלַי (נחמי' י"ב ל"ו) הַרְבְבוֹת אלפי ישראל, קִלְלַת
יתום בן ירובעל, ואינם נמשכל צִדְקַת ה' עשה, בִּרְכַּת אובד,

שאין

שאין אות בכי' שבהם מנוענעת, ומשום זה הטעם לא נהגו ישראל מעולם
קודם שנתערבנו בגוים ולמדו ממעשיהם לעשות פיוטים וחרוזות
ואמרים שקולים מפני שלשון עברי אינו כלשונות אחרים כי כל הלשונות
מנענעים כל האותיות וישראל אינם מנענעים כ"א אותיות אחה"ע
ואות כבולה כמו שאמרנו, תדע שהרי אם תמנה מלכים של כעל
תמצא שנים בשלשה אותיות, וכן פועל ונפעול והדומיהם ויתר
הלשונות כל אות ואות מדבריהם מנוענע וכל פעל שלהן יש לו שלש
תנועות, ואילו הי' החרוז והמשקל טוב הי' עושין אותו בני קרח ודוד
מלך ישראל ושלמה בנו שהיו משוררי' כי עשו השירים והניגונים והשורות
כגון על מחלת לענות ואל הנחילות ועל עלמות שיר ועלמות לבן
ולמנצח בנגינות, ואיך לא היו עושין שיריהם חרוזות ופיוטים שקולו'?
וכי אנו נעניות דעתנו בדורותינו נוכל לעשות פיוטים וחרוזות והם
לא ידעו? אבל בודאי אחר שגלינו מארצינו וראינו הערבים עושין
חרוזות ופיוטים שקולים עשינו אנחנו כמותן והשחתנו את לשון הקדש
והכנסנוה במקום גר שלא יתכן לה להיות, והרי שלמה שנאמר עליו
אזן וחקר ותקן משלים הרבה ויהי שירו חמשה ואלף, ואמר ויחכם
מכל האדם ועם כל זאת לא עשה חרוזה אחת ולא פסוק שקול, ואיך
נאמר אנחנו שהוא לא ידע לעשות כמונו, אם כטעט בהבלים
שישרו בעיני עצמינו הלא זה חסרון דעת אע"כ שלא נדע מזה"ק אלא

משפטי הטעמים

מה שבמקרא כל שכן הם שהיו חכמים גדולים ומשוררים ומענים לפני הבורא במיני ניגונים אין מפיוט וחרוזות משקל כי אמרו לעושה נפלאות גדולות לבדו וזה ארוך ואמרו כנגדו לעושה השמים בתבונה וזה קצר, ועוד את הירח וכוכבים לממשלת בלילה וזה ארוך וכנגדו את השמש לממשלת ביום וזה קצר, אלא בודאי אילו הי׳ לה״ק נרדפי היו הם עושים כן קודם כל אומה שבעולם, ואמר ר׳ יהודה הלוי ז״ל כי הכיוון הולך אחר המשקל ועושה שָׁמַ֫תִי במקום שָׁמַתִ֫י, וְאוֹמַ֫ר במקום אֹמַ֫ר וזה כולו רע, ועשה תשובה לפני מותו שלא יפייט לעולם, ובאמת מנהג האומות הוא ולשונ׳ עשוי לכך, ואנו יש לנו ענינים אחרים בלשוננו שיבין ממנו הקורא את התמיה ואת הגערה ואת התחנה ואת הבלבול ואת השאלה וכל דבר; השאלה היש ה׳ בקרבנו אם אין, הבלבול ויתמהמה בטע׳ שלו, התחנה למה תעשה כה לעבדך, את הגערה ההוא אמר ולא יעשה, וכן כולם מן הטעם שלהם תבין כאילו הנביא כנגדך מדבר לך פנים בפנים, ולענין משקל וחרוזה כאבד את זה העיקר, ואין ראי׳ בעולם גדולה מזו האיך נהי׳ אנחנו בעניות דעתנו נוכל לעשות מה שלא ידעו הם לעשות, אלא ודאי אינה מדה ומדת האומות היא, עכ״ל, הרי לך דברי הרב ודברי התלמיד ושניה׳ לדבר אחד כוונתי לירות אבן פנה ביסודי הלשון ולהעמיד התבונה השנית

על מתכונתה . ומדבריהם למדנו כי מתנאי היופי ונעימות הדיבור
הוא ההתמזגות מאותיות חזקות ורפות ומהברות קמוצות ופתוחות
וארוכות עם התגלגלות הקול מתכונה לתכונה בעמק המולה או הגבה
למעלה , כי אם תרבינה בו הקמצות והכבדות והמשוכות , ירעים
בקולו קול עוז ויבהיל השומע עד שתכבד אזנו משמוע , והפך זה
ברבות הקלות והרכות לא תמלא אזנו משמוע כי אזן מלין תבחן ;
וכן כשתבאנה בו תיבות גדולות וארוכות מרובי האותיות וההברות
הנה מן הצורך לשום בתוכם נופש ולתת מקום כנוי לקול להתגלגל
בו מתכונה לתכונה לבלתי הלאות אזן השומע ולבלתי נתון עיפות
לקורא בהחפזו על רב האותיות וההברות בנשימה אחת וכנערים
ירוצצו שפתיו עד בוא' אל הגבול הוא האות המנוגנת ; והפך זה בבוא בו
מלות קטנות וזעירות רצופות הנה מן הצורך לדבק ולחבר המלות אשה
אל אחותה ולעשות משנים או שלשה מלה אחת כצרכה במספר
אותיותי' , ולולא זאת הורע כחו של דבור ונשחתה מרוצתו הנאותה
לרבוי הגבולות אשר בו ; ולתקנת כל אלה הונחו אותות וסימנים
מגידין בהם ה' עמדות אם בתחלת התיב' או באמצע' לתת מקו' כנוי
לקול להנפש ולהתגלגל . והונח סימן הדבקות מדביקין בו הגבולות
הנפרדי' כדי להרחי' אל מקום זה ייבד לה' סדר גלגול הדבור ואל יחבר
המזג ; ועשו לסימן ההעמדה קו כלב מתקת לאות בצד התנועה כמו

אעשה

משפטי הטעמים

אעשה האדם וקראו לו בשם געיא לפי שמעמידים מעט בתנוע' ההיא כאדם גועה, ויש יקראו לו מתג כי הוא כדמות מתג ורסן בפי הקורא להשיבו ולהעמידו, ויש שיקראו לו מעמיד או מאריך לפי שהוא מעמיד וצריך להיות קלה; ויש מן החכמים שמבדילין שמותן ולא יקרא געיא כ"א אל המקל העומד בצד השוא בתחלת התיבה אבל אל העומד בצד התנוע' יקראו מתג או מאריך בכל מקום שהוא; וטעם לסימן ההדבקות והתאחדות המלות מקל שוכב למעלה בין ב' מלות או בין תיבה למלה כדי לחברם ולעשותן לתיבה אחת, וקראו לסימן כזה מקף כמו אַל־תִּירְאִי כִּי־גַם־זֶה לָךְ בֵּן, ויש שיקראו לו סמיך לפי שהוא מסמיך תיבה אל תיבה; וטעם לקריאת שם מקף כתב ר' אלי' הלוי לפי שהוא לשון סבוב שהוא מסבב ב' תיבות יחד, והחכם בעל ערוגת הבשם לא מצא טעם בטעמו זה וכתב הוא ז"ל שנקרא כן מלשון אין מקיפין שתי חביות במס' ביצה דף ל"ב ב' שהוא ענין קריבה וסמיכה, ויותר נראה שנקרא כן על שם תכונתו ותמונתו כי הוא כמו שאמרנו כדמות מקל או קורה נטוי למעלה בין ב' תיבות ומחברן לאחת, והנה הוא כמו המוט השוכב על שכם שני בני אדם ומחברם לאיש אחד והוא הנקרא מקף וכ"כ בעל הערוך כי וישאוהו במוט ת"י בקופא, וכן מלאכו בת"י שלכו ויתנו על המוט מתורגם ויתנון על קופא, גם במס' ברכות דף כ"ו אמרו קפא

בצורת

כשורא והיינו קורה, וזה שמו הנאות לו גם לפי צורתו גם לפי ענינו. ודע שיש מקומות שהקורא גועה בהם אף שאין שם סימן הגעיא רשום דוגמת תיבות שְׁתֵּי שְׁתַּיִם שהזכיר בעל פרקון כנזכר למעלה, גם החכם ר״י חיוג בדרכי השוא אמר שכל שו״א שבראש התיבה ואות שני של תיבה אחת מאותיות אח״הע תגעה השו״א שבראש תיבה כהברת אות אח״הע שאחריו בין רשומה הגעיא בין שאינה רשומה עכ״ל, גם בן בלעם אמר כדברים האלה (לעיל דף ט״ז ב׳, הקורא יטעים הגעיא בפיו או כתובה או לא כתובה, ומדבריהם נתברר כי געיא אינה זולתי נשיאת קול הקורא אצל קצת האותיות הראויות להגעות אם לתקן ענין התיבה או לתפארת הקריאה. ועתה הסכת ושמע דברי גאוני הלשון הקדמונים ולבך תשית לדעתם.

פרק ב׳.

משפטי הגעיא הוא המתג והמאריך.

הגעיא היא הנפשת המלה ותחבב הקריאה בלב הקורא והנדיבהו על הוספת הקריאה. וכבר ראיתי שחוטפין אותה במקצת מקומות ומקיימין אותה במקצת המקומות. וכלל הדבר אין לה שורש לפי שאינה מנוי׳ לא עם הי״ב טעמים ולא עם המשרתים, ומעמדה לנטות אל הימין של קורא

ברמיזן העמדת המפתא והמאיילא, והיא שוכנת עם המקף, והוא דבר שמדביק שתי תיבות, אם היתה התיבה שאין בה לא טעם ולא משרת כגון **וְאִם־יִוָּתֵ֫ר מִבְּשַׂר הַמִּלֻּאִים** (שמו' כט לד) **וְאֶת־רֶסֶן** (בראשי' י' י"ב והוא בז"ג בעדות יהב"י וכן עיקר) כל תיב' שיש בה טעם לא יהי' בה מקף אלא אם תבוא הגעיא מלפני הטעם אז תהי' בתיבה טעם ומקף במקצת המקומות, (מלשונו זה נראה שלא נמנע המחבר מלקרוא למאיילא בשם געיא בעבור שוי הצורות, והמאיילא היא שמילאכה משרת לאתנח בי"א מקומות אשר שמונה מהם במקף כמבואר לעיל שער ב' פרק א' בדין האתנח, ועיין עוד מה שהערותי שם אצל הירקא) ויש מקומות שלא יתכן בהם אות הגעיא, כגון **כִּי לֹא יִשְׁנוּ** (משלי ד טז) היו"ד בגעיא הוא מן שינה ותנומה, ואילו נחטפה היו"ד או תסור התיבה מעיקרה ונידמת כגון **אַחֲרֵי דְבָרִי לֹא יִשְׁנוּ** (איוב כט כב) וכמוהו, כמו שהראה שישתנה הדיבור אם לא תהיה געיא. עד הנה דברי בלעם, ור"י חיוג הוסיף דבר באמרו, הגעיא שוכנת עם המקף כדי להרבות ההברות להטעים ולהנעים ולהוליך הקול בנועם עד הטעם הבא אחריו שהוא הגבול ולא ירוץ הקורא ולא יחליש קולו במרוצתו עד הטעם הנקרא מלך ולא יוכל למשוך

המלך בדרך המלכים הנמשכים בקול רם ובטעם. ויש מתגים גם הם לא נמנו עם המלכים ולא עם המשרתים גם הם נקראו געיות ובאים להנעים ולהטעים המלה ולא יחליש הקול בחפוז להוץ למהר אל האות המחלק כמו וְהָאָדָם, וְתוֹשָׁבִים, וְעִיֵּיהֶם, וכן בס״ם הזקנים מהגו כל פ״א הפעל מיו״ד בתוספת אית״ן כגון אֵדְעָה יֵדְעוּ יֵשְׁבוּ תֵּצְאוּ נֵלְכָה ודומיהם, עכ״ל. וכן בלעם בשער או״י אמר כי באלה אותיות אי״תן בלר״י ובגעיא להורות על השיכן.

ואחריהם החזיק החכם בלמשי בסוף ספרו באומרו: ובכר כיליאו העמדות לתיבות אשר מקלת המדקדקים קראוס מתגות וקצתם העמדות ואנו קוראים אותם געיות כי בם יגעה הקורא. והגעיא היא התחלת חין ערך מבטא התיבה אשר בה ויפלס באות אשר בה הטעם ואח״כ יכוב חין ערכה ויפלס במקום ועם המלה הרקוי אלי, ולזה אקראהו טעם חוזר בפבוב כי הוא חוזר מן האות הגעיא ומפלים חין ערכו במקום הטעם כגון הָאִשָּׁה אשר נתת עמדי כי הגעיא תחת ה״א האשה וטעמה בשי״ן, וזה קרה לבתי סנות, שלא יתערבו נגוני התנועו׳ קצתם לקצת, ולחלק בין שתי תיבות המורות ענינים שונים והם דומים במוצאיהם עכ״ל, ור״ל לחלק בין ב׳ תיבות שוות במבטא ונבדלים בהוראה כגון ישנו שהזכיר בן בלעם, וכמוהו

וירא

הֵרָאוּ אותי כאשר יראו את משה (יהושע ד׳ י״ד) וַיֵּרְאוּ
מפני המלך (מ״א ג׳ כ״ח) וחבריהם שבאו חסר יו״ד ע״פ המסרת והם
לשון יראה לכן תגעה כיו״ד משא״כ כל וַיֵּרָאוּ לשון ראי׳ שהיו״ד בהם
בלא געיא וכן בדומיהם.

גם החכם הקדמון בן אשר כבר הזכיר ענין הגעיא באומרו:
מהלך הגעיא עם תיבה שיש בה שו״א ופתח כגון כל המעשים וכל
ותעשו ויעשו, ואף אם אין בה שו״א ופתח ברוב תיבות
אחרות כגון וַיִּשְׁלָחֵהוּ וַיְדַבְּרוּ וַיִּשְׁמְעוּ לַמַּחֲנֶה
הַמַּחֲנֶה הַכְּנַעֲנִי הן וכל דומיהם כשהן עומדין בטעם יש
געיא בראשם ואם הם נמשרת יכול מהם הגעיא, עכ״ל, וזה בן אשר
הי׳ ראש לחכמי טברי׳ אשר מהם קבלנו כל הנקוד ככתוב בריש לחות
ובכל מקום הלכה כמותו כמו שכתב הרמב״ם ור״א הלוי ומ״ג ואחרים.
והנה רוב דברי קדמוני הקדמונים בענינים האלה אבדו ממנו, ולולי
שקמו אחריהם החכם הנקדן יהב״י והחכם בלמשי ור״א הלוי אשר
העתיקו מהם מילין והשאירו אחריהם ברכה כמעט נשתכחה כל תורת
הניקוד. ואחרי כי לא רבים יחכמו בתורת המתג והגעיא לכן אעתיק
הנה כל מה שמצאתי על אודותם בפי הקדמונים ובספרים מדויקים
כתבי יד, גם אזכיר המקומות השנויים במחלוקת, ואומר:
הגעיות יתחלקו לשני סוגים, מהן פשוטות עומדות, ומהן

תמוכות

תמוכות לאחר ומורכבות.

והנה משפטי הגעיות הפשוטות העומדות הן שבעה.

הראשון כל תנועה שאין אחרי׳ לא שוא נח ולא דגש והיא שלישי׳ לתנוע׳ המכוונכת בין שיהי׳ התיבה שם בין שיהי׳ פעל בין מלה לעולם התנועה ההיא השלישית מועמדת בגעיא (אם אין שם תנאים אחרים המבטלת אותו) כגון הָאָדָם לָאָדָם בָּאָדָם כָּאָדָם מֵאָדָם הָעֵדוּת מַעַשְׂרוֹ שֶׁעַמֵּנוּ שֶׁעָשָׂנוּ מוֹלַדְתִּי שְׁעָלִים לְסָסְתִי וְעָגְבִי הַחִתּוֹת הַהִלּוֹתִי הָעִידוֹתִי הַחַיִּים הַחַיָּה הַחִתִּי הֶהָרִים לֶעָרִים בֶּעָרִים הָאוֹכֵל הַחֹמֶרֶת בַּחֹבֶרֶת הָאֹהֶרֶת שָׁרָשָׁיו מֵיתָרָיו כַּחַטָּאת כָּאִשֶּׁם הֲרִימֹתִי חֲלִיפֹתַי חֲמִשִׁיתוֹ בִּימִינוֹ לִימִינוֹ הם וכל דומיהם הגעיא בשלישית לטעם, ובעבור שמאריכין קצת בתנועתה לכן יש לה דין דדקיק ואתי מרחיק להדגיש האות אחר הה״א כמו וְעָשִׂיתָ סִירוֹתָיו (שמות כ״ז ג׳) וְעָשִׂיתָ קְעָרֹתָיו (שם כ״ה כ״ט), ועשית מוּעקה. וכן בשמות עלמיים כמו פוטיפרע אלישמע אחינדב שונמית עמינדב יוידע יונתן יויקים חנדר דניאל הודיה וכל דומיהם. וראיתי להתכם בלמפי שהוציא מכלל זה כל שם אים מפיק א׳ כמו ואדונירם (מ״א ד׳ו׳) ואדוניה (מ״א א׳) אבל אין

סבריני

ספרינו מסכימים עמו, גם יהב״י כתב ואביאסף ואבינדב בגעיא בני״ת, וכן ואליפלהו הלמ״ד בגעיא, וכן בכל ספרינו.

וכן משפט כל הפעלים ותיבות אחרות הבאות בתנאי הנזכר, כמו כל ואקום ואלך ואקנה וישלחו וישבתם ואקרא ואבדילה ואבינה הוי״ו נראה בגעיא, וכן ברכתם ברכהני מבורכיו וחבריהם הבי״ת בגעיא, וכן אֶהֶרְגֵהוּ אֶשְׁכָּבֵנּוּ, יהרגו יֶהֶרְסוּ הוא יִיחָלֵךְ יֹאמַר יִרְצֶה יַעֲשֶׂה יַעֲשׂוּ יֵאָסְפוּ, תֶּאֱסָפֵה הֵיטִיבוּ וַיֵּעָצֵר, נֶעֶבְדָה נֶהֶפְכָה נֶעֶבְדָם וכל דומיהם לא אות אי״ן שבראשם בגעיא, וכן שֶׁעָלוּ השי״ן בגעיא, וכן אֹהַבְךָ אֹיִבְךָ הָיְתָה ודומיהם, וכמוהם זולתי אנכי, איככה אוכל וראיתי ואיככה אוכל שבשניהם האלף בגעיא לפי שהתיבה מלרע מפני שבירתם בשיר השירים בפסוק פשטתי את כתנתי איככה שהנגינה בהם מלעיל לכן אין האלף בגעיא. וכן כל ואכלת ושבעת וברכת והשבות ושמעתי ונודעתי ורחמתי והרקותי והוצאתי והבאתי הם וכל דומיהם בבוא הנגינה בתי״ו התנועה השלישית הקודמת לה מועמדת בגעיא, ואף אם יקדים להם עוד תנועה מפוכה והיא רביעית מ״מ תשאר הגעיא בשלישית כמו הראשונה כראשונים וחבריהם הגעיא בבי״ת, וכן מהערים מהיכלו לחרשים האוצרות האחיכם

האנכי

האנכי וכל דוגמתם הגעיא בתנועה השנית של תיבה שהיא שלישית לניגון לא בתנועה הראשונה, וראיתי להסכים בעצמי שאמר צריך כלל כל תיבה בת ארבע תנועות והטעם באחרונה והשתים הבינוניות קלות תדלג הגעיא מן האחרונה אל הראשונה כמו הראשונה העשתו (יחזקאל מ"ג י"ח) עכ"ל, וגם בזה אין ספרינו מסכימים רק בתיבת העשותו ובדוגמתו העלותו ובהעלותו מצאתי מחלוקת בספרים אכן ביה"ני כרשם הגעיא בשלישית לניגון וכמשפטם.

ומכלל הגעיות הנזכרים יוצא כל וי"ו שרוקה המשמשת בראש תיבה שתחלתה אחד מאותיות ב"מף כגון וּבֵרַךְ את לחמך, וּבְרִיא אולם, וּבִגְלַל, וּבֵינְךָ, וּמָכַר מאחוזתו, היום וּמָחָר, וּמֵאֵן באתי, וּפָנָה למעלה, וּפָנִים נזעמים, וּפִתְאֹם כולם והדומים להם בלי געיא בוי"ו אף שהיא שלישית לניגון.

השני. כל תיבה אשר משפט הגעיא באות השלישית מהניגון ולא יכלה מחמת הדגש או השוא שאחריה הנה תבוא הגעיא ברביעית הקודמת אליו שאין סמוכה לה שו"א ודגש, כמו הָעַמּוֹנִי הָרִמּוֹנִים מֵהַרְצַנִּים, וכן וָאֶתְחַנַּן וָאֲאַבֵּד הַחַיִּיתֶם שֶׁעִמָּהֶם (דה"א ה׳ כ׳), וכן יש חמישיות לטעם מֵהַתַּחְתּוֹנוֹת.

השלישי. כל תנועה משוכה שהיא שלישית לגעיא גם היא בגעיא

כמו הָעֲוִיאֵלִי, וְהָאֶשְׁתָּאוּלִי ודומיהם.

הרביעי. כל ה"א תמוה ושאלה המשמשת בתיבה בתחלתה אם"הע בין שתהי' התיבה שם או פעל או מלה, הה"א הקודמת בגעיא אף אם אינה שלישית כ"א שנית לאות המנוגן כמו הַאִישׁ כמוני יברח, הַאֵל יעות משפט, הַאֻמְנָם עור אים, הַאַף תספה, הַאֶל אלוהיך, הַעַל אלוהיך, הַהוּא אמר, הַאִם תמנו, הַעוֹד לנו, הַאֵין פה נביא, ודומיהם, ואין צריך לומר אם הה"א שלישית לניגון שהיא בגעיא כמשפט כמו החוק רוח, ההמיר גוי אלהים, ההשב אשיב, ההסכן הסכנתי האלך וקראתי, הַאוֹכַל בשר אבירים (תלים נ') הה"א בגעיא מבכנים מלבד הדחי אשר בה, הַחִנָּם ירא איוב, האהה, האתם, העודם וכל דוגמתם. אכן אם הה"א רביעית לניגון ישאר הגעיא בשלישית על מתכונתה כמו הַאֲחִיכֶם, הֶאָנֹכִי הריתי, ואם אין השלישי ראוי' לגעיא תדלג הגעיא אל הרביעי כמשפט כמו הַהִיִיתֶם כל נקנה. ויאמר הר"ס הנקדן כי כל אלה הה"ין מתוגים מבחוץ להראות כי הפתח מקום קטף, ובן הַמְכַסֶּה אני מאברהם, הַמְקַנֵּא אתה לי מתוג מבחוץ כי הי' ראוי להיות בשו"א לולי התחברות שני שוא"ן בראש התיבה אשר לא יכונו יחד, והם על משקל הַגוֹי גם צדיק תהרוג, הֲיִנָּהֵק פרא, ונשתנו ממשפטם, עכ"ל.

וכל

ונמלת שתים ושהיהן ושתי הכליות לא יוכל לומר זה הנו״ן מפני הטורח שיאמר שְׁנֵתַּיִם, מה עשו? הפילו את הנו״ן וכשהפילוה עושין אות דגושה אחרי השו״א, מה שאין כן בכל המקרא, מה עשו עוד? ראו להוסיף געיא לפני שי״ן של שתים כדי לתקן הדבור ואמרו אֶשְׁתַּיִם אֶשְׁתֵּיהֶן אֶשְׁתֵּי הכליות אע״פ שאינה כתובה, וכן קורין כל בני ארץ ישראל ומצרים ואפריקה ובני המערב חוץ מספרד, וכשבא ר׳ יהודה הלוי ז״ל ור׳ אברהם בן עזרא ז״ל ש״ן לאפריקאה וראו כל העם קורין אֶשְׁתֵּי תמהו מזה והוצרכו לחפש אחריו עד שידעו כי כך צריך לקרות, וחזקו ר׳ יהודה בזה המעשה בכמה ראיות נכוחות למבין, אמרו, מנהג לה״ק שלא להתחיל המלה אלא באחד משבעה מלכים ובשמתחיל בו הרי זה מרפה את האות השני כמו שאמרנו למעלה כי כל שבעה מלכים מרכים בג״ד כפ״ת וכמו שעושין הרי הדבור עומד ונפסק, ורוצין להתחיל עוד באות שלישי באחד משבעה מלכים, הא למדת כי יתחיל באית מנועגע ועומד באות נח, כגון לבלתי הַפְּכִּי את העיר, כשהתחיל באות קמץ קטף הרי זה רכה את הפ״א ועמד הדבור כאלו נפסק, ועוד מתחיל את האות השלישי בדגש שהיא הכ״ף, והוא הדין למלת הַפְּכְּכֶם, בִּרְכַּת אובד עלי תבוא, הִגְדִּיל יי, יִרְבֶּה, לִנְגֹּף לִנְדֹּר כן תלך כל המקרא חוץ ממקצת שנרפו להקל והוציאה

אותן

שיתן המשרת כגון וישפה, שרביט, ברכת אביך (וכ"כ יהב"י במגלת אסתר), ואילו ריבו את הת"ו של שתים ולא יושיבו הגעיא הרי אנו כימין הנו"ן של שבות והורת המלה ללשון שתי' כמו ותאמר שהה אדני; ואם תמצא שינוי מזה שאמרתי לך דע כי יש שם מאורע שאירע לו (וזה המאורע הוא אשר קרא הסגר רבו התכונה השנית) כגון וכל דבר לא יפחד מן המלך, כי היו"ד והחירק לא רצו את הכ"ף לפי שעיקרו יתפחד והכילו הת"ו והגשו הכ"ף שבלהו, וכן תמצא במקרא אשר מאפה בתנור והלא אמרנו למעלה שהפתח מרכה והנה זה דגש לפי שהוא כמו בהתנור אבל כשהפילו הה"א עמד הת"ו בדיגשו כי כן דין המקרא, ומצאנו כמוהו במקרא כגון להמזבח להגדוד כי הה"א של ידיע' מרגשת אחריה כגון הגדול הירך, וכן הה"א של קריא' כגון הדור אתם, הקהל הקה את לכם, הקטנים עם הגדולים, אבל השו"א לעולם מרכה אחריו אין ממנה שתים וכמו שאמרנו וכו'; וגם זה ממדת לשון הקדש שלא יתכן שיבואו ג' אותיות מנוענעות לשולם אלא א"כ יהי' בהם מאותיות אחה"ע כגון יהרד יעבור יהרג אי כמו אותיות כפולות כגון מללי גללי (נחמי' י"ב ל"ו) רבבות אלפי ישראל, קללת יתום בן ירובעל, ואיכם במשקל צדקת ה' עשה, ברכת אובד,

שאין

שאין אות שני' שבהם מונענעת, ומשום זה הטעם לא נהגו ישראל מעולם
קודם שנתערבו בגוים ולמדו ממעשיהם לעשות פיוטים וחרוזות
ואמרים שקולים מפני שלשון עברי אינו כלשונות אחרים כי כל הלשונות
מנענעים כל האותיות וישראל אינם מנענעים כ"א אותיות אחה"ע
ואות בכולה כמו שאמרנו, תדע שהרי אם תמנה מלכים של פעל
תמצא שנים בשלשה אותיות, וכן פועל ופעול והדומיהם ויתר
הלשונות כל אות ואות מדבריהם מנוענע וכל פעל שלהן יש לו שלש
תנועות, ואילו הי' החרוז והמשקל טוב הי' עושין אותו בני קרח ודוד
מלך ישראל ושלמה בנו שהיו משוררי' כי עשו השירים והניגונים והשורות
כגון על מחלת לענות ואל הנחילות ועל עלמות שיר ועלמות לבן
ולמנצח בנגינות, ואיך לא היו עושין שיריהם חרוזות ופיוטים שקולו'?
וכי אנו בעניות דעתנו בדורותינו נוכל לעשות פיוטים וחרוזות והם
לא ידעו? אבל בודאי אחר שגלינו מארצינו וראינו הערבים עושין
חרוזות ופיוטים שקולים עשינו אנחנו כמותן והשחתנו את לשון הקדש
והכנסנוה במקום צר שלא יתכן לה להיות, והרי שלמה שנאמר עליו
אזן וחקר ותקן משלים הרבה ויהי שירו חמשה ואלף, ואמר ויחכם
מכל האדם ועם כל זאת לא עשה חרוזה אחת ולא פסוק שקול, ואיך
נאמר אנחנו שהוא לא ידע לעשות כמונו, אם כן טענו בהבלים
שישרו בעיני עצמינו הלא זה חסרון דעת אע"פ שלא נדע מלה"ק אלא

מה שנקרא כל שכן הם שהיו חכמים נבונים ומשוררים ומנגנים לפני הבורא במיני ניגונים תוך מבטא ותרועות משקל כי אמרו לעושה נפלאות גדולות לבדו זה ארוך ואמרו כנגדו לעושה השמים בתבונה זה קצר, ועוד את הירח וכוכבים לממשלת בלילה זה ארוך וכנגדו את השמש לממשלה ביום זה קצר, אלא בודאי אילו הי' לה"ק בדרכי היו הם עושים כן קודם כל אומה שבעולם, ואמר ר' יהודה הלוי ז"ל כי הפייטן הולך אחר המשקל ועושה שָׂמְתִּי במקום שָׂמָתִי, וְאוֹמֶר במקום אוֹמֵר וזה כולו רע, ועצם התנועה לפני מותו שלא יפייע לעולם, וכאמת מנהג האומות הוא ולשונ' עשוי לכך, ואנו יש לנו עניינים אחרים בלשוננו שיבין ממנו הקורא את התמיה ואת הגערה ואת התחנה ואת הבלבול ואת השאלה וכל דבר; השאלה היש ה' בקרבנו אם אין, הבלבול ויתמהמה נטע' שלו, התחנה למה תעשה כה לעבדך, את הגערה ההוא אמר ולא יעשה, וכן כולם מן הטעם שלהם תבין כאילו הנביא כנגדך מדבר לך פנים בפנים, ולענין משקל ותרועה כאבד את זה העיקר, ואין רמז' בעולם גדולה מזו האיך כפי' אנחנו בעניות דעתנו נוכל לעשות מה שלא ידעו הם לעשות, אלא ודאי אינה מדה ומדת האומות היא, עכ"ל, הרי לך דברי הרב ודברי התלמיד ושניה' לדבר אחד נתכוונו לירות אבן פנה ביסודי הלשון ולהעמיד התבונה השבית

על

וכל ה"א תמוה ושאלה שאחרי' אות שוא"ת ורפה גם היא בגעיא
כמו הברכה אחת לך, הדרכי לא יתכנו, וכן הלהרגני
אתה אומר, הכזונה יעשה את אחותנו, בכולם הה"א בגעיא
ואחרי' רפה בעדות יהב"י ומקנה אנרס, אבל כשהאות דגושה והיא
שרשית כשמע הגעיא כמו השמנה היא, ואם היא יו"ד לא
ידגישוה וישוב השוא שהי' נע להיות נח כמו הידעתם את לבן,
כ"כ הרא"ע בס' צחות דף י"א ומ"מ הה"א בגעיא במקרא כ"י של שנת
נ"ד וכן בשני חבריו שבמקרא. אמנם כשאות שאחר הה"א שימושית
הה"א בגעיא אפילו בדגש כמו הבמות ככל, הכצעקתה
הבמחנים, אכן מדברי המכלול (ד"ק דף כ"א וד"פ דף כ"ד)
נראה שיש מחלקת בספרים כי כן אמר שם: האות שאחרי ה"א השאלה
הפתוחה פעמים דגושה כמו הברב כח יריב עמדי, הדרכי לא
יתכנו, הכתנת בנך היא, הראיתם אשר בחר בו, הראיתם
כי שלא, שכיהם בדגש הרי"ש שלא כמשפט, ובגעי' הבמחנים אם
במבצרים, אלה דגושים, ויש רפים ובגעי' הברכה אחת היא לך
אבי, המערת פריצים, ובלא געיא הבסוד אלוה תשמע, המעט
ממך תנחומות אל, המשל בכם שבעים איש, הלהרגני אתה
אומר, הלעולמים יזנח אדני, הבעד ערפל ישפוט, הכזונה
יעשה, השכחתם את רעת אבותיכם, ובמקלת ספרים השכחתם

בגעיא, עכ"ל, הרי שהזכיר כמה תיבות בלא געיא אשר עליהם העיד יהב"י בהדיא שהם בגעיא בס"ס. והנה מצאנו התשחק בו כצפור, התמלא בשכות עורו (איוב מ׳) בשניהם התי"ו רפה בכל ספרינו גם בכ"י, ובמקצתם הה"א בגעיא בשניהם, והחכם מ"ש אמר ה"א של התשחק בגעיא בס"מ וכן לב"א.

החמישי, כל לשון **בתים** כגון בתים הבתים לבתים בתינו בתיכם בתיהן ובתי כל מצרים הבי"ת בהם בגעיא בכל מקום שהם בעדות יהב"י הנקדן ובלמשי וחכמים אחרים, ובחמשה מקומות ינוא המשרת בתיבת הטעם במקום הגעיא, שלשה מהן הבתים והן הבתים אשר יאכלו (שמות י"ב ז׳) ותתצו הבתים (ישעי׳ כ"ב י׳) ונשסו הבתים (זכרי׳ י"ד ב׳) וחד ובתים מלאים כל טוב (דברים ו׳ י"א) וחד ואת בתיו וגנזכיו (דהא כח יא) ועל זה מסר במס"ק ה׳ תוי"ן מדגישין בחזק, וכן כתב בן בלעם בטעמי המקרא שלו ואמר שהטעם באלו הואיל שהמשרת והטעם יחד בתיבה ונראים כאילו הם ב׳ תיבות, אבל כל שאר בתים שהם לשון דירה אינם מדגישין בחזק, ועוד ב׳ תוי"ן בלישנא אחרינא שהן מדגישין בחזק והם וישימה **תל**־עולם (יהושע ח כ"ח) גובריא אלך **תְּלָתֵּיהוֹן** (דניאל ג כג).

הששי. כל שתי תיבות מוקפות משפט תיבה אחת להם להשכין הגעיא בתנועה השלישית לניגון אם אין שו"א או דגש סמך לה כמו

קָֽהֳה־לִּי, אֳרָה־לִּי, הַנִּיחָה־לִּי, בְּעֻלַת־בָּֽעַל, מְנֻסַּת־חֶרֶב וכל דוגמתם.

השביעי. כל תיבה אשר יחוס על אחת מהתנועות שאחריה גם כן רפה: והתנועה הקודמת לתנועה האחרונה היא משוכה הנה אם תוקף התיבה ההיא לתיבה שכנגדה אפילו בתנועה השנית מ״מ התיבה הראשונה ההיא תעמוד מלעיל בנגיעתה אע״פ שהי׳ משפטה להיות מלרע אילו לא הוקפה כמו הֶֽעָרִים־הָאֵ֫לֶּה (דברי׳ י״ט ה׳) הנה משפט תיבת הערים בכל מקום להיות מלרע ובעבור המקף שב אחור וכן הַֽחֵל־הַזֶּה, וַחֲמֵשׁ־אמות (שמו׳ לח א) יֹשֵׁב־הארץ (ישעי׳ כו כא) נֹתֵן־לָהֶם (תילי׳ קמה) נֵכַר־הארץ, תֹּאכַל־עליו מצות, ושְׁמֹנַת־אלפי׳, מוּסַב־הבית (יחזק׳ מא ז) קְבֻרַת־רחל, את קן הָֽעָם־הזה, בַּמָּקוֹם־הזה (ירמי׳ לג י) ויצא מֵעִם־פרעה, לְדָוִד־עבדי (מ״א י״א ל״ו) אז יָשִׁיר־משה, זקני הָֽעִיר־ההיא, ערי הַמְּלָכִים־האלה (יהושע י״ד י״ב) וכשל גּוֹיִם־רבים (דברים ז א) הַגּוֹיִם־האלה (דברים כ׳ ט״ו) ועל זה כתב החכם מ״ש ז״ל במקלת ספרים כתובי יד מדויקים במקף והגי״מל במאריך, וזהו דעת בן אשר ככי שאלתי בחילופי בן אשר ובן נפתלי כתב יד, ולבן נפתלי המאריך בי״וד ובלא מקף, וכן בס״ת כ״י ככתב כאן בגליון אשר הַגּוֹיִם נפתלי

הגוים

הגוים עכ"ל, ובעל תיקון סופרים לאימש בתיבת השלום השתבש
מאוד בהגהתו ודברי המ"ש הללו כי לא ידע מה הוא, עיין עליו, הן
כל אלה בגעי' מלעיל בכל הספרים המדויקים ובעדות החכמי' בן אשר
ויהב"י ומנחת שי, אע"פ שיש תנועה גדולה עם נח נראה אחריהם,
והיא הכותבת להעמיד התיבה מלעיל אצל התנועה המשוכה וזה הפך
דעת המדקדקים האחרונים כולם, וכ"כ במכלול בשער דקדוק
הפעלים אבן הראשה (דף ו א) וגם באו מלעיל בלתי סמיכות מלה
זעירא או מלה מלעיל כמו הנה שָׁבַר־עלינו (מב ז) שאול שָׁאֹל־
האיש (בראשית מג ז). ויאמר עוד שם (דף יב א) ובפירושו ליחזקאל
כ"ב ל' גֹּדֶר־גָּדֵר בא מלעיל במאריך הגי"מל מפני המקף ומעמיד
בד"לת להעמיד מעט מפני הלר"י כי לא יבואו כועל מהשלמים כ"א בגרי
לפיכך לא יבוא מלעיל שלא ידמה לשם, עכ"ל, הרי שהמקף גרם
להעמיד התיבה מלעיל שלא כמשפטו והוצרכו להעמידו גם מלרע
להבדילו מן השם ולכן במקו' שאין לטעו' ישאר לעיל מבלי העמד' מלרע
בכל המשלים שהזכרתי אע"פ שיש שם נח נראה אחר תנועה גדולה.
אמנם כשיתוס התיבה על נח נסתר תבוא הגעיא מלרע על מכונה
כמו הלנן מֵאָה־שנה, וכן כשיש עוד געיא בראש התיבה
המכוגנת בעבור השו"א המתנועע שאחריה גם שם תעמוד געית התיבה
המוקפת על מכונה כאלו לא הוקפה כמו למען הָקִים־אֹתְךָ

(דברים כט יג) שהקיף בנגינה בס״מ גם ביה״ני, ועוד הנה שלישית גורמת להעמיד הנגינה מלרע והיא התחברות שתי הברות שוות אשר קראו בעלי המליצה בשם היאַטוס, כמו בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם (במדבר ט׳ ג׳) שהנגינה בסי״ן בעדות יהב״י ולא בעי״ן שלא תתגנה התיבה ע״י הארכת הברות שוות ותכופות עָה עָ אשר לא יכונו בשפת לשון עברי אם לא בשעת הדחק במקום שאין מנוס לברוח מהם, ובכל מקום שבנגעו בשכים מתנגדים, בטלו הקשה מפני הקל וכמו שהזכרתי בפ״ק הקדום בשם החכם כרקון.

עד הנה משפטי הנגיעות הפשוטות העומדת.

ואולם משפטי המתיזדרו׳ ותמוכות לאחר שני מינים, קלות וכבדות. הקלות הם הקודמת לשו״א מתנועע, והם על שלשה דרכים.

הדרך הראשון. כל תיבה אפילו בת ג׳ תנועות וא״ל בת שתי תנועות אם יקדם לניגון בסמוך שו״א מתנועע ורפה הנה הנגינה תהי׳ בתנוע׳ הקודמ׳ לשו״א לא בשלישית אע״פ שהיא הראוי לנעי׳, כמו הָעֹמְדִים כי הניגון הוא בד״לת ואף כי תנועת הס״א שלישית לניגון מ״מ הנגינה בחולם העי״ן שהיא שנית לניגון, וכמוהו הֲהֹלְכוֹא יִירָשְׁךָ יֵאָסְפוּ וְאוֹמְרָה וְאֶשְׁבְּרָה וְאֵדְעָה הַחֹרְשִׁים שֶׁרָבְיָה בִּימִינְךָ לִימִינְךָ גּוֹרָלְךָ תוֹתַמְךָ וּלְתָךָ והומיהם, ונראה הטעם כי השו״א

המתנועע אף כי אינו בכלל שבעת המלכים מ"מ בתנועות יתחשב בחרי גם הוא מניע האות ולכן גם הוא במספר התנועות כמבה במשפטי הטעמים ובכמה מקומות הוא נחשב למלך אצל הנגינות כמבואר לעיל דף כ"ז א' ולכן כל אלה כמשפטם כי הגעיא בתנועה השלישית לכיון אשר הוא המקום הראוי לגעיא, ומזה כל פִּינְחָס סִיסְרָא גַּרְשׁוֹן ודומיהם בגעיא בראש כמשפט, וכן כל דְּגָנְךָ ותירשך שמלתיך ידך שדך להצילך יצילך ויאלך יקימך הוליכך יוליכך נלכה וישנו (לשון שינה) ויראו (לשון מורא) וירשו (לשון ירושה) יגרך גבלך הם וכל דומיהם בגעיא ע"פ הכלל הזה כי השוא שנהם מתנועע בהרי בהפסק ימצא לתנועה כי תאמר דגנך ותירושך ידך יצילך יקימך אצילך יוליכך ואשבה בגיהה ארעה יראו ירשו וכן כולם, ונתכאי זה תשוב הגעיא לאחור במקף השלישי לכיון כמו יירשך יאספו ודוגמתם, ואם אין שם שלישי יבטל הגעיא. ואם תאמר אם כן למה זה בתיבות אהבך איבך חתנך ועמך הגעי' בראש והרי השוא"ין האלה ישתנו גם הם בהפסק ענין ונאמר ועמך אוהבך אויבך שומרך וא"כ הי' הגעיא ראוי' קודם השוא? דע והבן שאין אלו דומין לראשונים כי אין בהם כ"א הריסת מלב התנועות

מן

מן עי"ן הפעל אל למ"ד הפעל שנתחלפו יחד בעבור ההפסק, כי גם באוֹהַבְךָ ואוֹיִבְךָ הי' ראוי עין הפעל לסגול דוגמת שׁוֹמֶרְךָ אלא שהה"א גרם לפתח והיו"ד לחירק והנה בהפסק נתחלפו התנועות ובאות על עיקרן כמשפטם ולא נתוסף תנועה בתיבה שלא היתה גם בתחלה כמו בידך שדך ויקימך וגבולך וחבריהם שניתוסף בהם תנועה בהפסק שלא היתה גם בראשונה.

וראיתי להחכם בעל מקנה אברם שאמר בדרך כלל: כל תיבה שנה תנועה ואחרי' שו"א והמוך אחרי השו"א אות נעה ורפה הנה התנועה הראשונה בגעיא כמו תַּדְשֵׁא עֲלְוֹן חֲרָבוֹת חֲמֵרֵי אֲרְבֵּל כַּדְכֹּד וכן כל עֲרָבוֹת בְּעַרְבוֹת זולתי מֵעַרְבוֹת מואב, עכ"ל, והחזיק אחריו החכם ר"א הלוי בטוב טעם שלו, גם החכם הקדמון יהב"י ז"ל כתב בפ' כתים כל ערבות בערבות מתוגי העי"ן חוץ מן ויעל משה מערבות מואב (דברי' לד א) שהמ"ם נמתג ולא העי"ן עכ"ל, ונראה מדבריהם שכל השו"אין האלה מתנועעים, וכן מצאתי בהדיא בשם חכם קדמון הזכירו החכם מ"ש בפ' בהעלותך שאמר כל ערבות בערבות בכל לשון בחטף כתח חוץ מן מערבות מואב שהוא בחטף לבד עפ"ה עכ"ל.

הדרך השני כל ה"א מנררת הממשת לתיבה בתחלתה אות שואית ורפה היא מועמדת בגעיא כמו המכסה את הקרב,

המתענים

המתעבים משפט, המלקקים בידם, המרצה הזה, המלמד ידי לקרב, המסכן תרומה, המעושקה בתולת בת ציון, המדבר אליך, המבשרות צבא רב, כולם רפויי המ"ם כמוכי הה"א בגעיא, וכן הצפרדעים כולם רפויי הד"י זולתי ותעל הצפרדע שהוא דגוש, וכן כל הלוים שבמקרא רפויי הלמ"ד וכמוכי הה"א בגעיא בעדות יה"בי ומכלול, וכן הדין באותיות בכ"ל הבאים בכח הה"א כמו שיתי לבך למסלה, וקיתו לממיתים למאחרים על היין, למילדת, בסערה השמים, כולם והדומים להם האות הנוספת בגעיא, ובמכלול דף מ"ו הזכיר קצתם שבאו בלא געיא והם הם בעצמם שכתב יה"בי בגעיא ע"כ ס"מ לכן כרא' יש מחלוקת בספרי' על מקצתם, ויש ספרים רבים שהעמידו חטף פתח באות שאחר הה"א בעבור הגעיא שלפניו כמבואר בקונטרס המסורת המיוחס לבן אשר שאמר בדרך כלל ז"ל: כל הקריאה הַמְּדַבְּרִים, המבקשים המלקקים, המתעבים, המגרים, המצאהני, המשלחים, המצורעים, המלאים, המלאה הזרע, כאשר תהי' געיא תחת הה"א כל אשר אחרי' יהי' פתח קוץ מלה הכלכים מהם משתני' הם המדברים אל פרעה (שמו' וכו) המילדת ושבריו, המזמרות (ירמי' כ"ב י"ח) ושבריו, המים המאררים ושבריו, המקטרים, והשבית את הכמרים (מ"ב כ"ג ה') המשוררים והמהללים,

המצפצפי', ניח המבשלי', המישרי', המשחקות, המעושקה, המבקרים, המבשרות, המהלכים, המעשרים, עכ"ל, ור"ל שכל אלה בשו"א לבד אע"פ שקדם להם געיא.

וכבר הזכרתי לעיל משפט ה"א השאלה הקודמת לשו"א.

הדרך השני כל תנועה הקודמת לחטף פתח או חטף סגול או חטף קמץ המנוקדים באחה"ע היא לעולם בגעיא אף שקדמה לה תנועה משוכה והיא שלישית לניגון, כמו שֹׂנַאֲךָ שֹׁלֵחֲךָ וָאֶעֱבוֹר מֵאָהֳלוֹ שלולי החטפים הי' הגעיא בתנועה הראשונה דוגמת אוהבך ואקנה כמבואר לעיל ועכשו כדקה בעבור החטף, אכן גם אלה כמשפטם כי התנועה הקודמת לחטף היא השלישית לניגון באמת כמו שכתבתי למעלה.

ומזה המין כל געיא הקודמת לא"פ שבאות הראשון מן הרצופות כמו בְּהַרְרֵם שעיר, בְּחַצְצוֹן תמר (בראשי' יד) וכמו שכתבתי שם בשוס שבל, וכן כל תנועה הקודמת לשארי האותיות המנוקדות לפעמי' בח"פ גם היא בגעיא כמו כל השומע יִצְחַק־לִי, רְצַפַת נהט, וּזְהַב הארץ ההיא, וּשְׂדֵה מגרש עריהם, וּשְׁבַע עשרה, וּשְׁבֵה שביך, וּשְׁלַח לקראתם, וְסַגַר פוס אריותא וְסְחַר־כוּש כל אלה והדומים להם בח"פ בעבור אות השריקה כמו שבררתי בשוס שבל לתורת אלהים מפורש בראשית ב' י"ב גם כ"ז

אבל וקשה לי שהוא בגעיא וא"כ בכל ס"ס הזקנים נעדות יהב"י גם ושלח־לי, בגעיא וא"כ נעדות בן אשר ודלא כרד"ק במכלול דף קנ"ג ·א'.

עוד מצאתי בקונטרס המסורת הנ"ל בלשון הזה: סימן, שתי אותיו', אשר בתיבה אחת גבוהות, ולעומת זו חרוהות, כל המקרא על זה, מכי כל ספר וקוה, הסימן הזה עוד לא ירזה, אם געיא לאות ראשון תקדום בנעימת לשון יפתח פיו באות הראשון כמו שפכהו לאלים צללו (איוב מ כב) מללי גללי (נחמי' יב לו) המלקקים (שופטי' ז ו) יללת הרועים (זכרי' יא ג) אשר לקקו (מ"א כ"א יט) רבבות אלפי ישראל (במדבר י לו) ברבבות נחלי שמן (מיכה ו ז), ואם אין געיא אצלם, לא יפתחו לעולם, אבל גוללם, לא יפלאו במלם, כמו רבבות אפרים (דברים לג יז) חקקי און (ישעי' י א) הננו הנני, והכל לזה דומה, וטעי בזה הומה, כעור וסומא, לבורים ידמה, חוץ מן ארבעה פסוקים, על זה פוסקי' ועליו חולקים, כי געיא להם סמוכה, ועמהם משוכה, ובהם תמוכה, שמורה וערוכה, והם לא נפתחים ובהם לא נכבשים, בלר להם ישחרנני (הושע ה טו) זובח תודה יכבדנני (תהלי' נ) אז יקראנני ישחרנני ימצאנני (משלי א) ומשחרי ימצאנני (משלי ח) עכ"ל, ומה שאמר כי געיא להם סמוכה ר"ל

מנוגנים בטעם, ודבריו אלה העתיק גם הרד"ק במכלול דף ע"ט ב׳

והוסיף עוד כי קללת אלהים תלוי, כי רננת רשעים מקרוב, בכלל הנבלעים ונקראין בחטיפות, אכן יה"ב כתב נהדיא רבבות אפרים, קללת אלהים, ונראה שבניהם בפלוגתא ישנויים.

ועוד בקונטרס המסרת הנזכר ז"ל: רב פינחס ראש הישיבה הי׳ קורא סובבים, המשוררים, שוטטו בחוצות ירושלים, המוטטה, התפוררה, וקרב לנו (תילי׳ כה כב) מרפידים, כי היתה הרוחה, הרביעי, הרכוש, הרשעים, וסגר כוס אריותא, ושבה שנך, ושלח לקראתם, ושלח ליענים, ושבע עשרה דרשנים, לא תבשל גדי, אל קשי העם, יכתבם, ועל לנס אכתבנו, עכ"ל, ועיין עליהם מנחת שי.

ודע כי הגעיא הקודמת לשו"א מתנועע בלתי נדחת לעולם אבל תמלאנה שתי תנועות רצופות תמוכה אחר. תמוכה כמו ואברכם ואגרשנו ויאכילך, גם תמיכה אחר פשוטה כמו לישועתך וארעך, גם פשוטה אחר תמוכה כמו מושבותיכם שופרותיהם לאבותיכם רחמניות, גם תמלאנה שתים פשוטות זו אחר זו כמו

בשבועותיכם

בְּשְׁבוּעֹתֵיכֶם וְהָאֶשְׁתָּאוּלִי הָעֻזִּיאֵלִי שהראשונה מליעית לשבית והשבית מליעית לניגון.

ולכל הגעיות הנזכרים משפט נגינה לענין יהו״א ונג״ד כפ״ת לעשות דחיק ואתי מרחיק וכמ״ש יהנ״י לְאָחִיךָ לַעֲנִיֶּךָ (דברים ט״ו י״א) הלמ״ד דגש בעלילות השתג, וכן כתב בפ׳ קדושים וְיָרֵאתָ מֵּאֱלֹהֶיךָ המ״ם דגושה באספמייס וכן חברו דמפני שינה תקוס והטעם בעבור ההברה בין המתיגה ובין ניגון. המשרת, וכן אַשְׁבִּיתָה מֵּאֱנוֹשׁ זכרם, ויאמר עוד שָׁמָּה קָּבְרוּ (בראשי׳ מט לא) הקו״ף דגשה בעלילת המתג, וכן למ״ד של אֲשִׁירָה לַּיָי (שמו׳ ט״ו א׳) ונו״ן של עֲבָדֶיךָ נִּשְׂאוּ.

ועוד יש להכיר בגעיות כלל גדול כי להם מדרגות ביניהם אל האותיות אשר תפולנה בהן ונערך אל סמיכתן במקף ובמוכרת, כי כל געיא אשר תפול באותיות היסודיות הנקראות מלכים ושרשיות אצל המדקדקים היא גדולה ומשוכה יותר מן הנופלות במשרתות הנקראות שימושיות, כי געית רי״ש רחמניות גדולה מגעית למ״ד לאבותיכם, וגעית התיבה הקודמת אל המקף גדולה מן המוכרתת וגעית האות הראשונה הכופלת בתיבה הבאה אחרי המוקפת היא גדולה ומשוכה מכל הגעיות כמו הוּא־הָעֹבֵר לפניך (דברי׳ ט׳ ג׳).

ודע כי כל הגעיות הנזכרות תשתנינה לפעמים למשרת אל הטעם

שאחריהם

באחריהם כמבואר לעיל שער ב׳ כ״א בדין הזקף והטרס והפסיק והתביר והטפחא, אך זאת מצאתי ליהב״י שכתב וְהָֽאֲנָשִׁ֡ים וְהִסְמִ֡כוּ וְנִשְׂא֡וּ ודומיהם במסרת וגעיא יחד, אבל אבל וַיֵּצְא֡וּ וַיֵּלְכ֡וּ לא רשם הגעיא.

ובזה נשלמו משפטי הגעיות הקלות פשוטות ותמוכות.

והתנועות אשר געיתן כבדה הן התנועות הקטנות הנופלות בתחלת תיבה בת ג׳ תנועות המטוגנת בטעם מלך דוקא, וניקוד התיבה על אחת משלש תכונות אלה, או שבין התנועה הפנית לתנועה המוטעמת שני שוא״ן דוגמת יִֽשְׁתַּקְשְׁקוּן (נחום ב׳ ה׳) וַֽיִּשְׁמְע֞וּ, מֶֽמְשַׁלְתְּךָ, או שיש ביניהן שו״א בלות דגושה דוגמת שַֽׁבַּתְּכֶם (ויקרא כ״ג ל״ב) אל תִּֽתְאַבְּלוּ, אֶֽתְנַפְּלָה, וַֽתִּתְּנֵם ביד לריהם (נחמי׳ ט׳ כ״ז), או שיש ביניהם שו״א בצירוף פתח או קמץ או סגול דוגמת וַֽיְבָרְכוּ וַֽיֶּאֱהַל הַֽטֳּהָרָה, הנה בכל אחת משלשת התכונות האלה התנועה השלישית לטעם בגעיא כבידה. ולכן כל וי״ו פתוחה הנוספת בתחלת המלות הבאות ע״מ וַֽיֶּאֱהַל וַֽיֶּאֱסֹף וַֽיַּעֲבֹר וַֽיַּעֲשׂוּ וַֽתַּעֲשִׂי וַֽתַּעֲשׂוּ וַֽיֶּחֱזוּ וַֽיַּחֲרִישׁוּ וַֽתַּהֲרֶינָה וַֽתַּעֲמֹדְנָה וַֽיִּמְתְּקוּ וַֽיִּשְׁאֲלוּ וַֽיֶּחְדְּלוּ וַֽתַּחְגְּרוּ וַֽיְכַבְּסוּ וַֽיְרַקְּעוּ וַֽיְחַפְּאוּ וַֽיְכוֹנְנוּ וַֽיִּקְּדוּ וַֽיִּדְּמוּ

ויתנו

ויתנו הם וכל דומיהם הוי"ו שבראשם בגעיא כשהתיבה מנוגנת בטעם מלך או בזהיא מוקפת למלה זעירה המוטעמת במלך כמו ויספרו־לו, ויתנו־שם, ויתנו־לי ויקחו־אבן וחבריהם אבל ויוהדלו השמש היו"ד בגעיא במדויקים וביהב"י אף במלת לו במברת, וכרת' שזה לדעת ב"כ ואכן כ"ל כבן אש־.

וכל המורכבים מהם גם הם כמוהם כמו ויעקבני ויפקדם ותתמנם ויפרך וירדפום וישמטוהו ויזכרה ויעשה והחלקם, ויקדשהו והללה והשבהו, ותטהרם, ותבלעני ויחטאהו ויברכהו ויגרשום וירקעום וילמדה וימררוהו ויפרפרני ויפצפצני ויכוננה ויעמידהו ויכהום ויתנהו ויתנם והתנם וכל דוגמתם בגעי' בראש ע"פ התנאי הנזכר.

וכן כל השמות הבאות בתנאי הנזכר הם בגעיא בראשם כמו, כל הנערה המהבבת הנהלה המהנה ההאוה. המערכת במעלות למעלות, הנאמן המהצה, המהרת הטהרה בצהרים, מדעך משאכם בממאכם אוהה, השבהו שבתכם, הכנעני הכנענית ממלכתך הכרמלית הפרתמים המזבחות הנשתון המשבצות וכל דומיהם התנועה הראשונה בגעי', וכן אם הם שתי מלות מוקפות כי המקף מחברן לתיבה אחת כמו הבר־

קך, עַל־מַחֲבַת (ויקרא ו׳ י״ד) ודומיהם.

ויוצא מן הכלל הזה כל השמות אשר אות ראשונה שלהם בחולם כי אז לא תעמוד הגעיא בתנועה הקודמת לחולם כמו הכהנים לכהנים השואבים השואבות השוערים ודוגמתם.

ויאמר יהב״י ואחריו החכם בלמשי ור״א הלוי כל וי״ו ויהי ויחי כשהיא בטעם פשט או במקף עם תיבה שטעמה ברא״שה היא נקראת בגעיא, וכן כל ורעך המכונן במלך הזי״ן בגעיא, גם במקרא כ״י של שנת כ״ד מצאתי כמוהו מלאתך וְדִמְעֲךָ הד״לת בגעיא, ויתכן שכן משפט כל הבאים על משקלם, וכן ג״כ שהאות הנעה בראשונה משלש תנועות היא נקודה בסגול גם היא בגעיא כמשפט כמו אֶשְׁתַּחֲוֶה אֶתְנַפָּלָה אֶקְחֲךָ וּמֶמְשַׁלְתְּךָ וכל הבאי׳ על משקלם אבל וָאֶשְׁתַּחֲוֶה וָאֶתְאַבְּלָה הגעי׳ בוי״ו הקמוצה שבראשם וכן בכל דוגמתם ומזה המין אֶת־הֶחָנִית (מ״ב י״א י׳) אֶת־גְּבוּלְךָ (דברים י״ב כ׳) אֶת־בַּת־בְּנָהּ הא׳לף בגעיא לבן אשר ובעדות יהב״י ומ״ש וכן אֶל־עַבְדְּךָ (קדמאה דפ׳ ויגש מ״ד כ״ד) וכן אֶת־כַּסְפְּךָ (ויקרא כ״ה ל״ז) בגעיא לב״א כמתוב במילואים.

וכן ג״כ כשהתנועה השלישית לטעם היא חירק כמו כל בנין הִתְפַּעֲלוּ וַיִּתְפַּעֲלוּ וּמִתְפַּעֲלִים בין שהתי״ו כתובה בין

שהיא מונלע נבא הדגש בכולם האות הקודמת אל הדגש או הגו"א היא נגעיא כשהתיבה מוטעמת במלך, כמו התרועעה התפוררה התמוטטה התנוטטה והתיצבו והתהתנו התהלך-נח והטהרו והשענו התנשאו התחטאו הטהרו תטמאו ויתגעשו ויטהרו ויקהלו יטמאו וישתחוו והשתחוינה ונשתחוה נתחכמה מתיהדים מטהרים המתיחסים המתנדבים ומשתחוים, הם וכל דומיהם נגעיא באות הרוקה שבראשם. וכן כל תיבות אחרות הדומות להם בתנאי הנזכר אות הנקודה בחירק הקודמת נקראת נגעיא כמו ימצאך ישלחך, כי יִפְגָשְׁךָ (בראשי' ל"ב י"ח) היו"ד בנעיא והגימ"ל רפה ובמאריך לבן אשר בעדות יהב"י וכ"כ מ"ש, וכן כמרגלי' לרצונכם ברצונך ובזרועך הנטוי', תפארתך הפלצתך ולבהמתך ובהתפנחם (יחזקאל ל' י"ח) משמרתך, ממעשינו, וכן כל ממחרת המנוגן בטעם מלך דוקא, וירד מיעקב, עלה ארי' מסבכו מספרך ומגרנך וממחצית בני ישראל תניכא דמטות (במדבר לא מב) מקבצאל (ש"ב כ"ג כ'). וכן כל מזרעך ולזרעך ובזרעך נגעיא בראשם בבוא מלך לנגנם אך כשיבואו בלא מ"ס ובלא וי"ו תשאר הגעיא בזי"ן וסימנך יראה זרע יאריך ימים.

וכן הדין בשתי תיבות מוקפת כמו יִזַּל־מַיִם, לְמַד־דַּעַת וכ' יִסְלַח־לָה, ועתה יִגְדַּל־נָא, משכן־שמך,

ואשר

ואפר נשבע־לי, ונשבע־לך, הדבק־בה, מגדל־שכם, ומכנס־בד, בנהר־כבר, כולם בגעיא בחירק שבראשם בס״מ ונעדות יה״ני ומ״ש וכן כל דכוותהון. ויאמר יה״ני כל ויקח הקח נקח יקח המוקפים עם תיבה שטעמה בראשה לעול׳ האות אשר לפני הקו״ף במתג, וכן כל ויתן יתן התן נתן בהסמכם אל מלת לי לו לך לה לנו האות שלפני הת״ו במתג עכ״ל, וכן אשר יגע־בן היו״ד בגעיא וכולם כמשפט ע״פ התנאי הנזכר, ועיין עוד מה שכתבתי בשום שכל אצל ויתן לי (בראשי׳ כג ט) ואצל ויתן לך (שם כו כח). ויאמר יה״ני עוד, כל מקרא־קדש שהוא במקף ובפשטא המ״ם במתג עכ״ל, ואחריו החזיקו החכמי׳ בלמ״ז ור״א הלוי ואחרים וכל הספרים המדויקים מסכימים עמהם אך בטע׳ פשטא לבד לא בטע׳ אחר זולתו, והקרס רא״כ הבין שטעם פשטא לאו דוקא ולכן המתיג כל המנוגנים במלך כגון טפחא וזקף ואס״ף ולא יפה עשה.

כל לשון הוי׳ וחיות כשניתוסף בראשם אות שימוש בשוא או בחירק כמו אהיה תהי׳ יהי׳ נהי׳ מהיות להיות ודומיהם, וכן אחיה תחיה וכו׳, האות הנוספת בגעיא בכל ספרינו בין שתהי׳ התיבה בטעם או במשרת, אכן ביה״ני לא נרשם הגעיא כ״א כשהם מנוגנים במלך דוקא או כשהתיבה סמוכה במקף למלה זעירא המנוגנת במלך וכל זולתם בלא געיא.

גם נמצאו אשר הם שלישיות לאות נקראת בגעיא קלה אף שאינה שלישית כ"א רביעית או חמישית בתנועות התיבה כגון מ"ש בְּמֹֽעֲצוֹתֵיהֶם (הושע י"א ו) מִמַּֽחְשְׁבוֹתֵיכֶם (ישעי' נה ט) שחירק המם"ן שלישי לאולם למ"ד הפעל וכן נקראות בגעיא.

גם כשהתנועה הראשונה קמץ והתיבה מוקפת למלה זעירא המנוגנת במלך מלאנוה בגעיא כמו יָֽקָם־קַיִן, יֶֽלֶד־בֵּן וְהִגַּֽד־לָךְ, לפי שהם דוגמת יִזַּל־מַיִם, לְמַד־דַּעַת ונגריהם.

גם הויו השרוקה המשמשת וּבְ־ וּבְ־ וּלְ־ וּמְ־ וּתְ־ וּנְ־ שימוש בראש התיבות המונחות ע"פ התנאי הנזכר היא נקראת בגעיא בנירה כמו וּבְאַֽהֲרֹן וּבְעַמֶּךָ ובשבבך ובזרעך ובארצכם ובחצרות ובקצרכם, ובצרעה ובירמות (נחמי' י"א כ"ט), ונשמעי ונפתחו, ולעמך וליעקב ולזרעך ולמועדים ולבהלם ולהעלותו ולדבקה בו ולהשכיל ולאביונך ולאכלכם ומברכך ומהללים ומקטרים ותבוקשי, ונזמרה גבורתך. כל אלה הוי"ו בגעיא בראש, ולדעת הקדמונים כל אלה השוא שאחר וי"ו שרוקה הם מתנועעים לכן יש סופרים קדמונים שנקדו כולם בח"פ וכן הם במקצת ספרינו אך ברובם הם מנוקדים בשוא לבד כי אין מדרכם לנקד ח"פ כ"א באותיות הגרון או באות השריקה. ויאמר הרא"בע בספרו צחות

דף

דף י"ד א' אם הי' אחר הוי"ו שוא נע ישימו שורק בוי"ו ויקראוהו כאלו הוא אל"ף, ברכה וקללה, וכן בפעלים ושמרתם לעשות.

גם יש געיות כבדות בוי"ו שרוקה בראשי תיבות נוספות התנועות בגלל שם טעמים מן המלכים הגבוהים כמו ולישמעאל (בראשי' י"ז כ') ובמועדיכם (במדבר י' י') ותכסנו (ירמי' ג' כ"ה) ובשליתה (דברי' כ"ח נ"ז) ובהקבץ (אסתר ב' ח') ובהנשאם (יחזקאל א' כ"א) ובתחנונים (ירמי' ל"א ח') ומריא־וצאן (מ"א א' י"ט).

ודע כי הגעיות האלה לא תשתנינה לעולם לא מחמת משרת ולא מחמת דבר אחר כמו שלפעמי' תשתנינה הגעיו' הקלו' הנזכרי' למעלה.

ויש עוד מין געיא המיוחד' בשם הזה והיא הסומכת בצד השו"א שבתחל' התיבה, ויש סופרים שרושמין אותה בימין השו"א וקוראין לה געיא שו"א, ויש בשמאלו וקוראין לה שו"א געיא, ויאמר החכם חיוג כי הגעיא הנרשמת עם השו"א יש נקדנים שמשימין אותה לפניו כגון וְהָיָה ולא יתכן כדי שלא תתערב עם טעם של ספרי אמ"ת שדומה לה (כמבואר למעלה בתחלת הפרק) והוא לפני השו"א לעולם ונראה התיבה כמו על כן לא יקומו רְשָׁעִים (תלי' א') עכ"ל, וראיתי ליהב"י הנקדן בספרו עין הקורא שלפעמים רשם אותה בימין ולפעמים בשמאל השוא וכאילו בא להורות שאין קפידא בדבר, והגעיות האלה רבות מאוד על פני כל המקרא ומנהגם לשכון בצד השו"א שבראש

התיבה

התיבה שאחריו אזה"ע יטעם התיבה רחוק מן הסו"א ב' תנועות כמו זה אלי ואנוהו, (שמו"ט ו ב) והיה במקום (ויקרא י"ג י"ט) והיתה שבת (שם כה ו) והיתה לעדת (במדבר י"ט ט') והיתה לבני ישראל (שם י"ט י') בהקריבם אש זרה (במדבר ג' ד') כי תצור אל עיר להלחם עלי' (דברי' כ' י"ט) והלא לחם שבפ' חלות וחברו בפ' צו, והלאת מלה (במדבר ו יט) קרבנם בתימו לעולם (תילי' מט) כל אלה הסולי"ן שברא"ש בגעיא, וכן רוב מלת **ואת־ ואם־** המוקפית לתיבה המכוננת בטעם גרשיים או זקף כמו **ואת־דדן** (בראשית י' י"ג) **ואת־פתרוסים** (שם י' י"ד) **ואת־האנשים** (שם י"ט י"א) ואת גביעי (שם מ"ד ב') ואת הקרשים (שמות כ"ו כ"ט ול"ו ל"ד) **ואם־יותר** (שמות כט לד) ואת האפד (שם ל"ט כ"ט) ואת חטאתכם (דברי' ט' כ"א) ואם בשדה (שם כ"ב כ"ה) וכל אלה הגעיות קים יהב"י בהדיא, ועוד רשם בגעיא בשאר האותיות שאינם אזה"ע שלמים הם אתנו (בראשי' ל"ד כ"א), בני אצר (שם ל"ו כ"ז) בגעיא במקצת אספמיים; שלח נא ביד תשלח (בפ' שמות) ולא תעלה במעלות (פ' יתרו) משוקדים (פ' תרומה כ"ה ל"ג) וחברו בפ' ויקהל ל"ז י"ט וכל היתדות (ל"ח כ') לכל הבהמה (שמיני י"א כ"ו) אשר יוצק (פ' אמור), ישרתו עליו בהם (במדבר ד' י"ד) במעיך (פ' נשא ה' כב) סלח נא (פ' שלח) לכל מנחתם (פ' קרח) לכל נשר (שם) שקץ

תשקצנו

השקצנו ותעבה העבנו (פ׳ עקב) כבל הדברי׳ (שם ע׳ י׳) ולא יהי׳ הדבר (פ׳ שופטי׳) ושכחת עמר (כ״ד י״ט) והיה כהניח (שם כה יט) שניהם נגעיא, כמהפכת סדום (נצבים כ״ה כ״ב), כל אלה הגעיות שבאוריתא מקיימים בעדות יהב״י גם המ״ש הזכיר רובם, ואולם באחר קריא עצמו מספר, אך המעיין אחריהם להבין דרכיהם יבין כי כולם במבטאם ילכון ונגדרים מן הטעמים הסמוכים בתיבתם או בתיבה שאחריהם שהם מוקפות אליהם, ומן האותיות המתלוות עמהם כגון אות אהח״ע או אות השריקה או שתי אותיות ממולא אחד או אות בו״כל המשמשת למלה זעירה מוקפת, כי כל האותיות האלה לקלותם יתבלעו במרוצת הדבור לולא העמידו געיא אבל הש״א כדי להכירו היטב כי כל שו״א שעמו געיא הוא נקרא בהרקבה כמבואר בדברי הקדמונים ובמשפטי הניקוד.

עד הנה דברנו ממיני הגעיות הבאות בתיבה להטעים ולהכניס המלה ולהריץ הדבור אל גבולו הוא האות המכוונת, אכן מלבד אלה מלאכו סימן הגעיא במקצת תיבות בקלה התיבה אחר האות המכוונת ואלה בשם העמדות יקראו כי בהם עמוד הקורא מעט כדי להכירם היטב, והם באות על שלשה דרכים.

הדרך הראשון. כל תיבה שהיא ע״מ פּוֹעֵל או פָּעֵל מלרע, ושבה הנגינה או הגעיא למעלה אל התנועה הקודמת לאחרונה,

לו שני הסימנים ע"י שינוי מלרע כדי להבדיל בין פועל לשם ובשני שהזכרתי למעלה דף כ' ב' בשם רד"ק כי גורר גורר בא מלעיל במאריך כנ"ל מפני המקף ומעמיד כה לא להעמיד מעט וכו', והגמתי וְאוֹזֵל לוֹ (משלי כ' י"ד) עֹרֵף כָּלֶב (ישעי' ס"ו ג') גָּרֵשׁ לֵץ (משלי כ"ב י') פּוֹטֵר מַיִם (שם י"ז י"ד) כל אלה בתרי טעמי כנ"ל ומ"ש ובעדות המכלול דף כ' א' והטעם הראשון הוא הניגון הראוי לתיבה והטעם השני הוא סימן ההעמדה ואינו מרכא כמו שחשבו מקצת אנשי' כי לעולם לא יורה מרכא לא לפני מקף ולא לאתנח ולעולם לא יתחברו סוכה ומרכא בשירותם יחד כידוע ממשפטי הטעמים. וכן נָבֵל צִיץ (ישעי' מ' ז' וח') לְבָעֵר קָיִן (במדב' כד כב) אֹהֵב פֶּשַׁע (משלי יז יט) אֹהֵב דַּעַת (שם י"ב א') והדומים. ובכל מקום שהתיבה מלעיל לא יתרחק הניגון כ"א בשלשה מקומות והם בּוֹקֵעַ מַיִם (ישעי' ס"ג י"ב) מֹנֵעַ בָּר (משלי י"א כ"ו) בּוֹצֵעַ בֶּצַע (שם א' י"ט) ומלבדם בתרי טעמי ר"ל בטעם והעמדה ועיין לעיל ס"ג כ"ו.

הדרך השני. כל קי"ת או עי"ן השוכנים בסוף התיבה המנוגנת מלעיל יעמידו התיבה גם בתנועתה האחרונה כדי להכביר אות הגרון היטב שלא תבולע ברהיטת הדבור כמו וַיִּשָּׁבַע לוֹ (בראשי' כ"ד ט') שהבי"ת נגעיא בש'מ וביה"ב וכן כשהתיבה מוקפת כגון נִשְׁבַּע-לִי (בראשית

(בראשי' כד ז) נִשְׁבַּע־לָךְ (דברי' כח ט) יִגַּע־בּוֹ (ויקרא עו ובמדבר י"ט) וכן כל אקח הקח יקח נקח המוקפים ע' מלה שנגינתה בראשה כגון לי לו לה לך לנו הקו"ף נהעמדה מלבד הגעיא הקודמת לה וכן מלאנו כולם בכל המדויקים גם ביה"בי, וכבר הזכיר הרד"ק במכלול דף כ"א' יִקַּח־לֵב (הושע ד' י"ג) הַנַּח־לוֹ (שם ד יד) בכלל הכתובים בשני טעמים, ור"ל בגעיא והעמדה, ויאמר יהב"י נפ' מטות וה' יִסְלַח־לָהּ כולם כתובים כן בענין.

הדרך השלישי. כאשר תפגשנה שתי אותיות גרוניות זו בסוף המלה וזו בראשית המלה שאחרי' אז תהי' העמדה בתיבה הראשונה מלרע מלבד הכינון אשר בה מלעיל כמו שָׁלַח חשך (תלי' ק"ה כ"ח) הַשְׁמַע עָם (דברי' ד' ל"ג), ויאמר יהב"י רוֹצֵחַ הוּא (במדבר ל"ה) שלשתם שנעכין כן כתיבין · ואפילו אם אין התיבה ראוי' לניגון כלל והיא סמוכה במקף אף למלה בלתי זעירה מ"מ תהי' התיבה המוקפת בסימן העמדה כמו תְּשַׁע־עֶשְׂרֵה (בראשי' י"א כ"ה) אַרְבַּע־עֶשְׂרֵה (שם ל"א מ"א) שְׁבַע־עֶשְׂרֵה (שם לז ב), וכמו שכתבתי גם בשום שכל. ויאמר יהב"י פְּדֵנָה ארם (שם כח) כן כולם בסימן תחת הנו"ן בכל האשכמיים ונראה שנעשה הסימן לתקנת. אל"ף של ארם עב"ל.

וכן כשתפגשנה שתים אותיות מאותיות הלשון שהם דטלנ"ת זו בסוף

התיבה

התיבה המנוגנת מלעיל וזו בתחלת התיבה שאחרי׳ שטעמה בראשה , גם שם תהי׳ הטעמה בתיבה הראשונה מלרע , ולכן כל וינתן לך , הנתן לי , להנתן דת נהטעמה מלרע כשהם מנוגנים מלעיל, וכן הם כתובי׳ כולם בס״ת ובמ״ש ויהנ״י , אבל וַתִּנָּתֵן דָּת בשושן כתב יהנ״י כן מלרע בשביל הטפחא של דת .

זהו כלל הגעיות ומשפטיהן ; ואחרי שהם מאושרים בספרים היותר מדויקים והם מקוימים מפי הקדמונים וקדמוני הקדמונים לכן אין לשעות בדברי האחרונים , אשר מבלי יכולת לעמוד על אלה הנכוני׳ , קמו עליהם בלב זדונים , ויגרשום מהסתפח בנחלת ה׳ אשר גנבו הראשוני׳ , גאוני הלשון והרוזני׳ , אשר הוציאו משפטיהם הברורי׳ והנכוני׳ , מספרי׳ מוגהקי׳ ובדוקי׳ אשר להם היו מזומני׳ , אחרי אשר ספרו ומנו כל נקודה וכל טעם עשרת מונים , וכל הסר מדרכיהם ומדבריהם הנאמני׳ , ימשש בחשך כעור באשמני׳ . והעד הנאמן שיש להם שרש ויסוד שהרי כשתנו הטעמי׳ על ידם כמבואר לעיל שער ב׳ פ״א שהמשרת הראוי לזרקא הוא מונח וישתנה למרכא אם יש שם געיא , ובזה נוכל לבטל דברי ריבות הספרי׳ אצל מצרים וסחר כוש (ישעי׳ מה יד) שמקצתן מעמידי׳ געיא אצל וי״ו של וסחר ומקצתן השמיטוה אך בכולם שצרים במרכא לכן ברור שיש שם געיא כי לולי כן הי׳ ראוי מצרים במונח לא למרכא , וזה ברור .

משפטי המקיף הוא סמיך

מבואר ממה שקדם, כי בכל מקום שתבואנה שתי תיבות לעבודת המלך אז תהי' התיבה הראשונה במשרת המלך ההוא, אמנם בכמה מקומות מלאנו שנשמט המשרת מן התיבה הראשונה והיא מחוברת אל תיבת המלך במקף, אבל לא יקרה זה כ"א כשהתיבה האחת גדולה והאחת קטנה ואין צריך לומר כשתיהם קטנות, בין שתיהן שמות כגון כסף־איש, או שתיהן פעלים כגון ולכו־בואו ארצה כנען (בראשית מ"ה י"ז) לך־רד (שמות י"ט כ"ד ול"ב ז') או שתיהן מלות כגון עד־בלתי ודומיהן, או שהראשונה שם והשני' פעל או מלה, או שהראשונה פעל והשני' שם או מלה, או שהראשונה מלה והשני' שם או פעל, כל אלה יתכנו להתחבר במקף, אבל שתי תיבות גדולו' לא יתחברו במקף כ"א כשתבואנה שלש תיבות לעבודת המלך וכמו שאבאר שם. ושלש סבות יש הגורמות למקף ומגרשות המשרת מן התיבה, והן הנקודות והטעמי', והמלות, והשמות, ונתחיל תחלה במקף הבא מפאת הנקודות והטעמי'.

כל תיבה הראוי' להכון במשרת ומלרע והיא רהוטה וסמוכה אל תיבה שאחרי' שטעם מלך בראשה, הנה תיבה כזאת תתחבר במקף אל תיבת המלך שאחריו ויצא המלך ההוא בלא משרת; ולכן כל שם דבר הסמוך בסמיכת קנין ודבקה והוא על התנאי הנזכר הוא מוקף כמו

חכמת־לב, כברת־ארץ (מ"ב ה' י"ט) ככר־כסף, משחת קדש, מגלת ספר, ושפל רוח, וכן כל ים סוף, מים סוף, וכל מדבר למדבר במדבר ממדבר הסמוכי' אל צין סין שור זיף כולהן מוקפין, והתיבה הראשונה היא אשר קראו המדקדקים התיבה המוקפת. וכן הדין בפעלים הרהוטי' והדבוקי' עם פעולם כמו למד־דעת, יזל־מים, וכן בהפעלות עם הפעלו כמו יוקם־קין, יולד־בן, וכן בשמות דבוקי' עם מלת השימוש כמו ותבער־בם, אשלח בם, תדבק בך, ויחן לך, דע נא, שלח נא, קח לי, קח־לך נתן־לך, הוקד בו הבושל בו, והדומיהם, כל אלה סוף תנועתם פתח והם מוקפים אפילו בהטעם באות השני אם לא קדם לו כ"א אות אחת כגון קח־לך תקח־לך והדומיהם.

והמוקפי' עם הקמץ מוסף אל"ף כמו ומצא־חן, ונשא בם; ונקמץ מוסף ה"א וסאה סלח, וענוה צדק, ולדבקה בו, שלחה לו; אבל הקמץ הרחב עם נח נראה לא יוקף כ"א כשיבאו שלש תיבות לעבודת המלך כמו כי שת־לי אלהים (בראשית ד' כ"ה) גר־שם אברהם (שם ל"ה כ"ז).

ועם הסגול כמו דבר־סרה, דבר לי, תתן לי, יכפר בו, ונספר לו, יתעלם שלג, וישבתם בטח, וישבתם בה, והדומיהם, וכן

אבנת

אבנה לך, ירבה לך, העשה פלא, יחוה דעת, תשתה חמר, וכן כל יעשה נעשה אעשה הסמוכי׳ אל מלת לי לו לך לה לנו ודומיהם כולהון מוקפי׳, אבל אם הם סמוכים אל מלת לך לא תוקפנה בעבור השו״א המפסקת בין התיבה והטעם.

ועם הלרי שימושו יו״ד כמו אנשי־חיל, אנשי שם, אנשי קדש, אדני כסף, משפטי צדק, ושואבי מים, וכן נלרי מוסף ה״א כמו יפה תאר, ונכה רוח, מקנה צאן, וקנה בשם, והיה שם (שמות כ״ד י״ג) ועשה כן, ועשה חסד, ועשה לי, ועשה לו, קנה נא, קנה לך וכל דומיהם כולם במקף, אבל כשאין הטעם באות ראשונה כ״א בשני׳ אע״פ שלא קדם לו כ״א אות שוא״ת מ״מ בטל המקף ולכן קנה לך עשה לך, נטה לך, עלה לך היערה, אדני נחשת ודומיהם נמלטו מן המקף, וכן בלרויין עם נח נראה בטל המקף כמו בית לחם, בית און, עין ראי, עין גדי, ואין קול ואין קשב, חוץ מן בית־אל שכולם מוקפי׳ בספרינו ולכן נראה גירסת יהב״י שכתב כולם ביתאל מלה חדא והת״יו בשו״א.

אמנם גם כל אלה תוקפנה כשתפולנה שלש תיבות לעבודת המלך כמו אין־אמת ואין חסד ואין דעת אלהים בארץ, ראש אמת בית־אב (במדבר כ״ה ט״ו) אל פתח בית־אביה

(דברי׳)

(דברי׳ כב כח), מִפְּרִי עֵץ־הַגָּן, שְׁנֵים־עָשָׂר נְשִׂיאִם עַל־כֵּן שֵׁם־הָעִיר (בראשי׳ כו לג) וחבריהם וכמ״ש כמוס עכל.

ומשל הקטף קמץ פְּסָל־לְךָ, שְׁמָר־לְךָ, וַיִּשְׁמֹר־אֵלֶּה, וַיִּכְרָת־בָּהּ והדומיהם, כי לעולם לא תבוא הגעיא באות המנוקדת בק״ק.

ומשל החולם מוטף וי״ו כמו וְהָיוּ־אֶרֶץ, וּשְׁמוֹר־שׁוּעַ (בראשי׳ ל״ח ב׳ לכי עדות יהב״י ובלמש׳) בְּבֹגְדוֹ־בָהּ, בְּפִגְעוֹ־בוֹ. ובחולם מוטף אל״ף לִקְרוֹא־לוֹ, לִמְצוֹא־חֵן והדומיהם, אבל החולם עם כח נראה לא תוקף ולכן כל לעשות לי, לעשות לו, לעשות טוב, לבנות ביה, בנות חה, כתנות עור, רעיון הזה ודומיהם כולם בלא מקף, אכן כשתכילנה ג׳ תיבות לעבודת המלך גם אלה תוקכנה כמו מִבְּנוֹת־חֵת כָּאֵלֶּה, שְׁתֵּי בְנוֹת־לוֹט, שְׁנוֹת דֹּר־וָדֹר, אַךְ בְּכוֹר־שׁוֹר, הָיָה גִבֹּר־צַיִד, כִּי יִגְנֹב־אִישׁ, ואפילו כשהטעם באות השני׳ כמו לְבִלְתִּי הַכּוֹת־אֹתוֹ, אֲשֶׁר בְּתוֹךְ־הַגָּן, וְהַיַּרְדֵּן יִגְבֹּל־אֹתוֹ, הָיָה צֹאן־וּבָקָר, זֹאת אוֹת־הַבְּרִית, והדומיהם.

ומשל השורק מוטף וי״ו כמו יִרְחֲצוּ־מַיִם, יִשְׁכְּנוּ־שָׁמָּה, וַיִּתְנוּ־לוֹ, וַיִּפְּלוּ־שָׁמָּה, תִּגְמְלוּ־

זֹאת, רְאוּ־נָא, עֲנוּ־לָהּ, וּבְגָעֳו־לִי. ויאמר יהב״י כל וַיַּעֲשׂוּ־כֵן מוקף חוק ולא יעבור עב״ל, וכל ספרינו מסכימים לו בכולם חוץ אלא ויעשו כן כאשר צוה ה׳ (שמו׳ ז׳ י׳) שזה בספרינו במונח, אכן הוא יהב״י כתב עליו׳ בהדיא שגם הוא במקף בס״ס הזקנים. אבל בבודק עם נח נראה לא יתכן המקף כ״א כשנפלו שם שלש תיבות לעבודת המלך דוגמת שכתבתי בחולם כמו לְבִלְתִּי רוּם־לְבָבוֹ.

ומשל החירק מופק יו״ד פְּרִי־בֶטֶן, וִיהִי־לִי, לְבִלְתִּי־בוֹא, בִּבְלִי־דַעַת, מִבְּלִי־מִלָּה, וַעֲקִי־עִיר, לֹא הִזְכִּיר־עוֹד ודומיהם, וגם בחירק עם נח נראה יפה המקף בין שלש תיבות כמו וְהֶחֱזִיקָה הָאִישׁ, וכן כל בִּלְתִּי הִשְׁאִיר־לוֹ שבמקרא כולם מוקפים, ואפילו כשהטעם בתנועה השנית יתכן בהם המקף כשממשלת המלך על ג׳ תיבות כמו אֲרוֹן בְּרִית־ה׳, יוֹשֵׁר הַשִּׁיר־הַזֶּה, וכן כל שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד כשמלת אחד בטפחא, וכן קְחוּ שְׂעִיר־עִזִּים (ויקרא ט׳ ג׳) וכל דכוותהון.

כל אלה הם משפטי ההקפות כשהתיבות מוזרות כל הטעמים בשכיניהם; אבל בשלשה תנאים יבטל המקף וישוב המשרת על כנו. ראשונה בחסרון השכנים הראויים המנוטרים למעלה, כי אם בא

זקף קטן בתיבה השנית ולא קדם כשנא לתיבה הראשונה הנה אז לא תהי' מוקפת אבל יהי' טעמה אחד מן הטעמים המרכים הידוע הקודמים אל הז"ק; וכן כשתהי' בשנית טפחא שלא קדמו תביר, אז כשתהי' בשנית אתנח או ס"פ שלא קדם לפניהם טפחא. ושנית יבטל המקף כשלא יפול הטעם בתיבה השנית כ"א בשלישית והטעם ההוא ראוי לשמרת יותר מאחד כמו תנו־נא אותה (בראשית ל"ד ח') שבו־נא בזה (במדבר כ"ב י"ט), תנו לי אחזת־קבר (בראשי' כ"ג ד'), אכן בכגון אלה נחלקו הספרים וכמו שכתב יהב"י ז"ל כי בעיר (במדבר ל"ה כ"ח) במקצת אספמיים כי־בעיר; וכן והיו אלה (שם ל"ה כ"ט) במקצתם והיו־אלה וכן אשר הוא (דברי' ל"א י"ו) במיעוטם אשר־הוא; וכן לקח את־ספר התורה (שם ל"א כו) בחליים את ספר; וכן במגלת אסתר את־שני הימים, במיעוטים את; וכן שם את אגרת במקצתם את־, וכן בדוגמתם. ושלישית יבטל המקף כשהתיב' הראוי' להקפה יתכן להכנן מלעיל בהיות התנוע' הקודמת לאחרונה תנועה משוכה שאין אחרי' לא שו"א נע ולא דגש, כי אז יש מקום לניגון לנוח למעלה ולמטה התיבה מן ההקפה כמו ונח מצאחן שבו הטעם למעלה אל המ"ס, וכן קרא לילה, וקרא בו, ושאל לו, לא כן נתן לך ודומיהם, וכן כל

יאכל

יאכל בו האכל בו , יאכל קדש , יאכל עד , עושה פלא ,
עושה חיל, בונה עיר, בונה חיץ, רועי צאן, ויעהר לו ,
לצחק בנו , לצחק בו , וכן כל והייתם לי, והייתם לו ,
עשיתם לו , ועשיתם פסל , וכל דכוותהון כולם מכוננים מלעיל
ונמלטו מן ההקפה , אכן כשיש שם שלש תיבות תחת ממשלת המלך
וכבר קדם המשרת בתיבה הראשונה אז השניי׳ מוקפת כמו הלא
הִוא אמר־לי, כאשר אמר־לו, וכמוהם כל
אשר נתן־לך שהטעם בתיבת לך ומשרתו במלת אשר.

והמקף הבא מכחת המלות הוא על שני דרכים. הראשון,
כי מלות עַל עַד אַךְ רַק אַל אֶת אֶל עִם אִם מִן אם
לא יכול בהם טעם מלך כ"א משרת הן מוקפת על הרוב. השני המלות
שבוכן יהו"א כגון או כִי מִי לא כשיסמכו לתיבה שטעמה בראשה
תוקפנה על הרוב כמו כִי־נפש, ולא־בָאָה, כי־איש
מִי־זֶה (ירמי׳ מ"ו ז׳) או־איש (ויקרא כ"ב ה׳), אבל בבואם
לפני טעם רביע יבטל חק המקף מהם כמו אוֹ נפש (ויקרא ה׳ ב׳)
אוֹ איש, כִי שם (בראשית ל"ה ז׳), ובכל המלות יבטל המקף
בסבת המנטל הראשון והשני שזכרנו לעיל ולפעמים מכחת המשרת
להיות קשה על הלשון להקיף, וכזה מצאנו מלת עד י"א מאריכין
קודם כ"פ במספר שיר א׳, וכן מלת על א׳ בטעם מאריכין בב׳ ויקרא,

ור"ל שמאריכין בניגון לאסוקי מקף, ומרוך המבטא לבנות כל טעם בשם מאריך, וכן מבטא בן ו' בטעם מאריך-נמסר פ' ויגש וכמנה בהדייהו בן יאיר שהוא במונח כי לעולם לא ישמש מירכא והרגא לתביר כ"א מונח והרגא, גם יהב"י כתב בן יאיר, ועי' כמנה עמהם בן הישראלית והוא ביתיב, גם בכ' מטעי נסר כי לקחו ה' מאריכין בריש תיבותא ובכ' משפטים (שמות כ"ג ד') מסר תמורתו אגל כי תפגע ה' בטעם מונח.

מטעם כי אם. בכל הקריאה כי אם־ הטעם תחת כי ואם במקף במ"ג כי־אם וסי' כי־אם אשר יצא ממעיך (בראשית ט"ו ד') כי־אם ברם שיפכו (במדבר ל"ה ל"ג) כי־אם רועלב (נחמי' ב' ב') כן נמסר בשם ג סוף פ' מטעי, ויאמר יהב יבפ' ותתכן כל אשר לא־ לא יתחברו במקף, וכל אשר־לו יתחברו במקף.

ואולם המקף הבא מפאת השמות הם על שלשה דרכים. הדרך האחד, כל שם דבר הבא על משקל כל בחולם כמו תם עוחק רב כל והדומיהם ובשתנה החולם נק"ת הם מוקפות לעולם ואפילו אם לא יהי' טעם התיבה השנית בתנועה הראשונה כמו לחק עולם, בהם־לבבי, כל־הארץ, ורב־תבואות, ורב־פנינים, כי הם מגזרת רוב שם דבר לשון ריבוי והקמץ חטיף

ואינם

ואינם כמו עצום ורב שהוא שם תאר והקמץ בו רחב. ומזה המין גדל־חמה מן גדול, שלש־אלה מן שלוש ונשתנה החולם לק״ח וכן כל דכוותהון. ומה שמצאנו כָּל עצמותי תאמרנה, כָּל אחי רש שנאוהו שהם בקמץ ומנוגנים ע״פ המסרה, דע כי הקמץ בהם רחב לא קטן וכן העיד רד״ק במכלול שקל כָּל, ועוד שלישי וכָל בשליש עפר ארץ שהוא פעל עבר מגזרת כיל. גם בכל אלה יבטל המקף וישוב החולם לאיתנו בסבת שכונת הטעמים שכתבתי למעלה כמו כָּל הנקרא בשמי (ישעי׳ מ״ג ו׳) שהוא ביתיב בעבור הזקף שאחריו, וכן מִכֹּל רמש האדמה (בראשית ו׳ כ׳) בתביר בעבור הטפחא שאחריו וכן בעצבון תאכלנה כֹּל ימי חייך (בראשית ג׳ י״ז) משא״כ חברו הקודם לו בפסוק י״ד שהוא מוקף בעבור שהם כבר קדם לו טפחא בתיבת האכל.

הדקדוק השני, כל יַד בְּיָד, כַּף בְּכַף, בַּת בְּבַת לְבַת, וכן כל חֵי אני, חֵי יְיָ כשמלת חי איננו בטעם מלך, וכל שַׂר־צָבָא, שַׂר־צְבָא, שַׂר־צְבָאוֹ, וכן כל נְהַר־פְּרָת נְהַר־כְּבָר ודומיהן, וכן הַר נְבוֹ כשהם סמוכות לתיבה אחרת אף שהטעם בתנועה השנית מהשני׳ הן במקף כמו ביד־עבדיו ביד־יוסף, בכף־מדין, בת־פרעה, בבת־יעקב, בת־עמינדב, וכן דם־זבחי, וכל כל

נאום־ה׳ נמקף. לך אמנם לטעמים ינטל המקף אם במלת ביד בבא כשיפול בהם טעם מהמלכים בדין שבינת הטעמים אע״פ שהם סמוכות בענין כמו ביד־יעקב בנה, ביד רעהו העדלמי; וכן כשהתיבה השנית תאר נהם כמו ביד רמה, ביד חזקה כי אז אינם סמוכות כי מלות רמה וחזקה הם תארים ליד ולכן נשתנה הפתח לקמץ, וכן דם נקי (דברי׳ י״ט י׳ וכ״ז כ״ה) הנ״לת בשניהם קמץ בכ״י ובערות המכלול בשקל פל כי נקי תאר לדם לכן כקמץ, וכל כפריני השתבשו בהם. ועוד ינטל המקף כשבנר קדם להם מלה זעירה המוקפת כגון על־יד, את־יד, את־דבר, על־דבר פעור, כי אז אין מלת יד מלה זעירא כי שתי המלות נחשבות אחת כמעט, אכן אם המלה המוקפת גם היא זעירא שטעמה בראשה אז שלשתם מחוברי׳ במקף כמו על־דבר־קרח, והדומים.

הדרך השלישי, כל השמות הלרויים שנשתנו לסגול בעבור הסמיכות כולם מוקפים כגון את־העיר, בן־אברהם, בלב־ים, וכל הן־כל, הן־אל, הן־אלהו, הן־אני, בן־הוא, שן־סלע, ושן־בהמות, שם־בנו, שש־הנה בנ״א ה׳, וכל דומיהם כשהם סגולים הם מוקפים זולת אותן המנוי׳ במסרה כגון בן־י׳ בטעם וכל הלבן כובן וכובן דכותהון. וכל הלרוין לא תיקננה כ״א בתנאי שהזכרנו להם במה שקדם,

ובמסרה

ובמסרה בֵּין־ ד' לרויים ומוקפים, וארבעתם בלתי סמוכות באמת לכן הם לרויי', ומוקפי' בעבור דוחק הנגינות ועוד במסרה אֶת ג' בגולי' ובלתי מוקפים וחד אֶת־ לר"י ומקף, ונמצו גם במכלול שער דקדוק המלי'. ובכולם יבטל המקף וישוב הלר"י לאיתנו בחסרון השכני' הראויי'.

ועוד דע והבין כי בכל מקום שנכפלו שלש תיבות תחת ממשלת המלך אם השנית סמוכה לשלישי' הראשונ' במשרת והשנית במקף לשתי סבות, האחת כי השנית היא הסמוכה באמת, והאחרת כי היא היותר קרובה אל המלך כמו רֹעֵי מִקְנֵה־אַבְרָם, אַבְרָם יָשַׁב בְּאֶרֶץ־כְּנָעַן, וְהִנֵּה כֶסֶף־אִישׁ, יַקְרִיב זֶבַח־שְׁלָמִים, וּדְבִיר בְּתוֹךְ־הַבַּיִת, שֵׁם אֵשֶׁת־אַבְרָם, וכל שכן בהיות השנית מלרע וטעם השלישית בראשה כמו ובין רֹעֵי מִקְנֵה־לוֹט, ולכן במקלת המדוייקי' בֵּין אֹהֶל־מוֹעֵד (שמות ל' י"ח) המהפך במלת בין וכ"ה במקלת ס"ה בעדות יהב"י, וכן כשאין השנית סמוכה לשלישית אבל השלישית תאר לשנית גם שם תוקף השנית כמו זִקְנֵי הָעִיר־הַהִיא, את דן הָעָם־הַזֶּה, דִּבְרֵי הַשִּׁירָה־הַזֹּאת, ואפילו אם אין השלישית תאר לשנית אבל שניהן ממין אחד גם שם תיקפנה כמו מִשְׁפַּט גֵּר־יָתוֹם, שְׁנוֹת דּוֹר־וָדוֹר, כי התיבה הראשונה נשענת על שתיהן; אבל אם הראשונה סמוכה לשנית

והשלישית

ובשלישית תלוי בראשונה או תוקף הראשונה כמו כל **שעיר־עזים אחד**, וכן אפילו כשאין הראשונה סמוכה אבל היא מלה קטנה והיא ממין השנית גם בם תוקף הראשונה כמו **גר־ותושב אנכי**, ומכ"ש כשהמלה קטנה הראשונה היא סמוכה באמת אל התיבה השנית שהיא גדולה כמו **ושם־הנהר השני**, וכן כל **שם־המקום ההוא** המוטעם בטפחא, אכן אם אין השנית סמוכה לשלישית באמת והטעם ההוא ראוי לשני משרתים או יבטל המקף והמלה הראשונה תתכן במשרת הראשון לטעם ההוא אם מונח או קדמא כמשפטם המפורש בהם כמו **שם המקום ההוא** (יהושע ה׳ ט׳ ז׳ כ״ו) **ושם אשתו** מהיטבאל (בראשי׳ ל״ו ל״ט) **ושם אלהים אחרים** (שמו׳ כג יג) **ושעיר עזים אחד** ירא בקדם, **ושם האשה המוכה** (במדב׳ כה) לכן נוכיח במישור שהגירסא הנכונה **ושם הנהר השלישי** (בראשי׳ ב) בקדמא ושלא כדין הגיה בעל א״ת מקף. וכבר קדמו החכם הנקדן יהב״י יהעיד שבכל ס״ס הזקנים ושם הנהר השלישי בקדמא וכן עיקר.

תמו דרכי ההקבה, ובהם נשלמו משפטי ההעמדה והמרולה
במבטא לשון עברי, ומשפטי הטעמים לא״ך ספרי קדש.

ברוך השם דסייען עד כען.

60984 81800

הספריה הלאומית
S 25 A 13752
הידנהים, בנימין וולף בן שמש
ספר משפטי הטעמים /
C.3
1297949-30
KAL